

Beleidsbeschouwd

NR 5528

27 OKT. 1987

SAMENGESTELD DOOR DE RIJKSVoorlichtingsdienst · AFD. INTERNE Voorlichting · DEN HAAG

Kunst

Staatscourant 12 oktober 1987

Minister Brinkman stuurt Kunstenplan 1988-1992 naar parlement:

Meer geld voor film, letteren, dans en ombuiging in orkestensector

WVC - Binnen het kunstenbudget zal meer geld beschikbaar worden gesteld voor de sectoren film, letteren, dans, jeugdtheater, kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening. Het orkest- en toncelbe- stel zal anderzijds opnieuw worden aangepast. Dit schrijft minister Brinkman in zijn 'Plan voor het kunstenbeleid 1988-1992' dat hij op 9 oktober aan de Tweede Kamer heeft gezonden. Dit plan is de concrete uitwerking van de brief inzake het kunstbeleid die de minister in april van dit jaar om advies aan de Raad voor de Kunst heeft voorgelegd.

In deze brief vroeg hij zich af of de beschikbare gelden voor de kunsten wel billijk worden verdeeld over de verschillende disciplines. Hij gaf ook aan dat hij een grotere flexibiliteit zou wensen binnen het kunstenbudget. Daarbij stelde hij nadrukkelijk vast dat hij het zowel politiek als maatschappelijk niet verdedigbaar vindt, gezien de bezuinigingen binnen en buiten zijn departement, dat knelpunten binnen het kunstenbeleid worden opgelost via exogene financiering. In het kunstenplan dat nu aan de Kamer is aangeboden zijn de verschillende vraagstukken als volgt uitgewerkt.

Film
Binnen de sector film zal meer aandacht besteed worden aan distributie, afzet en kwaliteit. Het Nederlands Filmmuseum zal een meer centrale rol gaan spelen. Taken als conservering, distributie, vertoning en onderzoek zullen met voortvarendheid ter hand worden genomen. De subsidie van het museum zal worden verhoogd tot maximaal 2,4 miljoen in 1991 waardoor het totaal op ongeveer 5 miljoen komt. Het Filmfestival in Rotterdam zal vanaf 1988 met f 600.000 gesubsidieerd worden.

Letteren
De minister zal f 700.000 extra ter beschikking stellen voor leesbevordering. Voor de productie van boeken en vertaling zal f 1,5 miljoen worden uitgetrokken. Hiervan is jaarlijks 100.000 gulden bestemd voor de

Stichting voor vertalingen en hetzelfde bedrag voor Poetry International.

Beeldende kunsten, bouwkunst en vormgeving
Ten opzichte van de beeldende kunst krijgen bouwkunst en vormgeving minder aandacht dan gewenst is. Daarom zal de minister voor elk van deze sectoren 10 miljoen gulden beschikbaar stellen (binnen het totale budget van 100 miljoen gulden). Verder zal hij f 1,5 miljoen uittrekken voor de presentatie van eigentijdse beeldende kunst, vooral in musea buiten de Randstad.

Muziek
In de periode 1983-1987 is een verschuiving van subsidiegelden van orkesten naar kamermuziek, jazz, popmuziek en schepende toonkunst gerealiseerd. Deze verschuiving heeft nu een omvang van 7 miljoen gulden. Niettemin is in de sfeer van symfonische muziek nog steeds sprake van overaanbod volgens de minister. Om een passend aanbod te realiseren wil de minister de volgende maatregelen nemen: naast de randstedelijke orkesten wordt gestreefd naar drie volwaardige regionale orkesten met een primair symfonische taak en met ongeveer 70-75 formatieplaatsen. Het Gelders orkest voor het oosten, het Brabantse orkest voor het zuiden en voor het noorden een nieuw te vormen orkest dat in de plaats komt van het Frysk orkest en het Noordelijk philharmonisch orkest. Het orkest van Forum

zal een primair begeleidende taak krijgen. Het Limburgs symfonie orkest en het Noordhollands philharmonisch krijgen een gemengde symfonische en

begeleidende taak. Deze orkesten zullen ongeveer 60-65 formatieplaatsen tellen. Het Nederlands philharmonisch orkest zal door doelmatiger werken f 800.000 moeten besparen. Het Concertgebouw orkest, het Residentie orkest en het Rotterdams philharmonisch orkest zullen samen ongeveer 20 à 30 concerten buiten de Randstad gaan geven. Het subsidie voor de symfonische muziekvoorziening zal verminderen met 6,8 miljoen gulden.

Opera
Het subsidie aan de Nederlandse opera zal niet worden verhoogd. Het gezelschap zal ongeveer 100 voorstellingen per jaar moeten geven waarvan 20 in Den Haag en Rotterdam. Er komt geen derde operavoorziening. Wel zal het speelgebied van Opera Forum worden uitgebreid tot het zuiden van het land. Het aantal voorstellingen zal dan stijgen van 100 tot 150 per jaar. Opera Forum krijgt hiervoor een extra subsidie van 2,8 miljoen gulden.

Dans
De minister is voorstander van een nieuw dansgezelschap in Rotterdam. Hij ondersteunt de plannen van Scapino en stelt hiervoor een subsidie beschikbaar van f 1,3 miljoen. Met het gemeentebestuur van Rotterdam zal hij hierover in overleg treden. Doelmatiger werken moet bij het Nationale ballet leiden tot een besparing van 4 ton. Het subsidie van het Nederlands Danstheater zal worden verhoogd met f 0,5 miljoen onder voorwaarde dat de spreidingstaak wordt uitgevoerd. Voor dansprojecten en danswerkplaatsen zal de minister 0,5 miljoen resp. 1 miljoen gulden extra uittrekken. Ook het budget van de

kleinere dansgezelschappen zal worden verhoogd met f 1 miljoen. De helft van dit bedrag is bestemd voor Introdans in Arnhem. Het budget voor diverserend

muziek- en danstheater zal worden verlaagd met f 2,4 miljoen. In dit kader vraagt de minister zich af of hij gezien de kritische adviezen van de Raad voor de Kunst nog verder subsidie moet verlenen aan de Hofstadoperette en het Folkloristisch danstheater. Hij kan zich voorstellen dat in dit verband gekozen wordt voor een systeem van incidentele subsidies, waarop ook andere producenten een beroep kunnen doen. Hij zal deze vraag voorleggen aan de Raad voor de Kunst.

Toneel
De minister ziet in de toneelsector slechts ruimte voor drie grote repertoiregezelschappen. Deze gezelschappen die zijn gevestigd in de grote steden zullen ook buiten de randstad moeten optreden. De gezelschappen Theater en Globe worden opgeheven. In het oosten en zuiden van het land zullen toneelvoorzieningen worden gecreëerd waarvoor de minister f 3,5 miljoen voor elk beschikbaar stelt. Het budget voor kinder- en jeugdtheater wordt met 1,5 miljoen gulden verhoogd.

Kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening
Op het terrein van de kunstzinnige vorming en de amateuristische kunstbeoefening wil de minister vooral de samenwerking tussen professionele kunstenaars en amateurs bevorderen door onder meer een goed vertakte bemiddelingsstructuur. Hiervoor stelt hij f 1,5 miljoen beschikbaar.

Overigen
Voor festivals wil de minister om artistieke redenen en gezien het publieksbereik naast de thans beschikbare bedragen nog 1,8 miljoen gulden extra uittrekken.

De Gelderlander 12 oktober 1987

Minister Brinkman over kunst in Gelderland:

Er is nogal wat veranderd op de culturele kaart van Gelderland. In 1984 trok minister Brinkman van WVC de zorg voor het bestaan van Toneelgroep Theater en het Gelders Orkest naar zich toe. Wat het repertoiretooneel betreft, werd bepaald dat de prestaties elke drie jaar door de Raad voor de Kunst op artistieke kwaliteit moesten worden beoordeeld.

In oktober 1986 deed George Lawson, hoofd van de afdeling toneel van WVC, in een geruchtmakend interview echter de uitspraak: „Het repertoiretooneel zal de bulten de randstad zijn gevestigd op. Breng het geld dat je daarmee bespaart naar de nieuw te vormen gezelschappen in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.“ Gebrek aan belangstelling van het publiek voor het toneel in de regio was zijn voornaamste argument voor de opheffing. De remedie: concentratie van talent (en subsidie) in de randstad.

In het voorjaar van 1987 raakten de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Signalen vanuit Den Haag wezen erop, dat de uitspraken van George Lawson meer beelden dan een loos schot voor de boeg.

Begin juni kwam de eerste klap. De Raad voor de Kunst adviseerde de minister: het Theater en Globe op en laat een potje achter voor produktiekernen.

Toneelgroep Theater en de regionale overheden reageerden traag. In augustus stelde de Gelderse gedeputeerde voor cultuur, mevrouw Van den Broek-Laman trip, de Commissie-Dales in. Deze commissie moest adviseren over vorm en invulling van een toneelvoorziening. Toneelgroep Theater was niet vertegenwoordigd in de commissie.

Plotseling ging het snel. Op zondag 27 september beleide De Gelderlander een symposium over de toneelsituatie. PvdA Tweede-Kamerlid G.A.Q. Niessen stak daar de kibbelende partijen een hart onder de riem: „De mentaliteit van de Kamer is anders dan die van WVC. Maak een

goed plan en de Kamer zorgt voor een gezelschap.“

Op dinsdag 29 september werd het rapport van de Commissie Dales openbaar gemaakt door gedeputeerde Van den Broek-Laman Trip, die één dag later met de minister sprak. Zij vroeg om een ad-hoc toneelvoorziening die in drie jaar tijd uit zou kunnen groeien tot een volwaardig ensemble. Kosten: f 4,1 tot f 4,4 miljoen. Bovendien hield ze vast aan een bedrag van 5,5 miljoen voor het toneel, evenveel als Theater kreeg. Daarnaast vroeg ze om uitbreiding bij HGO van 62 tot 97 hele banen en een bedrag van 5 ton voor Introdans. Na afloop sprak ze van een 'constructief

gesprek'. Op vrijdag 9 oktober bood minister Brinkman de Tweede Kamer zijn 'Plan voor het Kunstbeleid 1988/1992' aan. Theater en Globe worden opgeheven, voor toneel krijgt het Oosten f 3,5 miljoen; Het Gelders Orkest mag uitgroeien tot ten hoogste 75 formatieplaatsen; Introdans krijgt 'vooralsnog' 5 ton. Mevrouw Van den Broek reageerde 'teleurgesteld'. Het plan van de minister wordt nog aan de Raad voor de Kunst voorgelegd voor nader advies en half november hakt de Tweede Kamer de knoop door. Een dag na het verschijnen van de nota, sprak Ton Verbeeten met minister Brinkman.

'Regio is niet zielig'

HILVERSUM - „Laten we niet het beeld ophangen, dat de regio zo zielig is. Het is een miskenning te zeggen, dat de hele discussie is gevoerd vanuit de veronderstelling dat het er om ging capaciteit naar de randstad over te hevelen. Dat is niet het geval.“

Minister Brinkman wijst op de cijfers in zijn 'Plan voor het Kunstbeleid 1988/1992'. Inderdaad, bij

een gelijkblijvend totaalbedrag krijgt de regio een streepje meer. Ter inleiding van ons gesprek

hebt Brinkman de gevoelens van teleurstelling overgebracht, die zijn plan een dag eerder heeft gewekt in Gelderland. Gedeputeerde mevrouw Nicole van den Broek-Laman Trip sprak die teleurstelling uit, nadat ze kennis had genomen van de inhoud. Het plan van Brinkman is de

dag tevoren aan de Tweede Kamer aangeboden en ligt op de vergaderkamer van de redactie van het Vara-programma In De Rode Haan, als hoofdschotel tussen lege koffiekopjes en volle asbakken.

Minister Brinkman is tijdens het radio-programma duchtig onderhouden over zijn idee van de zorgzame samenleving. Daarna sprak hij met twee journalisten van het Franse weekblad Paris Match. Na ons gesprek zal hij zich naar de NCRV-studio reppen om zich te laten ondervragen over de kwestie rond de arts van het Am-

sterdamse Emma kinderziekenhuis, die jeugdige patiënten pillen mee naar huis gaf, waarmee ze een eind aan hun leven konden maken.

Nu excuseert hij zich voor de omgeving, maar zegt verheugd te zijn de kans te krijgen zijn beleid ook voor de mensen in Gelderland uiten te kunnen zetten:

Toekomst

„Ik stem met u in als u zegt, dat er buiten Amsterdam ook mensen wonen en dat culturele ambitie niet ophoudt bij de grenzen van de

BMS001005506
S2653
Grize Literatuur

Boekmansichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

randstad. In de toekomst zou best eens kunnen blijken, dat het culturele leven te zeer in de randstad geconcentreerd is. Dan is het moment aangebroken om uw inspanningen in uw deel van het land te honoreren."

"Nu heeft de Raad voor de Kunst mij geschreven: 'Theater en Globe functioneren niet. Er zijn niet onmiddellijk nieuwe vormen voorhanden. Maar zorgt u dat er geld is en ga over een aantal jaren na hoe zich daar het toneel ontwikkeld heeft. Kies dan voor een nieuwe vorm.'"

"Uiteraard kan ik niet een laatste in Rijswijk open trekken. Daar een creatief scenario uit tevoorschijn halen en zeggen: ik creëer een nieuw gezelschap. De vraag is of daar het artistiek po-

tentieel voor aanwezig is. Ook in Rotterdam blijkt dat al een probleem."

"Voor zover de besturen in Gelderland en het Zuiden van het land het eens zijn over het type theater, voor zover kunnen ze dat zelf sturen. Daarna is er ruimte om de vorm nader te bespreken. Op de eerste plaats dient er een artistiek concept te zijn. Wanneer dat uitgespeeld wordt en publiek in de zaal brengt kunnen we op termijn over concentratie spreken. Je moet het niet omkeren en zeggen: 'gooi het geld maar in een pot, we regelen wel wat.'"

Wanneer ik opmerk, dat het geld niet in een pot gegooit wordt, maar dat er juist twee miljoen uit is gehaald, houdt de minister een

algemeen betoog:

"Het is de wens van de Kamer om relatief onderbedeelde sectoren van kunst als film, ballet en ook wel literatuur, wat meer te geven. Bij een gelijkblijvend budget betekent dat verschuiving. Je moet het geld dan weghalen bij grote instellingen. En dat gebeurt ook in het Westen."

"Heel essentieel is daarbij de vraag hoeveel mensen zitten er in de zaal. Natuurlijk geef je vernieuwingen enige tijd de kans, publieke belangstelling is niet het enige cri-

terium. Maar, als een lange reeks voorstellingen geen publiek trekt, voel ik mij gerechtigd dat geld anders in te zetten."

Technisch

Ik keer terug naar de opheffing van Toneelgroep Theater, die niet alleen het einde van een artistieke geschiedenis betekent, maar ook de opheffing van het technisch bedrijf. Naar de overtuiging van Theater staan de afspraken dat niet toe. De Raad voor de Kunst levert alleen een advies over de artistieke kwaliteit.

De minister: "Over wat er op de planken komt, heb ik geen oordeel. Dat doet de Raad. Maar het is bestuurlijk wel heel merkwaardig als je een bedrijf laat bestaan zonder te weten wat je gaat ondernemen. Het publiek komt niet voor de theaterse effecten, maar voor de 'spelers'. Zij zijn de slagroompunt op de taart."

Knabbelen

"De kern van de zaak is, dat er steeds meer geld vast zit in instituties. Willen we het kunstleven laten bloeien, dan moeten we knabbelen aan die instituties, anders kun je niet beantwoorden aan de roep om vernieuwing. Mijn streven is een flexibele beheersing van het kostenbudget."

"Daarom is mijn kunstenplan in essentie verschuiving en niet een kwestie van meer geld. Heel expliciet zeg ik: iets extra's kan alleen als ik elders in de begroting geld kan vinden. Ik ben niet in voor de discussie, als er gesteld wordt: doe iets extra en de minister moet maar zien waar hij de middelen vindt."

De Volkskrant 10 oktober 1987

VAN HEUSDEN VAN WVC SCHUDT DE KUNST DOOR ELKAAR IN TOTAALPLAN: „We pogen ruimte voor kwaliteit te creëren

Van onze verslaggeefster JET BRUINSMA

RIJSWIJK — „De minister en wij, zijn adviseurs, denken dat dit voor het moment een goed plan is. Zo'n integraal plan voor het kunstbeleid, dat zo concreet is uitgewerkt, is er nog nooit geweest. Maar het zou hier niet bij moeten blijven. Om de zoveel tijd moet er een nieuw plan worden gemaakt. Want de kunsten, dat beweegt, dus het beleid moet ook bewegen."

Stevijn van Heusden, directeur Kunsten bij het ministerie van WVC, en schrijver van het gisteren verschenen Plan voor het Kunstbeleid 1988-1992, legt er de nadruk op dat het plan geen „verzinsel van achter de schrijftafel" is. „We hebben het hier niet in ons eentje bedacht, we zijn al twee jaar bezig. En de opvattingen in de muziek- en de toneelwereld gaan ook al lang in deze richting. Ik denk dat dit het wel ongeveer is."

Hij erkent dat de voorstellen om 36 miljoen gulden anders te verdelen, aanzienlijke problemen van organisatorische aard met zich zullen meebrengen. „Het is niet zo'n klein bedrag, bijna tien procent van het totale budget dat door het plan wordt bestreken. Het is een gerichte poging meer ruimte te creëren

voor meer kwaliteit. Wat kan de overheid tenslotte meer doen dan een poging ondernemen. Een heel belangrijke doelstelling is dat het beleid beweeglijker wordt en dat artistieke ontwikkelingen niet in de verdrinking raken."

Van Heusden, die wel wil toegeven dat hij 'gepast trots' is op het kunstenplan, ziet nauwelijks een alternatief als de voorstellen in de nu komende discussie en tijdens het debat in de Tweede Kamer, geheel of grotendeels zouden sneuvelen. „Als je geen integraal plan maakt, blijf je op deelgebieden hopen. Wij hebben geen alternatieven klaarliggen. Natuurlijk kan er op onderdelen iets veranderen, maar voor het geheel geldt: een alternatief is altijd lelijker dan het plan. Als de minnen niet mogen, kunnen de plussen ook niet. Een voorbeeld. Iedereen vindt dat er meer aandacht en meer geld moet komen voor de dans. Dat kan dus niet, als het geld niet ergens anders mag worden weggehaald. Als er niets mag veranderen, als het zo blijft, dan blijft de situatie zoals ie nu is. Daarvan worden onherroepelijk de minder gevestigde belangen de dupe, en dat is niet goed voor het kunstleven."

De nadruk ligt op de spreiding. Gezelschappen uit de Randstad moeten een bepaald aantal voorstellen in de provincie brengen. Doen ze dat niet dan worden ze gekort op hun subsidie. „Het is een verbetering om datgene wat wordt geproduceerd meer buiten de grote ste-

den te brengen. Je moet straks maar eens meten waar de productie terecht is gekomen. Nu gaat het er vaak om: waar zit het geld, straks is de belangrijke vraag: waar komt het produkt terecht."

Jan van Vlijmen, de intendant van de Nederlandse Opera, zal daar niet veel voor voelen. Hij maakt nu al bezwaar tegen uitvoeringen in Den Haag en Rotterdam. Meer geld krijgt hij niet. U zegt nu wel heel dapper dat hij minder subsidie krijgt als hij niet buiten het Muziektheater optreedt, maar wat komt straks van dat dreigement terecht?

„Dat zijn geen loze kreten. De dip, die er nu zit in het aantal operavoorstellingen buiten Amsterdam is voor ons alleen aanvaardbaar als er in de toekomst meer aan spreiding wordt gedaan. Het is zo hard als het in ons stuk staat. Onder een redelijk aantal voorstellen verstaan wij dus 100, waarvan tien in Den Haag en Rotterdam. Als dat niet wordt gehaald, gaan wij dus in de clinch."

Uit de spreidingsfilosofie van het kunstenplan vloeit ook voort dat er in het oosten en zuiden van ons wel een theatervoorziening moet zijn, ook nu Globe in Eindhoven en Theater in Arnhem worden opgeheven. Maar die „voorziening" bestaat dan vooral uit een budget, dat op allerlei manieren kan worden ingevuld, bij voorkeur via projecten, net zoals nu in Groningen gebeurt, met De Voorziening.

Van Heusden: „Er moet continuïteit zijn in de theatervoorziening in het zuiden en het oosten van ons land. Het gaat niet alleen om een budget, maar om een budget voor meerdere projecten op theatergebied. En dan kijken we de komende jaren hoe dat gaat: ruimte scheppen om naar maat en behoefte een theateraanbod te produceren. We denken daarbij niet in de eerste plaats aan een vast toneelgezelschap, dat is waar. Maar als over een paar jaar blijkt, dat die behoefte er wel is, zien we wel wat er moet gebeuren."

Een paar jaar geleden lagen er plannen op tafel om het Frysk Orkest op te heffen en het Noordelijk Filharmonisch Orkest in te krimpen. Dankzij fors ge-lobby is dat toen niet doorgedaan. Is het niet raar, dat nu alsnog de opheffing van die orkesten wordt aangekondigd?

„Er staat: het beste zou zijn als er een nieuw orkest in het Noorden komt, en niet een fusie van de twee nu bestaande orkesten. De besluitvorming rond de orkesten van een paar jaar geleden heeft zo zijn weg gehad. Maar iedereen kan constateren dat er artistiek een aantal problemen zijn en niet alleen artistiek. Niet alleen wij hebben nagedacht, in de muziekwereld is ook nagedacht. De zin van deze verandering wordt wel gezien, maar natuurlijk zullen er wel bezwaren komen op deelgebieden."

Algemeen Dagblad 10 oktober 1987

Politiek wil afwachten hoe spreiding uitpakt

Van onze politieke redactie

DEN HAAG — Het CDA-Kamerlid Beinema wil de plannen van minister Brinkman vooral beoordelen op de spreiding. „Het opheffen van de toneelgroepen Theater en Globe is alleen aanvaardbaar als er in het Oosten en Zuiden van het land de mogelijkheden overleefd blijven voor het maken van theatervoor-

stellingen".

Beinema vindt de door Brinkman voorgestelde fusie van orkesten in het Noorden „wat voorbarig". „Er bestaat al een samenwerkingsplan tussen de noordelijke orkesten. Laten we daar ook naar kijken vóór we de plannen van Brinkman beoordelen". De PvdA-er Worrell houdt vast aan de door zijn partij altijd gepropageerde spreiding van or-

kesten en gezelschappen. „Daarop zullen wij ook dit kunstenplan van Brinkman toetsen. Het kan niet zo zijn dat alleen het kunstenaarsaanbod in het Westen op peil wordt gehouden en dat er over de regio wordt gezegd: zoek het maar uit."

Zijn collega Dijkstal (VVD) heeft evenals Beinema kritiek op de voorgestelde fusie van de noordelijke orkesten: „We

moeten niet teveel door al bestaande plannen heen fietsen". Dijkstal is gelukkig dat het accent nog wat sterker op het kunstenaarsaanbod in de randstad is komen te liggen. „In het plan klinkt nog iets teveel door van de spreidingsgedachte zoals CDA en PvdA die voorstaan", aldus Dijkstal die het spreiden van de kunsten „kunstmatig" vindt.

De toneelvoorzieningen

in het Oosten en Zuiden moeten volgens Dijkstal niet voor project- of ad hoc-gezelschappen worden aangewend. „Tegen het opheffen van ensembles als Theater en Globe kan de VVD, gezien het rapport van de Raad voor de Kunst, niets inbrengen, al hebben wij een voorkeur voor ensemble-tooneel boven dat van ad hoc-gezelschappen, zoals Brinkman voorstelt."

Het Parool 13 oktober 1987

Kunstenplan lokt felle protesten uit

(Van onze kunstredactie)

AMSTERDAM — Felle protesten komen los op het vrijdag gepresenteerde Kunstenplan 1988-1992, waarin volgens minister Brinkman van

WVC de beschikbare budgetten billijker worden verdeeld.

Niet alleen de orkesten, de Nederlandse Toonkunstenaarsbond, de Hoofdstad Operette, de dans- en toneelgezelschappen, die met opheffing worden bedreigd zijn kwaad, in de totale danssector en bij de kunstbond FNV bestaat twijfel over het beoogde effect van de aangekondigde maatregelen.

De Kunstbond FNV vreest het verlies van 400 banen en zowel het Nederlands Instituut voor de Dans (NID) als de Directie Overleg Dansgezelschappen (DOD) hebben berekend, dat de herverdeling van het dansbudget niet tot verhoging van de middelen voor de danskunst leidt. Het hoofdbestuur van de Nederlandse Toonkunstenaars Bond (NTB) heeft het kunstenplan als volkomen onaanvaardbaar en onuit-

voerbaar van de hand gewezen.

De Kunstbond FNV - 'de enige reactie die past, is een totaal en absoluut verzet tegen de voorgestelde maatregelen' - stelt dat de operatie een verschuiving van 27 miljoen in de kunstbegroting betekent. Dat geld wordt weggehaald bij de schepende en uitvoerende kunstenaars en gaat naar festivals, promotie of activiteiten van niet-kunstenaars.

Een verlies van 700 banen waarvoor er maar 400 in de plaats komen. Absoluut a-sociaal, aldus de bond, die ook bezwaar heeft tegen de concentratie van cultuur in de Randstad.

De NTB gaat vooral in op de besparingen bij de orkesten. Brinkman, die het symfonisch aanbod nog te hoog vindt, wil in die sector 6,8 miljoen besparen.

Het plan om in het Noorden, Oosten en Zuiden drie orkesten te behouden voor symfonische taken waar tot voor kort zes orkesten mee belast waren, betekent dat honderdduiz-

den Nederlanders niet meer in de gelegenheid zullen zijn naar concerten te gaan. Het summum van culturele discriminatie van de regio's buiten de Randstad, aldus de NTB. De NTB gaat een zo breed mogelijk maatschappelijk protest organiseren en overweegt stappen bij de rechter.

In de danssector wordt gevreesd dat er 50 à 60 arbeidsplaatsen gaan verdwijnen bij de vier grote gezelschappen. Het NID noemt de in het vooruitzicht gestelde groei misleidend.

De financiering van het gewenste nieuwe beleid is teleurstellend. Ook

is er nog de ongunstige uitwerking van de koppelsubsidies. Bij Het Nationale Ballet bijvoorbeeld, dat 4 ton moet bezuinigen, is de hoogte van de rijkssubsidie gekoppeld aan de bijdrage van Amsterdam.

Bij het Nederlands Philharmonisch Orkest dat door doelmatiger werken acht ton moet gaan bezuinigen, is volgens woordvoerder Frank Hulsing geen paniek uitgebroken. "We hebben al tal van stormen doorstaan. Hier zullen we ook wel uitkomen."

Hulsing acht het niet uitgesloten dat de Tweede Kamer Brinkmans voorstel niet overneemt, aangezien het

orkest nog in de overgangssituatie zit na de vorige grondige bezuiniging.

Gerrit Korthals Altes, zakelijk leider van de nieuwe Toneelgroep Amsterdam, is niet blij met de extra spreiding die van de Randstad-gezelschappen wordt gevraagd: "We voldoen al aan de subsidievoorwaarde om in redelijke mate te reizen. We zijn zeker niet van plan meer te gaan reizen. Spreiden kost bovendien extra geld." Hij vraagt zich daarbij af of in de provincie wel voldoende belangstelling bestaat voor de voorstellingen van het gezelschap.

NRC-Handelsblad 10 oktober 1987

Regio-orkesten: plan Brinkman is discriminatie

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 10 okt. — De orkesten buiten de Randstad vinden de plannen van minister Brinkman om opnieuw wijzigingen aan te brengen in het orkestenbestel voor hen discriminerend.

De opheffing van het Noordelijk Filharmonisch Orkest in Groningen en het Frysk Orkest in Leeuwarden, die worden vervangen door één nieuw orkest van 76 volledige betrekkingen, betekent een verlies van 36 arbeidsplaatsen. De twee orkesten aanvaarden die inkrimping niet en zijn van plan ertegen in actie te komen.

Als de twee orkesten plaats moeten maken voor een ensemble met het karakter van een volwaar-

dig symfonieorkest, zou dat nieuwe orkest evenveel arbeidsplaatsen moeten hebben als de orkesten in de Randstad, namelijk 96 volledige betrekkingen. Dit stellen de directeurs Sytma van het Noordelijk Filharmonisch Orkest en Smink van het Frysk Orkest. Zij menen dat door deze nieuwe inkrimping het noorden slechts de helft van het aantal musici overhoudt dat dit gebied enkele jaren geleden nog had en dat niets zo-

iets rechtvaardigt. De orkesten hebben een derde van het land als speelgebied, een groot publiek en goede zalen om in op te treden. "Waarom mogen er vlakbij elkaar in Rotterdam en Den Haag wel twee grote orkesten blijven bestaan?", zo vraagt Smink zich af.

Halfstok

Het Gelders Orkest, dat van minister Brinkman zijn omvang mag uitbreiden van 64 naar 74 volledige betrekkingen, is verheugd dat het nu groter wordt dan het ooit is geweest, maar vindt dat het nog niet groot genoeg is voor het nieuwe takenpakket. Directeur H. Hierck betreurt dat het voor de vorming van drie grote regionale orkesten nodig is zoveel te bezuinigen op andere kunstinstellingen, zoals de twee noordelijke orkesten, waar veel werkgelegenheid verloren gaat.

"Bij ons gaat de vlag uit, maar elders hangt hij nu halfstok."

Hierck voorziet een blijvend kwaliteitsverschil tussen de orkesten in de regio en de grote orkesten in de Randstad. "Die zullen nu hier vaker komen spelen, als missionarissen met spiegelglas en kralen, terwijl wij niet de kans krijgen ons op niveau in de Randstad te laten horen." Hierck verwacht dat de regionale orkesten ook in de toekomst niet of nauwelijks op de radio te horen zullen zijn.

Van de grote orkesten in de Randstad, die samen twintig tot dertig concerten in de regio moeten gaan geven, kon alleen het Residentie Orkest commentaar geven. Artistiek leider J. Taat van het Residentie Orkest zegt dat zijn orkest nu reeds veel in de regio speelt. "Het kan artistiek en

financieel aantrekkelijk zijn om eenmaal gerepeteerde concerten vaker uit te voeren," aldus Taat. Het Rotterdams Philharmonisch Orkest is op tournee door de Verenigde Staten en het Concertgebouworkest wil pas reageren als het de brief van de minister heeft bestudeerd.

De stichting Forum in Enschede heeft "met de grootst mogelijke verantwoordelijkheid" op de voorstellen van Brinkman gereageerd. Anders dan deze zomer in overleg met de minister was overeengekomen, moet het orkest van Forum zich volgens de plannen voortaan beperken tot het begeleiden van operaprodukties. Op deze wijze gaat "de symfonische taak van het orkest volledig teloor", aldus Forum. "Het kan niet zo zijn dat een afspraak gemaakt met de minister gemaakt op 1 juli 1987 drie maanden later volledig wordt geschonden".

NRC-Handelsblad 15 oktober 1987

Overijssel en Gelderland weigeren overleg met WVC

ZWOLLE, 15 okt. — De provincies Overijssel en Gelderland hebben gisteren besloten weg te blijven bij het overleg over de podiumkunst dat het ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur vandaag heeft met de provincies en de grote steden. Hiermee willen beide provincies protesteren tegen het kunstplan van minister Brinkman.

Het plan van de bewindsman is in Overijssel en Gelderland slecht gevallen omdat de minister het muziekgezelschap Forum zijn symfonische taak wil ontnemen. Wat de symfonische concerten betreft zal Overijssel zijn aangevoeren op uitvoeringen van het Gelders Orkest. De uitbreiding van dit orkest, die in het vooruit-

zicht is gesteld om aan die dubbele taak te kunnen voldoen, wordt echter als onvoldoende beschouwd. Het gevolg zal zijn dat het aantal concerten in beide provincies terugloopt. Van een grote spreiding van concerten door het Concertgebouworkest, het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het Residentie Orkest buiten de Randstad verwachten Overijssel en Gelderland weinig. Beide provincies hebben minister Brinkman eind september nog gesproken over de toekomst van de podiumkunst. Dit bleef zonder resultaat, zoals uit het kunstplan blijkt. Van een landelijk overleg dat vandaag plaatsheeft, verwachten de twee provincies daarom geen enkel positief resultaat. (ANP)

NRC-Handelsblad

13 oktober 1987 'Herverdeling dansbudget levert niet méér geld op'

AMSTERDAM, 13 okt. — De herverdeling van het dansbudget levert niet méér geld op voor de professionele danskunst, zoals wordt gesuggereerd in het Kunstplan van minister Brinkman van WVC en in de pers. De zogenaamde 'bescheiden verhoging' van het dansbudget met vier procent kan slechts worden teruggevoerd naar 'creatief boekhouden'.

Zo reageerde gisteren het Nederlands Instituut voor de Dans (NID) op het afgelopen vrijdag gelanceerde Kunstplan 1988-1992 van Brinkman. De bezuiniging op de subsidie aan het Folkloristisch Danstheater wordt door de introductie van een nieuwe categorie, 'diverterend muziek- en danstheater', buiten de

ombuigingen gehouden. Die bezuiniging van 33 procent is evenwel exact gelijk aan de thans voorgestelde 'groei' van het dansbudget, constateert het NID, een door WVC gesubsidieerde instelling die wordt geacht de belangen van de danssector te behartigen.

Indien de vorig jaar per amendement in de Tweede Kamer afdgedwongen subsidieverhoging voor het Nederlands Dans Theater buiten beschouwing wordt gelaten, dan is volgens het NID zelfs sprake van achteruitgang van ruim zeven procent (anderhalf miljoen gulden). Als daarbij de effecten worden gerekend van de subsidieafspraken tussen Amsterdam en het Rijk voor Het Nationale Ballet, waarbij Amsterdam de bezuiniging van het Rijk volgt, is de achteruitgang zelfs 2,1 miljoen gulden, aldus het NID.

De bezuinigingen gaan volgens het instituut ten koste van van ongeveer vijftig tot zestig arbeidsplaatsen voor dansers die werken bij de vier grote gezelschappen.

De financiering van het overigens gewenste nieuwe beleid op het gebied van de kleinere groepen en de experimentele dans

vindt het NID teleurstellend. In de komende periode zal gesproken worden over de manier waarop de minister alsnog kan worden bewogen prioriteit te geven aan de subsidiëring van de danskunst, in overeenstemming met het advies van de Raad voor de Kunst.

De Directie Overleg Dansgezelschappen (DOD), een overkoepelend orgaan van de dansgroepen, laat zich in dezelfde bewoordingen uit. De indruk wordt gewekt dat er zeven ton extra subsidie afkomt maar er is in werkelijkheid slechts sprake van een vermindering van anderhalf miljoen, aldus DOD. Daar komt de ongunstige uitwerking van de zogenaamde koppelsubsidies nog bij, zoals het genoemde voorbeeld Amsterdam-Rijk.

Als voorbeeld hoe het Kunstplan van Brinkman werkt noemt DOD het Scapinoballet, dat 3 miljoen gulden (70 procent) minder subsidie krijgt. De verhoging van het budget voor de kleinere dansgezelschappen en projecten staan in geen verhouding tot het grote belang van dit dansaanbod voor de dans in zijn totaliteit in ons land, meent het DOD. (ANP)

Trouw 12 oktober 1987

Truc van Brinkman verbijstert danswereld

door Eva van Schalk

AMSTERDAM — De alom in de danssector hooggespannen verwachtingen ten aanzien van de door minister Brinkman voorgenomen herverdeling van de gelden voor de kunsten zijn snel omgeslagen in bittere teleurstelling en zelfs verbijstering.

Uit niets blijkt dat de minister gehoor heeft gegeven aan de noodkreten van de landelijke werkgroep dansbestel (commissie-Reehorst) en de kerngroep van de Raad voor de Kunst om een zeer hoge prioriteit

aan de dans te verlenen. Vorig jaar bracht de commissie-Reehorst het rapport 'Ruimte voor de Dans' uit, waarin de minister werd geadviseerd in de komende vier jaar 12,5 miljoen extra voor de dans uit te trekken. In juni van dit jaar benadrukte de Raad voor de Kunst opnieuw de noodlijdende situatie in de dans en drong aan op extra aandacht voor deze onderbedeelde sector.

Hoewel de minister thans doet voorkomen de dans te begunstigen met een schamele zeven ton (oftewel vier procent verhoging van het totale budget van 19,7 miljoen gulden), blijkt bij bestudering van de

bijgevoegde financiële afrekening dat het dansbudget met geen cent verhoogd wordt. Integendeel, de danssector krijgt een klapsigaar uit eigen doos gepresenteerd en de ophegving van de budgetten voor de geëxploiteerde kleine dansgroepen en de creatie van vier danswerkplaatsen moet bekostigd worden door bezuinigingen elders op het dansbudget.

Zo moet Het Nationale Ballet zijn danserstalieu inkrimpen en vier ton inleveren, zo staat het Scapino Ballet bij verhuizing naar Rotterdam een vermindering van rijks gelden van drie miljoen (!) gulden te wachten, en moet het Folkloristisch

Danstheater minimaal zeven ton inleveren.

Daar tegenover staat dat het Nederlands Danstheater naast de reeds vorig jaar verkregen 1,5 miljoen nog een half miljoen kan verwachten, onder de voorwaarde dat het ook buiten de Randstad optreedt. Nog zelden heeft de Nederlandse danssector zo een bitter vergulde pil te slikken gekregen.

De minister zegt er wel degelijk van overtuigd te zijn 'dat zich in de danswereld ontwikkelingen voordoen waarvoor extra financiële steun wenselijk is', maar tegelijkertijd misbruikt hij enkele kritische opmerkingen uit het rapport 'Ruimte voor de Dans' om niets extra's aan de dans te hoeven geven. Het bedrag van twee miljoen voor de op zich toe te juichen stimulans van kleinschalige en experimentele dans moet opgehoest worden door het Scapino Ballet, het Folkloristisch Danstheater en Het Nationale Ballet.

De grote truc die thans op het minis-

terie is verzonnen en waarop niemand gerekend had, is de loskoppeling van het Folkloristisch Danstheater van de aloude indeling, waardoor dit gezelschap tot de vaste door het rijk gefinancierde dansgroepen behoort. Samen met de Hoofdstad Operette wordt het Folkloristisch Danstheater nu tot diverserend muziektheater gerekend: een nieuwe rubriek dus, waarop drastisch bezuinigd wordt (voor het Folkloristisch Danstheater zeven ton). De 'groei' van het dansbudget met vier procent (zeven ton) beslaat precies de zeven ton die het Folkloristisch Danstheater van zijn 2,1 miljoen inlevert.

Door knap heen- en weerschuif van gelden tussen de bestaande dansgroepen onderling en door gehoor te geven aan slechts een onderdeel van het totale pakket suggesties - gedaan door de commissie-Reehorst en de Raad voor de Kunst - worden de dansgroepen diplomatiek tegen elkaar uitgespeeld. Van de één miljoen die extra wordt uitgetrokken voor kleine dansgroepen,

gaat de heft naar het exclusief behandelde Arnhemse Introdans. Een dergelijk staaltje van creatief boekhouden laat eens te meer zien hoe gevaarlijk het in deze tijden van bezuiniging is geworden een minister serieus van advies te dienen. De minister neemt alleen die krenten uit de voorgeschotelde pap die hem goed uitkomen en waarvoor hij niet hoeft te betalen. Niet alleen voor de dansers, artistiek leiders en zakelijk leiders, maar ook voor de leden van de commissie-Reehorst en de Raad voor de Kunst is dit hoofdstuk in het Kunstenplan een subtiel uitgedeelde klap in het gezicht. Bij het uitbrengen van het rapport

'Ruimte voor de Dans' (juni 1986) werd expliciet gesteld dat sanering van de lange tijd verwaarloosde danssector alleen zin heeft als de door hen voorgestelde financiële injectie van 12,5 miljoen integraal gehonoreerd wordt. De Raad voor de Kunst stelde zich unaniem achter dit voorstel en liet dat nogmaals in zijn reactie op de brief over het Kunstenplan weten. Daarin werd de minister erop gewezen dat niet alleen de door hem uitverkoren sectoren film en letteren begunstigd moeten worden, maar ook dans, jeugdtheater en allochtone kunst (kunst voor Nederlanders van buitenlandse origine).

In het nu voorliggende plan voor het kunstenbeleid blijkt de minister wel de nood van het jeugdtheater te hebben begrepen door een toekenning van 2,6 miljoen, maar de allochtone kunst is nergens meer terug te vinden. En de danssector krijgt een misleidende toezegging van vier procent budgetverhoging voorgedragen, die in feite betaald wordt door het 'diverterend muziektheater'. Golt noemde Brinkman het Folkloristisch Danstheater de zonnebloem in het danspakket. Thans lijkt het een distel te zijn. De gevolgen van Brinkmans plan voor de dans zijn niet direct te overzien, maar vast staat wel dat vooral de dansers in hun toch al zo schaarse

se vaste arbeidsplaatsen danig gekort worden. Hoewel de minister veel verwacht van de nieuwe leiding (Nils Kristen) van het Scapino Ballet, zadelt hij hem meteen op met een gruwelijk dilemma. Moet (of kan) hij voor zijn huisvestingsplannen in Rotterdam toestaan dat zijn huidige groep van 44 dansers wordt gereduceerd tot 25? In dit voorstel lijkt de minister vooral geluisterd te hebben naar de plannen van Krijn Boon, directeur van de Rotterdamse schouwburg, die weliswaar graag Kristen en zijn dansers contracteert, maar weinig zin lijkt te hebben in het Scapino Ballet. Mocht men denken dat Het Nationale Ballet toch wel vier ton kan

ophoesten, dan dient daarbij betrokken te worden dat conform de bestuursovereenkomst tussen rijk en gemeente het Nationale Ballet nog eens zes ton extra door de gemeente Amsterdam gekort zal worden. Het gaat hier om een plan van de ambtenaren en de minister van wvc. Ik neem aan dat de danssector het er niet bij zal laten zitten en met acties over de brug zal komen. Duidelijk is in elk geval dat bij de komende behandeling van de kunstbegroting in de Tweede Kamer het laatste woord over deze ontgoochelende en misleidende behandeling van de dans niet gesproken zal zijn.

Twentsche Crt.

14 oktober 1987

GEZELSCHAP WEIGERT 'VENLO' UIT TE VOEREN Forum nog steeds verbijsterd

ENSCHDE- Zoals de zaken er nu voorstaan zullen we de opera-uitbreiding in Venlo niet kunnen en willen realiseren en vanuit Enschede circa honderd voorstellingen blijven geven waarvoor in elk geval de totale orkestformatie noodzakelijk is. Aldus een directie-mededeling van Forum/Filharmonisch aan alle medewerkers, die nog steeds min of meer aangeslagen zijn door de presentatie van Brinkman's Kunstenplan 1988-92, waarin Forum van zijn symphonische taak ontheven wordt.

De klap is hard aangekomen in Enschede, waar thans ook het Muziekcentrum wordt bedreigd, omdat Forum/Filharmonisch daar onderdak zou krijgen en bovendien 'ingepland' staat voor dertig concert-uitvoeringen per jaar. In concreto: Forum heeft een 10-jarig huisvestingscontract met de gemeente Enschede afgesloten met betrekking tot dit muziekcentrum. De minister heeft daar zelfs extra geld voor gegeven, aldus Forum-directeur Peter Westerhoud a.l. Het eerste jaar 150.000 gulden, het tweede jaar een ton en het derde jaar 50.000 gulden. En dan nu dit. On-b-e-g-r-i-j-p-e-l-j-k! "Niet minder dan een kwestie van woordbreuk", gaat Westerhoud verder, "waarover we zeker naar de rechter zullen stappen om een Arob-procedure aan te spannen en waarbij de Nederlandse Toonkunstenaarsbond en de Kunstbond FNV hebben verklaard ons daarin te zullen steunen. Want dit kan gewoon-

weg niet! Wat de minister nu doet is een klap in het gezicht van de mensen. Gewoon een kwestie van onbehoorlijk bestuur. Een moreel volstrekt dwaze zaak".

Westerhoud wist - evenals alle andere orkestdirecteuren in Nederland - dat minister Brinkman het symphonisch aanbod in ons land wilde terugdringen via een landelijke herstructureringsoperatie van het orkestbestel. Maar op grond van een brief d.d. 1 juli jl. dacht hij dat die beker aan Forum/Filharmonisch voorbij zou gaan. In die brief schrijft het plv. hoofd van de directie Kunsten (namens de minister) akkoord te gaan met de saneringsvoorstellen van Forum onder de voorwaarde, dat mochten de resultaten gunstiger uitvallen, de schuld versneld wordt afgelost, maar dat "bij tegenvallende eigen inkomsten (begroot op 1 tot 1,5 miljoen gulden per jaar - KG) onverwijld compenserende maatregelen worden genomen, waarbij primair aan beperking van de symphonische taak wordt gedacht. In geen geval mag afwijking van de prognoses leiden tot vergroting van de schuld", aldus G.A. Lawson, namens de bewindsman van WVC in deze bewijdsbrief. Westerhoud zegt dat de financiële top van het ministerie van WVC alle voorstellen van Forum om het geaccumuleerde tekort van 6,3 miljoen gulden weg te werken heeft nagerekend en akkoord bevonden. "De minister gaf ons daarbij te verstaan dat hij zijn problemen omtrent het Nederlandse orkestbestel daardoor vergrootte", aldus Westerhoud. "Maar tegelijkertijd

moedigde hij ons aan vooral voort te gaan op de door ons uitgestippelde weg. En nu dit..."

Vertwijfeld

Dat Opera Forum de 2,8 miljoen mag houden om zijn Plan Zuid handen en voeten te geven, acht Westerhoud een doekje voor het bloeden omdat het orkest met 35 tot 40 man moet inkrimpen. De besparing, die dat oplevert, mag Forum uitgeven aan opera-voorzieningen in het zuiden. Westerhoud heeft uitgerekend, dat het geven van 50 extra opera-voorzieningen aldaar tenminste 6 miljoen gulden kost, uitgaande van een dependance-bezetting van 54 man. "Dat weet de minister", roept hij vertwijfeld. Volgens zijn zeggen kan Forum in de nieuwe configuratie hooguit 75

opera-voorzieningen geven en geen enkele symphonische concertserie, afgezien nog van het te verwachten kwaliteitsverlies. In dagblad Trouw zegt directeur Kunsten van WVC, de heer Van Heusden, daarentegen de 2,8 miljoen "realistisch" te vinden. Hij gaat er daarbij vanuit, dat Forum naar samenwerking met andere operahuizen net over de grens zal zoeken of met de Nederlandse Opera Stichting. En wil het stukken uitvoeren waarvoor een groter orkest nodig is? "Dan denk ik aan samenwerking met het Gelders Orkest", aldus Van Heusden opgeruimd, die ook samenwerking tussen de Nederlandse Opera Stichting en het Nederlands Philharmonisch Orkest blijkt

voor te staan en daarop alvast een voorschot neemt door acht ton subsidie in te houden. Op het ministerie van WVC blijkt dat het nieuwe beleid er vanuit gaat, dat symphonische uitvoeringen in allerlei kleinere plaatsen voortaan afgevoerd is. Aan een derde operagezelschap (kosten 14 miljoen gulden) zoals Rotterdam en Brabant zo graag zeiden te willen, wordt niet meer gedacht. En voor de rest is het devies: buikriem aanhalen. Daarbij merkt Westerhoud op dat bij WVC kennelijk de indruk heerst, dat Forum/Filharmonisch een van de slechtste orkesten van Nederland is, dat weinig belangstelling bij het publiek ontmoet en bovendien ook nauwelijks geaccepteerd is in de regio zelf. Ook de Raad van de Kunst is kennelijk tot dat oordeel gekomen - het advies over Forum/Filharmonisch was uitgesproken negatief voor wat de symphonische taakstelling betrof - waaraan Westerhoud toevoegt dat "dit zonder twijfel een rol moet hebben gespeeld in de beslissing van de minister".

En dan: "Kennelijk begrijpt men nog steeds wat voor unieke voorziening we hier in huis hebben. Als er al enige scepsis over het orkest bestaat, is de enige manier om dat weg te krijgen, kwalitatief goede uitvoeringen geven. Maar er zijn nauwelijks goede concertaccommodaties in Overijssel aanwezig. Daarom hebben we ook aangedrongen op dat Muziekcentrum in Enschede. Maar ons orkest gaat met sprongen vooruit en is op dit ogenblik zeker zo goed als het Gelders Or-

kest en het Brabants Orkest, waarvan de algemene indruk bestaat dat het wel goede orkesten zijn. Niet voor niets hebben de grote dirigent W. Nelson gecontracteerd voor drie jaar met een optie op nog eens een of twee jaar. Zo'n man komt niet als er geen goede basis aanwezig zou zijn. Die man wil, omdat het orkest met sprongen vooruit is gegaan, dat de mensen op het puntje van hun stoel zitten en geweldig enthousiast zijn".

Mobiliseren

Waarom minister Brinkman ineens afstand heeft genomen van zijn 1 juli-brief komt Westerhoud onbegrijpelijk voor, te meer omdat WVC Forum een lening in het vooruitzicht heeft gesteld van 1,6 miljoen gulden om de schuldsanering te effectueren. Ook de oneigenlijke personeelslasten (circa 1 miljoen gulden), die het gevolg zijn van de fusie, komen voor rekening van het ministerie wanneer deze mensen daarvoor buiten het muziekgezelschap komen te staan. In een periode van vijf tot tien jaar is Opera Forum van zijn financiële perikelen verlost, aldus de Forum-directeur, die volhoudt dat het niet bestaat als zou de minister zijn besluit op die omstandigheden hebben gegrond. Vandaar dat Westerhoud c.s. alles en iedereen willen mobiliseren teneinde de minister terug te fluiten. De gisteren verstuurd brief van het college van gedeputeerde staten van Overijssel is daarvan het eerste voorbeeld.

Klaas Goings

Het Parool 17 oktober 1987

'Brutale minister geen boodschap aan volle zalen'

Het bijna 42 jaar oude, beroepsgezelschap De Hoofdstad Operette wordt met opheffing bedreigd. Minister Brinkman wil 2,3 miljoen gulden besparen op de kunstbegroting voor 'diverterend muziek- en danstheater'. De directeur van de Hoofdstad Operette, Philip Hamel (37), nam met verbijstering kennis van deze maatregel.

door KATRIEN GOTTLIEB

AMSTERDAM - De Hoofdstad Operette kan sedert de oprichting vlak na de Tweede Wereldoorlog honderd zestig keer per jaar op volle zalen rekenen. Toch schrijft minister Brinkman in zijn Kunstenplan over het, zoals hij het ambtelijk formuleert, 'diverterend muziek- en dans-theater': "Hoewel de ontwikkeling van de kunst bij deze theatervormen niet voorop staat, zij ook aan een behoefte voldoen, ben ik van mening dat op dit moment de subsidiëring van de Hoofdstad Operette en het Folkloristisch Danstheater een te

zwarte druk op de kunstbegroting leggen."

In dezelfde alinea verschuilt de minister zich achter een 'kritische kanttekening' die de Raad voor de Kunst hem aan de hand zou hebben gedaan. Secretaris van de afdeling Muziek en Dans, Adriaan Berendschot, laat echter weten dat de Raad zich nooit heeft uitgesproken over de Hoofdstad Operette. Alleen het 'Folkloristisch Danstheater' hadden zij weinig vernieuwend genoemd. Maar dat was alles.

"Verschuilen is het woord niet," zegt Berendschot desgevraagd. "We worden doodgeknuffeld door de minister. Hij heeft ons weliswaar om ad-

vies over de Operette gevraagd, maar dat is er nog niet van gekomen. Het is op z'n minst brutaal van hem te noemen dat hij ons op deze manier gebrokt."

Directeur van de Hoofdstad Operette, Philip Hamel, heeft met verbijstering kennisgenomen van Brinkmans voorstel om de subsidie van het enige professionele operettegezelschap in Nederland met 2,3 miljoen gulden te verminderen. Zulke drastische bezuinigingen betekenen immers dat de allerlaatste voorstelling, na 42 jaar trouwe dienst, onherroepelijk in zicht is.

'Geen kunst'

Het is overigens niet de eerste keer dat er zo minachtend over de Hoofdstad Operette wordt gesproken. Enkele jaren geleden kreeg Philip Hamel al te horen dat operette 'geen kunst' is. En dat was toen wel een uitspraak van de raad voor de Kunst. Het onderscheid dat de minister en de Raad tussen opera en operette maken, vindt Hamel niet terecht. "Er bestaan natuurlijk tal van verschillen, maar het is niet zo dat de

operette een mindere kunstvorm zou zijn dan de opera."

Pas in 1966, lang nadat aan de Nederlandse Operastichting forse subsidies waren toegekend, kreeg de Operette een aanvulling op de bestaande tekorten. Bovendien - maar daar kwam Hamel pas later achter - blijkt deze financiële ondersteuning ver onder het bedrag te liggen dat wordt uitgekeerd aan vergelijkbare instellingen. Alle orkesten in Neder-

land kennen een toelageregeling voor muziek met onregelmatige werktijden. De Hoofdstad Operette is daar nooit voor in aanmerking gekomen.

De Technische Dienst, overtreed de arbeidswet 83 keer per jaar, heeft Hamel uitgerekend, omdat zij bij de honderd zestig voorstellingen geen acht, maar achttien uur per dag werken. De directie kan er niets aan doen. "Een paar solisten hebben vervangers, want niemand kan honderd zestig keer per jaar de sterren van de hemel zingen. Mensen worden ziek en geven het op, is in het verleden gebeken. Maar verder hebben wij geen enkele reserves."

Met deze problemen - en dat is het eigenaardige - kwam Hamel een maand geleden bij het ministerie.

"We kregen de gelegenheid om alles rustig uiteen te zetten. Niemand heeft toen gezegd: 'Meneer Hamel, vergeet u het maar; het ziet er naar uit dat uw gezelschap binnenkort wordt opgeheven'. Want daar komt de bezuiniging op neer."

Wat betreft het zogenaamde 'spreidingsbeleid' waar de minister zich zo hard voor maakt, valt de Operette ook niets te verwijten. Het gezelschap treedt per jaar in meer dan zeventig verschillende plaatsen op, van Terneuzen tot Den Helder, van Delfzijl tot Kerkrade. "Wij zijn een reisgezelschap bij uitstek," zegt Hamel, "we houden bij onze voorbereidingen zelfs rekening met kleine provincietheaters, waar we eigenlijk te groot voor zijn."

Niveau

Meyer Hamel, vader van de huidige directeur, was samen met Otto Aurich één van de oprichters van de Operette. Indertijd hadden zij de moed en bezelling om zonder subsidie met een kleine formatie te beginnen. Na de dood van Meyer in 1971, zette zijn weduwe Netty Hamel en haar zoon Philip, het beleid van de operette voort. De Hoofdstad Operette werd in de loop der jaren allengs uitgebreid en behaalde een hoger artistiek niveau. Vorig jaar over-

leed Netty Hamel en liet het gezelschap achter bij de inmiddels ervaren Philip.

Haar grootste wens - 'Die Fledermaus' van Johann Strauss op de

planken brengen - kan Philip Hamel nog steeds niet in vervulling brengen. Zeker niet zoals de zaken er nu voor staan. "Neem alleen al de ouverture van Die Fledermaus, daar heb je op z'n minst een orkest van vijftig man voor nodig. Wij hebben de beschikking over 24 musici. Een cello, één bas, één hoorn en dan nog enkelvoudig bezet (geen muziek die elkaar kunnen afwisselen, red.) ook," zegt Hamel, "We moeten onze producties daarop afstellen. Met een technische staf van zes man, zes kleedsters, zes danseressen en een koor van achttien mensen kun je nu eenmaal niet echt veel knipen op. Maar het is een soort familiebedrijf, de mensen vormen een heel hecht gezelschap, waardoor uiteindelijk toch heel veel mogelijk is."

Strijdlid

Het repertoire waar het gezelschap

uit kan putten, bestaat uit niet meer dan een vijftiental Weense operettes, waaronder 'Der Graf von Luxemburg', 'Die Lustige Witwe' van Franz Lehár en 'Der Bettelstudent' van Carl Millöcker.

De Hoofstad Operette brengt dit jaar 'Wiener Blut' (Johann Strauss 1825-1899) met vertrouwde solisten zoals Marga de Boer, Anita Heins, Jacco van Renesse, Jan Handerson, Antoni Wink en Ton Hofman onder leiding van dirigent Martin Mülzer. Bij de

première in september, traditiegetrouw in de Stadsschouwburg, waren de recensies voor dit gezelschap zoals gebruikelijk zeer lovend. Op dit ogenblik is de Hoofstad Operette op tournee in Duitsland. In Neder-

land treden zij binnenkort weer op in Heerlen. Vanaf 20 april is Amsterdam (Carré) aan de beurt.

Het gezelschap zal zich niet bij de voorstellen van minister Brinkman neerleggen. "We zullen de behande-

ling van het Kunstenplan op de publieke tribune van de Tweede Kamer bijwonen. Maar in plaats van een vrolijke operette aria zullen we een strijdlied ten gehore brengen," aldus Philip Hamel.

Groene Amsterdammer 21 oktober 1987

BRINKMAN SCHUIFT MET TONNETJES EEN PLAN ZONDER VISIE VOOR HET UNSTBELEID

Minister Brinkman van WVC (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur) mag dan de ouwetjes de straat op schoppen, club- en buurthuizen tot sluiting dwingen, herstellingsoorden opdoeken en de gezinszorg onbetaalbaar maken voor wie het echt nodig heeft, voor de kunsten staat hij zijn mannetje; er wordt niet op bezuinigd en hij weet af en toe knopen door te hakken. En als zijn eigen smaak niet verder reikt dan tweedehands spektakels als *Cats* in Carré, dan heeft hij nog z'n ambtenaren en de Raad voor de Kunst om hem in het juiste spoor te houden, of wordt er weer eens een speciale commissie benoemd om advies uit te brengen. Ook ingewikkelde, bestuurlijke problemen pakt hij dapper aan. Wat doen we bijvoorbeeld met het budget voor de kunsten, als zich nieuwe terreinen voordoen als video en allerlei nieuwe initiatieven in muziek en dans geen plekje kunnen vinden tussen de bestaande mastodonten? Er moeten dan verschuivingen plaatsvinden in de begroting. En als er geen groei meer in zit, betekent dit dat er ergens anders iets van af moet. Brinkman heeft, dat moet gezegd, het probleem omzichtig aangepakt. Hij schreef eerst een Brief aan de Raad voor de

Kunst over het kunstbeleid waarin de problemen worden aangestipt, wachtte het advies van de Raad af en baseerde daarop zijn Plan voor het kunstbeleid 1988-1992 dat onlangs uitkwam. Wij hebben het genuanceerd bekeken. Niet zoals de *Kunstenbond FNV* die geen enkele opening voor een konstruktieve discussie ziet: 'De enige reactie die past, is een totaal en absoluut verzet tegen de voorgestelde maatregelen. De bond zal daarbij coalities aangaan met andere kunstenaarsorganisaties, werkgevers en de lagere overheden die door deze rooftocht worden getroffen.' Oei, de totale oorlog dus. Want er zouden wel eens ontslagen kunnen vallen. Kan er voor de bond dan helemaal nooit meer iets veranderen in kunstenland? Maar ook bij een genuanceerder beschouwing stijgen er geen juichkreten op. Een fijnzinnige glimlach bij de film, een berustende grijns bij beelden van de kunst, maar verontwaardiging bij muziek en toneel over de concentrering van gelden in de Randstad bij grote gezelschappen en orkesten en een enorme kaalslag in de provincie. Maar ook woede in de danswereld, waar meer geld naar toe had zullen gaan, maar

waar in werkelijkheid geen cent bij komt. In feite wordt er wel met wat tonnetjes geschoven, maar de positieve effecten blijven minimaal. Extra geld voor het Film-museum, voor boekuitgaven, voor het jeugdtheater en voor festivals. Voor het overige wordt er alleen maar wat heen en weer geschoven. Visie ontbreekt totaal. Over sponsoring wordt, om een voorbeeld te geven, met geen woord gesproken. Terwijl dat toch het belangrijkste onderwerp van het moment is. Wat betekent die steeds toenemende sponsoring voor de overheid? Toch niet, dat zij ook haar geld aan de meest publiekstrekende zaken moet geven? Integendeel, de overheid zal zich sterker moeten maken voor wat minder goed in de markt ligt, maar op langere termijn voor ontwikkeling van de kunst belangrijk is. Zo bekeken zou het - om nog een voorbeeld te geven - voor de hand liggen een dependance voor het operagezelschap *Forum* in het zuiden door Dom-melsch Bier te laten betalen terwijl WVC een vernieuwend muziektheatergezelschap als *Operatief* steunt. Ook al zal de minister liever naar Carré gaan om de poesjes te zien dansen. (max arian)

personae non gratae is zelf tot persona non grata verklaard; vraag het Diskus maar. De Appel hangt, als altijd, overal tussenin. Verder: lichte versterking van werkplaatsen geleend aan kleine theaters. Dat is mooi, maar een druppel op een gloeiende plaat.

De provincie: de Voorziening in het Noorden, twee (nog) oningevulde witte vlekken in Oost- en Midden-Nederland, Het Vervolg in het diepe Zuiden.

Het jeugdtheater wordt landelijk versterkt (hoe?) met onder meer de gelden van het opgeheven Amstel-tonneel.

Waar is het tegenwicht vanuit het achterland tegen de dominantie van de Randstad? Is er niet Straatvechters uit de marge van het vaderlands toneel mogen tussen nu en - pak 'm beet - mei 1988 knokken om zeven miljoen. Het Plan voor het kunstbeleid: 'Ik ben dan ook van mening dat in het oosten en zuiden door het rijk gesubsidieerde toneelvoorzieningen moeten blijven: in de visie van de Raad (voor de Kunst), als ik die goed taxeer, zijn dat produktiekernen die op ad hoc basis produceren en die een grotere variëteit aan theateractiviteiten bestrijken dan de huidige regionale repertoire-gezelschappen.'

Natuurlijk had Sam Bogaerts een kans moeten krijgen om pak-weg in Utrecht (dat met een beetje goochelen tussen Eindhoven en Arnhem in ligt) een artistiek antwoord te geven op de reizen uit het westen. Een substantieel deel van het overblijvende geld van *Theater en Globe* had moeten worden besteed voor de tijdelijke toneelsubsidies van WVC, zoals in diverse open brieven is bepleit. Daaraan hadden regionale spreidingsvoorwaarden mogen worden gehecht. In Rijswijk kan men echter goed rekenen en vooral niet meer dan dat. Tegen 1992 zijn veel regionale theaters de kien-honks geworden voor Elco's zorgzame samenleving. Rijnders, Ritsema en Croiset zijn doodop van het reizen. Thie en Uitdehaag hebben Rotterdams Utopia heropend. Bogaerts en Strijders zijn naar België uitgeweken. Misschien dat John van de Rest dan eindelijk de kans krijgt waarop hij al jaren hoopt. (loek zonneveld)

Film

Dank je wel

De eerste paragrafen van het 'kunstplan' gaan over film. Dat is mooi. Het debiele broertje van de sinds mensenheugenis bestaande kunsten wordt eindelijk een beetje voortgetrokken. Dat is gemeen, roepen de grote broers als reactie in koor. De film, of eigenlijk het Film-museum, lijkt een beetje de mascotte van het plan, maar dat wordt hem niet gunged. 'Onaanvaardbaar' die 'verduubeling van het budget van het Filmmuseum', briede de Kunstenbond. Daarvan hoeft ik dus ook geen lid te worden. Die kunst-'broeders' gunnen het licht in je ogen niet.

Natuurlijk was al wel bekend dat het Filmmuseum 'terug zou worden gebracht op de kulturele kaart van Nederland'. De nieuwe directeur en haar artistieke rechterhand zijn al aan het werk en de draglines staan al ingegraven op het terras van het Vondelparkpaviljoen, maar het blijft een mooi cadeau voor filmland en we willen best nog een keer dank je wel zeggen.

Verder is er weinig plan of idee in het filmhoofdstuk te bekennen. Er worden wat 'tonnen' van het ene vakje naar het andere geschoven, maar daar lijkt niemand zich druk over te maken. Het Filmfonds moet er twee 'afstaan' waarmee haar eigen films worden gedistribueerd. Dat is geen punt. Ze hadden geld

over en hun films lagen op de plank. Er komt wat meer geld voor scenarioschrijvers met als gevolg dat het Produktiefonds een film minder per jaar kan laten maken. Gezien de kwaliteit van de recente *hausse* aan Nederlandse films is dat een opluchting. Het Rotterdamse festival is eindelijk verlost van de wispelturige plaatselijke subsidiegevers en krijgt nog wat tonnen op de koop toe. Dat geld moet natuurlijk worden 'opgehoest', zoals de beleidsmakers dat onsmakelijk plegen te zeggen, en ergens in de marge zal wel iets in de verdrukking zijn geraakt. De slachtoffers hebben zich nog niet gemeld.

Buiten het plan om wordt Film International gewijzigd voortgezet door International Art Film. Die krijgen ook al 'uno e mezzo' ton extra. Brinkman mag blijven (als chef-film tenminste). (gertjan zuilhof)

Toneel

Kaalslag in de provincie

Wie het toneel ook terug-bij-af hebben geholpen - de managers-meerderheid van de Raad voor de Kunst of de kulturele barbarij van het ministerie van WVC - terug bij af zijn we. De Randstad - Amsterdam, Den Haag en een wankelend Rotterdam - hebben de hegemonie weer in handen. De theatrale provincie blijft vanaf 1988 in het stof. In het recente jaarboek voor het Ne-

derlands toneel stelt Tom Blokdijk: 'Akteertalent concentreert zich waar regie-talent is.' Is er dan nergens buiten de Randstad regie-talent? Misschien zijn er geen regisseurs en spelers die passen in het uitgekende beeld van de kongiese BV-WVC & aanpalende adviseurs. Maar ze zijn er wel!

Wat moet dat talent per september 1988 (dat betekent dus: vanaf nu)? Prijsschieten op de gaten die vallen in Arnhem en Eindhoven, dat moeten ze! De uitkomst is ongewis. Want de managers en de ambtenaren wikkelen en beschikken.

Wat is het beeld van gesubsidieerd toneelland per 1988? De

Randstad: Rijnders en Ritsema in Amsterdam, Croiset in Den Haag, en - in hun kielzog, wankelend in Rotterdam - Thie en Uitdehaag. Die doen het grotere werk, kunnen zich het een en ander permitteren, zullen tot meer reizen worden gedwongen dan ze willen of kunnen, en mogen af en toe een produktie die het niet goed doet van het repertoire nemen. De Nieuw Amsterdam moet zorgen voor het theater van andere dan westers kulturele oorsprong. De allochtone theatermakers mogen trouwens wel uitkijken dat hun overige aanvragen niet worden gebombardeed met een verwijzing naar het werk van Collins & Tjon. Strijders en Discordia bedienen (met het Onafhankelijke Toneel) de overige knuppels in het hoenderhok. Toekomst voor Persona en De Salon: onzeker. Toneel dat zich richt tot uitkeringstrekken en andere

Dans

Danswereld is woedend

Het Plan voor het kunstbeleid is voor wat betreft de dans veel negatiever uitgevallen dan verwacht. Na het rapport van de commissie Reehorst (juni 1986), had immers ook de Kerngroep van de Raad voor de Kunst zich sterk gemaakt voor de dans als een van de prioriteiten. Reide instanties vroegen om een forse verhoging van het dansbudget. Er is echter geen stuiver bijgekomen. Er is alleen geschoven binnen het bestaande budget, waarbij Het Nationale Ballet, Scapino en het Folkloristisch Danstheater het moeten ontgelden. Heel vreemd is daarbij dat de minister doet voorkomen alsof er wel een kleine stijging in het

budget is doordat het Folkloristisch Danstheater, dat fors moet inleveren, plotseling buiten de categorie 'dans' is geplaatst. Ze valt nu in een nieuwe categorie: 'Diverterend Muziektheater'.

Maar er zijn wel meer teleurstellende zaken in het plan. In de danswereld is dan ook woedend gereageerd. Zo liet het D.O.D. (Direktie Overleg Dansgezelschappen) in een persbericht weten geschokt te zijn. Ze konkludeert dat het plan het evenwicht in het dansaanbod verstoort, dat de dans er met ten minste anderhalf miljoen gulden op achteruit zal gaan en dat dit alles zal resulteren in een verschraving van het dansaanbod.

Het plan voorziet in een stijging van de budgetten voor de kleinere dansgezelschappen, waarbij analogie aan het theater een driejarige toetsing wordt ingesteld en voor de afzonderlijke projecten, maar het D.O.D. noemt deze stijgingen 'in geen verhouding tot het grote belang van dit dansaanbod voor de dans in zijn totaliteit in Nederland'. Ook verwijst het D.O.D. de minister niet in te zijn gegaan op de door de kom-

missie-Reehorst aangegeven 'schrijnende achterstand in arbeidsvoorwaarden in de dans'.

Kwalijk is ook dat het oude Scapino geen geld meer krijgt en dat slechts met een derde van het oorspronkelijke budget de artistieke leiding van Scapino in Rotterdam een nieuw gezelschap dient te formen. Of de gemeente maar wil lappen voor de rest van het benodigde geld. Volgens Eva van Schaik, dansrecensent en medewerkster van het NID (Nederlands Instituut voor de Dans), zou dat wel eens kunnen uitdraaien op 'een verkapt manier om Penta en Werkcentrum Dans de duimschroeven aan te draaien'. Want waar haalt Rotterdam anders het geld vandaan?

Er is weliswaar geld vrijgekomen voor de danswerkplaatsen, maar dat is veel te vroeg. Deze beginnen zich net te ontwikkelen en het wordt heel moeilijk dat geld te gaan verdelen. Voorwaarde is dat er in de werkplaatsen produktiegericht wordt gewerkt. Maar wie gaat die produkties beoordelen en het geld toekennen? Bovendien komt het geld voor de werkplaatsen, maar ook voor de kleine gezelschappen, in de fasering in veel te kleine beetjes binnen. Eva van Schaik heeft gelijk als zij zegt dat het gevaarlijk wordt de minister serieus te adviseren. Deze neemt alleen de krenten uit de pap: bepaalde uitspraken worden overgenomen om andere uitspraken die even belangrijk zijn botweg te negeren. Er zullen ongetwijfeld vanuit de danswereld acties en lobby's volgen. (marijn van der jagt)

Beeldende kunst

Een praatje met de burens

De tuin der beeldende kunsten is grotendeels aan kant. De heem-parkachtige woekeringen zijn weggeschoffeld, een fris gazon met representatieve borders kwam ervoor in de plaats. De oude garde van BKR-gebruikers wil binnen de nieuwe perken nog moeilijk aarden. Oprechte ambitie, verrassende presentaties, bloemrijk geschreven motiveringen: de gemiddelde kunstenaar met een wat langere kunstpraktijk is er niet voor in de wieg gelegd. Onder de meesten van hen heerst na afschaffing van de regeling een groot en stil gevoel van verslagenheid.

Iedere schaduwzijde heeft echter zijn zonnige kant. Menig jong talent verheugt zich in royale, zij het tijdelijke, ondersteuning van het rijk. Stipendium, werkbeurs, subsidie voor een project of publikatie zijn

enkele voorbeelden. Het scala is ruim en beweeglijk. Ook aankoop door de Rijksdienst Beeldende Kunst en zelfs toekenning van een materiaalvergoeding geldt als een waarmerk van uitverkorenheid. Eén ding is zeker: door het nieuwe beleid heeft de beeldende kunst zijn oude prestige teruggekregen. Door het selektieve systeem kunnen de meest interessante en begaafde kunstenaars floreren en dat werkt stimulerend op anderen, zoals ook een succesvol Ajax-team de verbeeldingskracht van voetballend Nederland op dreef houdt.

Grof gezegd is het bestand aan kunstenaars in twee delen uiteengevallen: de vechters en de berustenden. Kunst maken is meer dan ooit een kwestie van energie. De na- en mantelzorg berust bij de provincies en grote gemeenten. WVC heeft aan deze overheden een geldstroom toegekend voor spreiding en inkomensvorming. En ook op dat niveau viert de competitie hoogtij.

Nu dus de tuin der beeldende kunsten een kwestie van bijhouden is, wordt het tijd voor een praatje met de burens: de ministeries van Onderwijs en VROM. Want Brinkman overweegt een opdrachtenbeleid voor bouwkunst. Hij komt er in een separate gestructureerde adviesaanvraag op terug, schreef hij op 29 maart jl. Het klinkt veelbelovend: WVC wil een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de gebouwde omgeving. Jammer genoeg is Nederland reeds vergeven van afzietelijke invullingen van groeikernen (door het rijk gesubsidieerd, maar daarover is nog nooit een enquête gehouden). Niettemin is zo'n initiatief van WVC de moeite waard. Het betekent wel dat de beeldende kunstenaar nog verder moet inschikken. Want van het na de bezuinigingen overgebleven budget van honderd miljoen zal tien miljoen naar bouwkunde gaan en tien miljoen naar vormgeving. Maar wie kan daar op tegen zijn als de stedelijke omgeving voor slechts tien procent mocht worden verbeterd?

Ook wil de minister de zorg voor het kunstvakonderwijs overnemen. Althans de tweede fase, hij doet waarschijnlijk op het post-akademisch onderwijs. Wat mij betreft worden ook de eerste fase-opleidingen erbij betrokken, tenminste wat faciliteiten en workshops betreft, zodat de beroepspraktijk een volwassen aanzet kan krijgen binnen de akademies. Nu zijn er bijvoorbeeld in Amsterdam twee instituten, waarvan het ene beschikt over uitermate moderne en peperdure media-apparatuur voor één of twee studenten, terwijl op het andere instituut tachtig studenten zich rond enkele tweedehands apparaten verdringen. En dat alleen maar omdat de Rijksakademie het troetelkind is van WVC en de Rietveld-akademie een bezuinigingsobject van onderwijs is. Die vermaledijde schoffels van Brinkman moeten in dit stadium maar doorgaan met overhoop halen. (tineke reijnders)

Muziek

Terug naar de jaren vijftig

Het nieuwe Plan voor het kunstbeleid van minister Brinkman is, zo schrijft hij, gebaseerd op een billijker verdeling van de financiële middelen binnen de kunstbegroting, een betere relatie tussen aanbod en afname van kunst en een betere spreiding van het kunstaanbod. Dat alles met de notie, dat er niet meer, maar ook niet minder subsidie voor de kunsten beschikbaar zal komen.

Voor de sektor muziek betekent de billijker verdeling zonder meer een forse aderlating: de verdere afbouw van het orkestenbestel levert bijna zeven miljoen op, nadat eerder

al negen miljoen was bezuinigd. De operagezelschappen krijgen er geen cent bij, terwijl zij in vergelijking met dit seizoen honderd voorstellingen méér moeten gaan geven. Voor de kleinschalige muziek, van jazz en pop tot barok en kamermuziek, heeft de minister zijn plannen nog niet klaar. Hij heeft evenmin een bedrag gereserveerd uit het geld dat de nieuwe bezuinigingen opleveren.

In zijn *Brief over het kunstbeleid* van maart dit jaar noemde Brinkman een verdere concentratie van de beschikbare gelden in de Randstad ten koste van de mogelijkheden in de andere delen van het land niet wenselijk. Maar een dergelijk standpunt laat zich slecht verenigen met het streven naar een betere relatie tussen vraag en aanbod in de kunst. In de provincie liggen de publiekscijfers in de regel natuurlijk heel wat ongunstiger dan in het westen van het land. De voorgestelde maatregelen leiden dan ook tot een onverholven ontmanteling van de voorzieningen in de regio.

Na de samenvoeging van Frysk en Noordelijk Filharmonisch Orkest en het afstoten van de symfonische taak van Forum Filharmonisch, zullen er slechts drie primair symfonische orkesten overblijven die in noord (het nieuwe orkest), oost (Het Gelders Orkest) en zuid (Het Brabants Orkest) met een relatief kleine bezetting een enorm werkterrein zullen moeten bestrijken.

Daar staat tegenover dat de overkill aan orkesten in de Randstad praktisch onverlet blijft. Het veelgeplaaide Nederlands Philharmonisch Orkest moet weliswaar acht ton inleveren, maar Concertgebouworkest, Residentie Orkest, Rotterdams Philharmonisch Orkest, Balletorkest en het regionale Noordhollands Philharmonisch Orkest, (dat er een taak als begeleider van balletvoorstellingen bij krijgt) laat de minister ongemoeid. Als doekje voor het bloeden heeft Brinkman de drie grote randstedelijke orkesten de taak opgelegd, jaarlijks twintig tot dertig concerten in de regio te gaan geven met groot bezet symfonisch werk op uiteraard hoog artistiek niveau.

En passant is in het nieuwe beleidsplan wel de knoop van de re-

ventieijk ontstane roep om meer opera in de regio doorgehaakt. Plannen voor een Rotterdamse en een zuidelijke nieuwe operastructuur (gemiddelde kosten: acht miljoen) wees de minister van de hand. Hij koos de goedkoopste oplossing: uitbreiding van Opera Forum met een *dependance* in Venlo, waaraan het Limburgs Symfonie Orkest zijn medewerking zal gaan verlenen. Dat betekent overigens niet dat Brinkman daarmee de vraag om 4,8 miljoen extra subsidie van Forum heeft gehonoreerd. Voor vijftig extra voorstellingen krijgt Forum 2,8 miljoen, en dat is precies het bedrag dat door het afstoten van de symfonische taak van het Forumorkest werd weggehaald.

Bij de haalbaarheid van dit nieuwe initiatief moeten dan ook de nodige vraagtekens worden gezet, evenals bij de verwachtingen die de minister koestert van de Nederlandse Opera. Zonder vermindering van de middelen moeten er naast honderd voorstellingen in Amsterdam ook in Den Haag en Rotterdam twintig voorstellingen te zien zijn, terwijl het gezelschap dit jaar geen kans zag er meer dan zeventig in totaal te brengen.

Onduidelijkheid blijft tenslotte bestaan over de besteding van de uit eerdere bezuinigingsakties overgeschoten 1,5 miljoen, die voor nieuwe initiatieven op muziekgebied is gereserveerd. De minister moet nog met nadere voorstellen komen, maar maakt niet duidelijk wie, behalve de kamermuziek en het kleinschalig muziektheater, nog meer in dit bedrag moeten delen. Dat zal nog dringen worden als ook pop, jazz, de grotere gedirigeerde ensembles als de barokorkesten van Ton Koopman en Frans Brüggen en het Schönberg- en ASKO-ensemble uit deze ruif gaan meeleven.

De konklusie moet dan ook zijn dat binnen de muzieksector van een zinvolle herverdeling van de middelen geen sprake is. Er is daarentegen een ontwikkeling te zien, waarbij heel duidelijk de topkunst prevaleert, de regio met tweedehands voorzieningen wordt afgescheept en voor vernieuwing nauwelijks plaats is. Terug naar de jaren vijftig dus. (jolande van der klis)

Het Parool 14 oktober 1987

Onbillijk kunstenplan

HET KUNSTENPLAN 1988-1992 dat minister Brinkman vrijdag heeft ingediend, ziet er op het eerste gezicht aantrekkelijk uit. In een tijd vol bezuinigingsperikelen moet alleen al de mededeling dat het totale budget voor de kunsten niet wordt aangetast, de kunstenaars en hun publiek als muziek in de oren klinken. Bovendien lijkt de minister ernst te willen maken met een flexibeler en billijker verdeling van het kleine hoopje geld, dat men voor de kunst heeft gereserveerd. In beginsel kan men weinig bezwaar maken tegen het plan de sectoren film, dans, letteren en jeugdtheater wat meer te geven ten koste van, vooral de symfonie-orkesten en de sector toneel.

Aanzienlijke verschuivingen in de publieke belangstelling en een groeiende activiteit in de genoemde sectoren lijken de voorstellen te rechtvaardigen. Maar de felle afwijzende reacties uit de verschillende hoeken van de kunstwereld bewijzen, dat Brinkmans Kunstenplan 'in het veld' allesbehalve welwillend is begroet. Geen wonder, want van billijkheid is vrijwel geen sprake in het Kunstenplan. Het beschikbare budget - veel minder dan 1 procent van het nationale inkomen! - is eenvoudigweg te laag om zonder schade en schande iets tot stand te brengen, dat met recht 'nieuw beleid' kan worden genoemd.

Opnieuw wil Brinkman de rol van de grote orkesten en het repertoire-toneel in de provincie terugdringen, terwijl hij de spreidingstaak van overblijvende orkesten en gezelschappen in de provincie én de randstad wil uitbreiden. Van de bescherming van de topkwaliteit - altijd fel door Brinkman verdedigd - kan zo toch weinig meer terecht komen. De minister en zijn ambtenaren willen blijkbaar het onderste uit de kan: nog meer met nog minder. Ze zijn blijkbaar vergeten, dat eerdere pogingen om de cultuur gelijkelijk over het land te spreiden op jammerlijke mislukkingen zijn uitgelopen. In hoeverre de kamermuziek, jazz en popmuziek (nog steeds de stiefkinderen in het

kunstbeleid) van de verschuivingen kunnen profiteren wordt, vreemd genoeg, niet echt duidelijk gemaakt.

Ook het douceurtje dat Brinkman voor de dans in petto heeft, blijkt bij nadere beschouwing een kat-in-de-zak te zijn: minder subsidie voor Het Nationale Ballet en minder voor Scapino, dat naar Rotterdam móet verhuizen, geen subsidie meer voor het Folkloristisch Danstheater en geen werkgelegenheid meer voor zo'n 50 dansers. Ronduit verwerpelijk is het idee geen geld meer ter beschikking te stellen aan de Hoofdstad Operette, het enige gezelschap in zijn soort dat sinds jaar en dag aan de grote vraag naar licht klassiek repertoire voldoet. Het getuigt van liefdeloze kortzichtigheid een streep door dit succesvolle gezelschap te willen halen.

De toekomst ziet er dus, zoals altijd, voor de kunst in Nederland allesbehalve rooskleurig uit. Opvallend is dat de amateuristische kunstbeoefening wel een aardig extra steuntje in de rug krijgt. Maar om daar nu de redding van onze cultuur van te verwachten, gaat een beetje te ver.

N.R.C.-Handelsblad 12 oktober 1987

Nieuwe reorganisatie in de orkestwereld

'ARS LONGA, VITA BREVIS', luidt het Latijnse adagium: de kunst duurt langer dan het menselijk leven. En ook kunstinstituten zijn niet heilig, hun levensduur is niet eeuwig. Tijdens zijn eerste regeerperiode heeft minister Brinkman al fors ingegrepen. Toneelgezelschappen zijn verdwenen, de overige moeten zich steeds in nieuwe beleidsplannen een verdere toekomst verwerven. Een deel van de orkesten is gefuseerd of in omvang teruggebracht. Dat alles was na vele jaren van vruchteloze discussie tenminste een beleidsdaad van belang. Maar de uitvoering van de plannen was tenslotte vooral op het gebied van de orkesten een voorbeeld van het slechte soort compromis, ook door Brinkman zelf openlijk betreurd. In alles werd wat gesneden, hier wat meer dan daar, zonder dat een werkelijk verantwoord resultaat werd bereikt.

In de Randstad werden drie orkesten samengevoegd tot één groot orkest met een veelheid van taken: het Nederlands Philharmonisch Orkest. Een nieuw, op basis van de kwaliteit van de musici samengesteld orkest, was het echter niet en dat was voor de nieuwe operadirectie Edo de Waart zelfs aanleiding onmiddellijk het land te verlaten. Het met opheffing bedreigde Frysk Orkest mocht na interventie van de Friese commissaris Wiegels dan toch nog blijven, al werd het een mini-orkest. En het Limburgs Symphonie Orkest bleek nog iets minder aantastbaar. Zo werd de praktijk van het muziekleven buiten de Randstad eerder een afspiegeling van de partijpolitieke krachtsverhoudingen binnen het kabinet dan een weloverwogen en werkbaar geheel, meer een restant van voorbije tijden dan het nieuwe begin van een bloeiende toekomst. De nog overlevende instellingen buiten de Randstad werden zelf ook steeds ongelukkiger met hun geamputeerde voortbestaan. Vroeger voerde het Gelders Orkest in een aula van een middelbare school in Winterswijk nog de monumentale Negende symfonie van Mahler uit. Voor de uitvoering van reguliere symfonische orkestwerken en niet alleen voor Le Sacre du Printemps heeft dat orkest tegenwoordig de hulp van Het Brabants Orkest nodig.

OP BEIDE EXTREMEN passen inderdaad correcties. Niet in elk dorp kan de feestzaal gebruikt worden als het Concertgebouw. Maar aan de andere kant is er ook muziek geschreven voor grotere orkesten dan gebruikelijk was in de tijd voor Beethoven. Minister Brinkman brengt zijn nieuwe plan om de kunstsubsidies te herverdelen ook nadrukkelijk als een bijstelling van de vorige reorganisatie. Die houdt vooral een verdergaande beperking in van het aanbod van symfonische muziek ten gunste van andere kunstvormen. Voor film, letteren, kleine dansgezelschappen, bouwkunst en kunstzinnige vorming komt meer geld beschikbaar. Tegelijkertijd wordt het orkestbestel opnieuw gestructureerd. Dat alles gebeurt binnen de kunstbegroting, waarop al jaren terecht niet wordt bezuinigd. Het niveau daarvan is een van de weinige zaken die in dit land kennelijk onaantastbaar zijn, ook al leidt de situatie dat de cultuur wordt beheerd door dezelfde bewindsman die ook welzijn en volksgezondheid onder zijn hoede heeft, helaas tot het opduiken van de kwaliteit van de gezinszorg in het debat over het 'overaanbod' van muziek en theater.

Deze keer valt de klap grotendeels in de regio. Het voortbestaan van 'diverterende' kunstinstituten als de Hoofdstad Operette en het Internationaal Folkloristisch Danstheater staat op het spel: beide zijn gevestigd in Amsterdam maar treden het meest op in de provincie. Dat geld zou moeten gaan naar de kleine dansgroepen, waar-

van het belang de laatste tijd is toegenomen. De regionale repertoiregezelschappen Theater en Globe worden vervangen door produktie-eenheden die minder subsidie vergen. Het geld dat hiermee vrij komt zou bij de gezelschappen in de drie grote steden en bij het marge-theater terecht moeten komen. Het Frysk Orkest en het Noordelijk Filharmonisch Orkest worden opgeheven en vervangen door een nieuw orkest. Veel musici zullen daardoor hun baan kwijt raken. Het Overijsselse muziek- en operagezelschap Forum moet zich samen met het Limburgs Symphonie Orkest concentreren op operavoorstellingen, en veel meer in het zuiden van het land. De Brabantse en Gelderse orkesten worden wat uitgebreid, maar lang niet tot de omvang die soortgelijke orkesten in de Randstad hebben.

HET NIEUWE KUNSTENPLAN van minister Brinkman is nog geen realiteit. Het zal eerst nog door het parlement moet worden aanvaard. Daar vallen dan politiek en cultuurpolitiek samen en wordt bijvoorbeeld beslist of er inderdaad een overaanbod of onderconsumptie van de podiumkunsten buiten de Randstad bestaat. Het nieuwe plan geeft in de provincie gemakkelijk aanleiding tot de kwalificatie 'discriminatie'. Overal zijn daar alweer de 'wij moeten blijven-acties' in voorbereiding. Het plan voor het kunstbeleid 1988-1992, dat Brinkman nu aan de Tweede Kamer voorstelt, bestaat uit nemen en geven, noodzakelijkerwijs dus uit compromissen, die altijd met gerechtvaardigde argumenten kunnen worden aangevochten. De criteria zijn — naast de eis van voldoende publieke belangstelling — kwaliteit, pluriformiteit en spreiding. Waar die tegelijkertijd worden toegepast verdriedubbelen zich de problemen in de besluitvorming. De omvang van de toekomstige drie 'grote' regionale orkesten ligt net tussen te klein en normaal. Dat de musici voor het verkrijgen van een baan bij het nieuwe noordelijke orkest hun kwaliteit moeten bewijzen met een proefspel, is in ieder geval een bewijs dat enige lering is getrokken uit sommige fouten van het verleden.

De Nederlandse Opera moet meer voorstellingen geven — ook in Den Haag en Rotterdam — voor een kleiner bedrag aan subsidie dan Brinkman zelf eerst noodzakelijk vond. Niet de minister, maar de Tweede Kamer haalde er anderhalf miljoen gulden af. Voor dans is veel minder geld beschikbaar dan de twaalf miljoen gulden extra waarvoor de Raad voor de Kunst heeft gepleit. En een ton extra voor literaire vertalingen is slechts iets meer dan niets. Al het geschuipt met begrotingspostjes op de korte termijn lost nog niet de kernvraag op hoe de overheid een inhoudelijk consistent en beter te beargumenteren kunstbeleid in de toekomst zou moeten voeren. Daarvoor is ook een discussie noodzakelijk over de hoogte van de kunstbegroting.

Algemeen Dagblad

10 oktober 1987

Brinkman op goed spoor

Minister Brinkman van cultuur volgt in zijn Plan voor het kunstbeleid 1988-1992 de lijnen die hem door de Tweede Kamer en de Raad voor de Kunst zijn aangegeven. Dat muziek, opera en toneel ten behoeve van dans, jeugdtheater, film, letteren en kunstzinnige vorming een veer zouden moeten laten, komt daarom niet als een verrassing.

De toneelgroepen Theater en Globe verdwijnen. Dat is niet erg, wanneer er maar een toneelgroep voor in de plaats komt, die voorstellingen op een vaardig artistiek niveau kan brengen. Theater en Globe zouden moeten worden samengevoegd tot een gezelschap, dat, met voldoende geld, het Oosten en Zuiden van het land van goed repertoiretooneel zou kunnen voorzien.

Voor de opheffing van het Frysk Orkest en het Noordelijk Filharmonisch Orkest geldt eigenlijk hetzelfde. Twee orkesten in

het Noorden lijkt een overdaad. Het is echter de vraag of een orkest van 75 musici de vele taken aankan, die nu door het dubbele aantal musici worden vervuld.

Spreiding van kunst, door de minister opnieuw benadrukt, blijft de komende jaren belangrijk. Niet iedereen immers kan uit Roermond, Zwolle of Sneek naar de randstad reizen om van kunst te genieten.

Wat opera, muziek en toneel geld inleveren ten bate van andere kunstsectoren, ligt voor de hand. De beeldende kunstenaars hebben dit jaar een dreun gehad, de dans bloeit, maar kan meer geld nuttig besteden. Ook de film en de literatuur waren altijd al onderbedeeld. Die sectoren verdienen meer financiële armslag.

Jeugd- en poppentheater krijgen, net als amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming, meer geld. Daarin volgt de minister nu pas de snelle ontwikkelingen op die gebieden. Beter laat dan nooit...

Nederlands Dagblad
14 oktober 1987

Kunst en profijt

EEN hoofdstuk in het grote kamerdebat van vorige week was, dat de bezuinigingen die het kabinet in de begroting voor 1988 had verwerkt, eenzijdig op de laagst-betaalden drukten. PvdA-voorman Kok stelde als voorbeeld de bezuiniging op de individuele huursubsidie tegenover het onverkort handhaven van de aftrek van hypotheekrente, en daar had de minister-president weinig weerwoord op.

Ook de bezuiniging van 49 miljoen op kort durende gezinszorg ging de hele Kamer te ver. Wel vond de kamer-meerderheid dat een vervangende bezuiniging op dezelfde wvc-begroting moest worden gevonden. In plaats hiervan komt nu waarschijnlijk een verhoging van het tarief naar draagkracht (drie gulden per maand als minimum is ook wel erg weinig) en een bezuiniging in het nogal rijk opgetuigde organisatorisch apparaat van de gezinszorg. Dat kost wel banen, maar daar merken de hulpbehoevenden niets van.

VVD-woordvoerder Voorhoeve bepleitte nog een bezuiniging elders op de wvc-begroting, in de sector cultuur. Deze is ontzien vanwege het belang dat de regering aan de kunst hecht. Maar kunnen de subsidies hier niet wat minder? Door verhoging van de eigen bijdrage die via entreekaartjes wordt betaald, wilde hij de subsidie met 22 miljoen verminderen.

DIE subsidies worden gegeven omdat anders de prijzen zo hoog zouden worden, dat sommige kunstuitingen niet in stand zouden kunnen blijven. Ook hoopte men dat lage tarieven de drempel voor een breed publiek zouden verlagen. Van dat laatste is weinig terechtgekomen. Het publiek dat concerten en toneelvoorstellingen bezoekt, blijkt nog steeds overwegend uit welgestelden te bestaan. Die trekken dus profijt van de subsidie die door alle belastingbetalers wordt opgebracht. Als gevolg van dit beleid zijn de entreetarieven hier in vergelijking met het buitenland laag. Het profijtbeginnel zou best krachtiger kunnen worden toegepast.

De heer Voorhoeve gaf een sprekend voorbeeld. Jongelui met een bescheiden inkomen tellen grif vijftig gulden neer voor een popconcert van Madonna, maar als kamerleden een voorstelling van Shakespeare bijwonen, betalen ze slechts 25 gulden, wat slechts een kwart is van de kostprijs. Hier ligt een mogelijkheid tot bezuiniging waarin nu ook eens de hogere inkomensgroepen worden betrokken.

Het getuigt van politieke moed zo'n voorstel als VVD'er te doen, want onder

hen die de hogere entreprijzen moeten betalen, zullen veel VVD'ers zijn. Het is onbegrijpelijk dat dit voorstel in het debat slechts bijval kreeg van SGP, GPV en RPF.

MERKWAARDIG was ook, dat heel verschillende cijfers gehanteerd werden over de opbrengst aan entreegelden nu. Volgens Van Mierlo van D66 (een partij met veel aanhang in de kunstwereld) zou het slechts

om 10 miljoen gulden gaan. Voor de 22 miljoen extra van Voorhoeve zouden de tarieven meer dan verdriedvoudigd moeten worden. Dat zou zoveel afschrikken dat de bezuinigingsopbrengst niet gehaald zou worden.

Als Van Mierlo gelijk heeft, kan het in elk geval niet in één keer. Maar volgens Voorhoeve gaan er jaarlijks ruim zes miljoen kaartjes over de balle. Daar zijn overigens de museumkaartjes bij inbegrepen. Een verhoging met gemiddeld f 3,42 zou dan vol-

doende zijn, en daar kan toch niemand bezwaar tegen maken? Kennelijk weet ook het departement het niet precies, want van regeringszijde kwam hierover geen opheldering.

Economen schatten dat elke procent prijsverhoging in de cultuursector een verlaging van het bezoekersaantal met 0,5 pct. tot gevolg zal hebben. Maar kijken we b.v. naar de Stopera in Amsterdam, die regelmatig al heel vroeg uitverkocht is, dan kan dit moeilijk een bezwaar zijn.

Hier is de vraag zelfs groter dan het aanbod. Daar waar men voor steeds legere zalen gaat spelen, rijzen wel problemen, maar met een verhoging in niet te grote stappen moet het publiek er toch wel aan kunnen wennen.

Laten de liefhebbers van klassieke muziek maar een voorbeeld nemen aan hun popminnende kinderen, als het erom gaat in de beurs te tasten voor een cultureel avondje uit. De 22 miljoen die Voorhoeve de bezoekers van uitvoeringen van gesubsidi-

dierde orkesten en opera-, toneel- en balletgezelschappen extra wil laten betalen, is ongeveer evenveel als de jeugd uitgeeft aan popconcerten (dit jaar 20 miljoen gulden van 700.000 bezoekers).

Als daarmee bezuinigingen in de gezinshulp kunnen worden afgewend, is dat het toch waard? Wat heb je tenslotte aan goedkope concerten, als je er niet heen kunt omdat je in het gezin van je zieke zus moet inspringen?

JPDV

Leeuwarder Courant
10 oktober 1987

FINALE IN MINEUR

Minister Brinkman heeft gesproken: het Noorden heeft voldoende aan één uitgekleeft symfonie-orkest. Als de bewindsman zijn zin krijgt, worden het Frysk Orkest en het Noordelijk Filharmonisch Orkest opgeheven, waarna een vervangend orkest met 70 tot 75 hebbanen mag worden samengesteld. Met deze opzet geeft Brinkman in zijn gisteren gepresenteerde 'Plan voor het kunstbeleid 1988-1992' genadeloos vorm aan een recent advies van de Raad voor de Kunst. Dit lichaam pleitte in juni voor het samenvoegen van beide orkesten. Die vage formulering liet ruimte voor hoop op een inhoudelijk en organisatorisch nog werkbaar constructie. Er werd niets gezegd over de omvang van het 'samengevoegde' orkest, en evenmin sprak de raad zich uit over de muzikale en geografische werkterreinen. Ook het netelige punt van de vestigingsplaats na een fusie bleef onaangeroerd.

De botte bezuinigingsoperatie, want meer is het niet wat de minister ten doel heeft, beëindigt de aspiraties die het

De Gelderlander
10 oktober 1987

Frysk Orkest haast wanhopig koesterde. Om een vorig jaar door Brinkman opgelegde inkrimping tot 48 hebbanen te voorkomen, wierp het provinciebestuur orkestdeskundige Piet Heuwekemeijer in de strijd. Hij concludeerde na studie dat het orkest volwaardig bestaansrecht zou hebben met 66 musici, goed voor 59 jaarsalarissen. Het orkest zou dan het speelgebied moeten en kunnen uitbreiden tot Flevoland, en een taak krijgen bij het begeleiden van Opera Forum. Zijn rapport mocht niet baten. Brinkman reageerde geprikkeld onder verwijzing naar het gebrek aan overleg tussen provincie en Den Haag: als Gedeputeerde Staten de inschakeling van een deskundige hadden aangekondigd, had hij direct al kunnen zeggen dat er van rijkswege geen ruimte was voor een ensemble met meer dan 48 hebbanen.

Bestuur en directie trachtten de volgende ministeriële bijslag te ontlopen door de samenwerking met het in Groningen gevestigde Noordelijk Filharmonisch Orkest te intensiveren. In een gezamenlijk voorstel werd een nieuwe lente ingeluid: beide orkesten onder één

directie, opererend met één coördinatiebureau, en meer samen spelend. De argumenten tegen een volledige fusie waren hoofdzakelijk van financiële en organisatorische aard. Het kort na dit plan gelanceerde advies van de Raad voor de Kunst ontlokte FO-directeur Henk Smink in deze krant een niet ontevreden reactie. Het raadsvoorstel sloot immers de Fries-Groningse opzet niet uit. Toch moet zelfs hij gevoeld hebben dat het fluwelen gordijnkoord wel eens een wurgtoew kon blijken.

Het provinciaal bestuur heeft zich, op het ene moment meer dan op het andere, achter het orkest gesteld. In ieder geval sprak gedeputeerde van cultuur drs. J. Hanneke Liemburg gisteren ferme taal. Een orkest voor het Noorden, het zij zo, maar dan met minstens 96 musici, en onder geen voorwaarde gevestigd in Groningen. De consequenties van deze uitspraak zijn zwaar, en daarom verdient de opstelling respect. Dit in tegenstelling tot de infaam onverschillige houding van burgemeester John te Loo van Leeuwarden. Hij liet weten dat zijn stad geen partij is, 'alleen vestigingsplaats'.

en dat verzet tegen opheffing van het Frysk Orkest derhalve in de eerste plaats van provinciezijde dient te komen. Moedig is anders.

Verbazing mag deze schaamteloze uiting van culturele onbetrokkenheid niet wekken. Het meest opvallende, dat de eerste burger van de vestigingsplaats tot nu toe in de richting van het orkest vertoonde, was de overhandiging van een cheque, hem aangereikt door een gul automatiseringsbedrijf. Dat gebaar blijkt achteraf tekenend voor Te Loo, die de indruk wekt met liefde alle cultuur met Groningen te ruilen tegen verzekeringsbedrijven, welke over tien jaar net zo vrolijk de activiteiten kunnen terughalen naar het Haagse hoofdkantoor. De morele Leeuwarder verplichtingen, op grond van enig cultuurbesef en historische banden met wat ooit het Stedelijk Orkest was, worden zelfs niet meer voor de schijn hooggehouden. De minister van Wegbezuinigingen, Vervangen en Concentreren kan tevreden zijn; het Frysk Orkestje mag de verhuisdozen bestellen.

Wiebe Pennewaard

Theater af

Het is gebeurd. Na 35 jaar verdwijnt de Toneelgroep Theater, samen met Globe. Minister Brinkman heeft de definitieve streep onder het Arnhemse gezelschap gezet. Dat is tevens het einde van een tijdperk, ingeluid door minister Marga Klompé die de toneelspreiding met veel inzet heeft bevorderd waar ze kon. Zij is gestorven, Rob de Vries, de eerste leider van Theater, is gestorven. Nu is Theater zelf gestorven, aan de truc van de minister om eerst de subsidiëring van de regionale gezels-

schappen naar zich toe te trekken en vervolgens het meeste geld uit te delen aan de toneelgroepen in de randstad. Met een 'theater workshop' mag Arnhem zich nu zien te behelpen. Het is een weerslag van de grove onderschatting van deze minister van de waarde van cultuur in onze gemeenschap.

★

Klompé's opzet was om ook in de regio's de factor cultuur zoveel kans te geven dat daar in zelfwerkzaamheid een uitstraling kon ontstaan. Voor haar was onze maatschappij te veel een civilisatie en te we-

nig een cultuur. Daar heeft met name Arnhem, maar toch ook Gelderland, van geproefd. De lijfelijke aanwezigheid van de spelers heeft geleid tot initiatieven als de Arnhemse Toneelschool en het Velpse Jeugdfestival. Dat ligt allemaal al ver achter ons, net zoals de vele seizoenen waarin Theater een troonaanwezende rol in het Nederlandse theaterleven speelde.

Natuurlijk verwachtte bijna niemand nog dat minister Brinkman die enkele miljoenen zou opbrengen die volgens de commissie-Dales althans een minimale toneelgroep zou gedogen. Niettemin blijft de nu definitief toegebrachte slag een ongelofwaardige belevens. Te meer omdat hij past in een

aaneengesloten reeks van scherpe bezuinigingen in het sociaal-culturele vlak, een stelselmatige afbraak waaraan, naar wij vrezen, nog geen einde gekomen is.

★

Het is wat Theaters einde betreft, navrant dat de acteur Hans Croiset die zich als directeur van Theater ooit voordeed als een groot gelover in de toneelspreiding, in de Raad voor de Kunst een stevig handje geholpen heeft het gezelschap ten grave te dragen. Daarmee hielp hij mee zijn

nieuwe Haagse gezelschap financiële armslag te geven, ten koste van dat zeitde Theater, dat hem ooit de kans gaf iets te worden. De regionale toneelsituatie is nu een veertig jaar teruggezet, naar de tijd waarin de beter gesitueerde provinciaal naar Amsterdam reisde om eens wat cultuur te zien. Want de vele schouwburgen in de provincie die parallel aan de toneelspreiding zijn gebouwd, moeten nu maar soebatten of de randstedelijke gezelschappen ze een keertje willen aandoen. In het 'no-nonsens' kabinet wordt de aanwezigheid van cultuur in de regio in hoge versnelling tot nonsens verklaard.

N.R.C.-Handelsblad 3 april 1987

Herschikking in geld voor kunst

Door onze kunstredactie

DEN HAAG, 3 april — Een herschikking van het kunstbudget van het rijk moet de komende jaren leiden tot een sterker accent op de sectoren dans, film, letteren, vormgeving, bouwkunst, fotografie en kindertheater. Dit staat in het zogeheten Kunstenplan, dat minister Brinkman (WVC) vandaag ter advisering heeft toegestuurd aan de Raad voor de Kunst.

Een 'billijker' verdeling van de subsidiestroom is noodzakelijk omdat zich in de loop der jaren 'nieuwe ontwikkelingen' in de

kunst hebben voorgedaan. Over meer overheidssteun aan die ontwikkelingen, bij voorbeeld de fotografie, de kleine dansgroepen en andere vormen van muziek dan de symfonische, bestaat volgens Brinkman in de maatschappij 'een vrij algemene consensus'.

Het kunstbudget in het lopende begrotingsjaar bedraagt 379 miljoen gulden. Daarvan wordt 164 miljoen besteed aan muziek en dans, 58 miljoen aan toneel, 99 miljoen aan beeldende kunst, 21 miljoen aan kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening, 18 miljoen aan film en 10 miljoen aan de letteren. De Raad voor de Kunst zal in mei adviseren over de bedragen die met de verschuivingen gemoeid zullen zijn.

In beginsel zal geen enkele sector zich mogen beroepen op het recht buiten de herschikking te worden gehouden. In de huidige nota staan met name de muziek- en toneelsector ter discussie. Er doen zich in de kunst, aldus Brinkman, allerlei 'mechanismen' voor die de totstandkoming van kwaliteit verhinderen. „Wanneer de produktie zodanig in omvang is en zozeer tekenen van haast vertoont dat zij op gespannen voet komt te staan met de concentratie, dan is er sprake van regelrechte inflatie." Het verdient volgens de minister de voorkeur in sommige gevallen met hetzelfde budget meer aandacht te besteden aan minder verschillende zaken, een 'verhoging van concentratie'.

Spreiding van kunst is hoofdtijde van Brinkmans beleid. De minister vindt dat in sociale en geografische zin kunst evenwichtig moet worden verdeeld. Daarbij moeten de publieksaantallen in een bepaalde regio een grotere rol krijgen dan enkele jaren geleden. „Een aanbodbeleid gebaseerd op de onmondigheid van het publiek is niet in het belang van de cultuur", aldus Brinkman.

De bewindsman wil het zwaar- teput in het filmbeleid de komende jaren leggen bij de distributie en vertoning. Hij pleit voor hernieuwde medewerking aan het Filmfestival Rotterdam en vindt dat het Filmmuseum in Amsterdam een actieve rol moet krijgen in het wekken van belangstelling voor 'kwalitatief goede films'.

Daarnaast moet via betere studiefaciliteiten in eigen land, mogelijkheden in het buitenland te studeren en meer subsidie het schrijven van scenario's worden bevorderd.

De groei in de belangstelling voor de dans rechtvaardigt volgens de 212 pagina's tellende nota meer steun aan grote en kleine gezelschappen. Het Nationale Ballet en het Nederlands Dans Theater behouden een spreidingsstaak, daarnaast acht Brinkman een gezelschap buiten de Randstad wenselijk.

Voor de sector letteren stelt

het Kunstenplan dat de overheid enerzijds voorwaarden moet scheppen voor de verkoop van het boek (vaste boekenprijs, leengeldvergoeding, reproductie), anderzijds de vraag naar het boek 'als leesmachine' moet stimuleren. Voor dat laatste moet meer geld worden besteed aan leesbevorderingsprojecten in bibliotheken, manifestaties als Poetry International, vertalingen van Nederlandse literatuur in het buitenland en vormgeving van boeken.

In de beeldende kunst zal het budget meer ten goede moeten komen aan bouwkunst en vormgeving. De nota stelt voor meer sub-

sidies te geven aan architecten en vormgevers, aan projecten van musea en voor beide disciplines een opdrachtenbeleid te gaan voeren.

De belangstelling voor andere muziek dan de symfonische en de toegenomen concurrentie door bijvoorbeeld het Orkest van de Achttiende Eeuw, het Amsterdams Barok Orkest, het Schönberg Ensemble en het Asko-ensemble wettigen volgens het Kunstenplan de vraag of er nog sprake is van een evenwichtige verdeling van geld. Kwaliteit, evenwichtige spreiding over het land, samenwerking tussen landelijke orkesten

en omroeporkesten en publieke belangstelling zouden als criterium kunnen gelden.

De nota constateert dat in het grootschalige toneel de daling van de bezoekcijfers 'dramatisch' is. Het beleid van de grootschalige repertoiregezelschappen moet daarom, zoals nu in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, gericht zijn op meer kwaliteit en stimulering van theaterbezoek. Daarnaast acht Brinkman 'beperking van het grootschalige repertoiretoneel' onontkoombaar.

De Opera, zo constateert de nota, eist van de overheid even-

veel geld als de sectoren letteren, film en kunstzinnige vormgeving en amateuristische kunstbeoefening samen. „Dat zegt niet alles maar ook niet niets.“ Brinkman wil een 'hechtere samenwerking en een doelmatiger besteding van geld' binnen het Muziektheater, langer uitgespeelde producties en meer voorstellingen buiten Amsterdam en zelfs buiten Den Haag en Rotterdam. Dat laatste in samenwerking met regionale orkesten aldaar.

Het Kunstenplan zal waarschijnlijk rond augustus in de Tweede Kamer worden besproken.

NRC-Handelsblad 3 april 1987

Ik acht het publiek hoog

Mr. drs. L.C. Brinkman is sinds vijf jaar minister van welzijn, volksgezondheid en cultuur. Op zijn departement in Rijswijk besteedt hij naar eigen schatting vijf procent van zijn tijd aan cultuur. Vandaag vroeg hij in een nota aan de Raad voor de Kunst advies over zijn nieuwe Kunstenplan, waarin een verschuiving van subsidiegelden wordt voorgesteld van de 'gevestigde' instellingen in vooral de podiumkunsten naar achtergestelde sectoren: dans, film, letteren en ook vormgeving, bouwkunst, fotografie en kindertheater. „Heeft juist een kunstsector er geen belang bij dat af en toe het bedje wordt opgeschud?“

door Arjen Schreuder

„In Nederland bestaat de angst om een minister van cultuur te laten bepalen wat mooi is en wat daarom subsidie moet krijgen. Die angst is historisch verklaarbaar, die angst heeft zeker voordelen. Tegelijk vind ik dat een discussie over de kunst niet beperkt moet blijven tot algemene onderwerpen als sponsoring, financiële methodieken of bestuurlijke spreiding. Een minister moet ook kunnen vragen: wat vinden het publiek, de kunstenaar en een kring van kenners op dit moment mooi en vakbekwaam; wat heeft niveau, wat heeft vernieuwing gebracht, wat haalt een breed publiek. Dus als zich, beste Raad voor de Kunst, in de tijdgeest iets voordoet waardoor wij het Orkest van de Achttiende Eeuw mooi vinden, is het dan niet redelijk om daarmee in de subsidiëring rekening te houden? En als in de beeldende kunst de portretkunst en de figuratieve traditie kennelijk een herwaardering beleven, moet dat dan niet in de subsidiestroom tot uitdrukking komen? Dat is dus een bij uitstek inhoudelijke overweging, een artistieke component.

„Ik ben voortdurend van een persoonlijk getint beleid. Ik ben het eens met het pleidooi dat mijn directeur-generaal Riezenkamp vorig jaar daarvoor heeft gehouden. Hij heeft gelijk dat een minister niet moet zijn om zijn mening te geven. Maar ik constateer ook dat zo'n mening in Nederland vaak negatief wordt ervaren. Als mij wordt gevraagd wat voor type podiumkunst mij het meest aantrekt, welk boek ik onlangs heb gelezen of welk soort schilderijen ik mooi vind, dan hoor je al snel: snap je dat nou, die man heeft geen smaak, die heeft het niet goed begrepen, waar bemoeit hij zich mee.

„Ik beweer dus niet dat een minister voortaan zelf moet bepalen welk type beeldende kunst en welk type muziek zal worden gesubsidieerd. Wel stel ik me buiten de officiële kanalen om op de hoogte van de opvattingen over kunst, ik houd rekening met *opinion leaders* en ik veroorloof me een meer inhoudelijke argumentatie dan een aantal jaren geleden, sla de interviews uit die tijd er maar op na. Het is bekend dat ik voor film, dans en nieuwe muziek probeer iets te doen. Dat is waarneembaar, daar

sta ik voor. Net zoals ik in meer algemene zin nu zeg dat ik van expressionistische schilderkunst en van pianomuziek houd. Ik geloof dus: de rol van de overheid binnen de kunst is aan het veranderen.

„Er is in de gesubsidieerde kunst in de loop der jaren een zekere inflexibiliteit geslopen. Verschuivingen tussen de sectoren en regio's zijn niet of weinig tot stand gekomen. Alles is netjes geregeld; mensen zitten braaf in hun gezelschap, producties verlopen langs gebaande paden. De grote instellingen, vooral die op het gebied van de podiumkunsten krijgen, omdat ze nu eenmaal het laagste bestaan, hun subsidie wellicht wat al te vanzelfsprekend. Daardoor komen bij voorbeeld dans en film, sectoren die vandaag de dag evenzeer een groot publiek op de been brengen, moeilijker van de grond.

„In zo'n situatie is een billijker, eedwichter verdeling van de subsidiegelden noodzakelijk. Je kunt dan zeggen: minister, geef toch gewoon extra geld aan die nieuwe kunstvormen, want een verschuiving brengt bestuurlijk een hoop gedonder met zich mee en het betekent voor de grote gezelschappen artistiek gezien de dood in de pot. Maar heeft juist een kunstensector er geen belang bij dat af en toe het bedje wordt opgeschud? Moet je, om een voorbeeld te geven, een buitengewoon populair Orkest van de Achttiende Eeuw geen steun verlenen omdat dat ten koste zou gaan van bestaande muziekgezelschappen? Kennelijk hebben die gevestigde gezelschappen in dat genre barokmuziek te weinig ontwikkeling vertoond, te weinig publiek getrokken, misschien te weinig kwaliteit geleverd, dus laat ze met elkaar wat indikken om dat nieuwe orkest een kans te geven. Ik zal me hoeden voor de stelling dat er in Nederland per se een orkest moet worden opgeheven, maar je kunt ook niet zeggen: iedereen blijft zitten waar hij zit, veroort zich niet en alle klaggangen gaan richting ministerie.“

„Als criterium bij een billijker verdeling van subsidies mag niet alleen het bezoekersaantal van grote gezelschappen gelden, maar ook de uitstraling van een bepaalde sector

als geheel op de maatschappij. De spin off van de belangstelling voor de dans is groter dan alleen het aantrekkelijk toevallige, overigens stijgende aantal bezoekers in de zalen. Er bestaat een grote belangstelling van de kant van amateurs, het genre is in het algemeen populair. Die impact moet je meetellen.

„Ook film bereikt via de televisie een groot publiek zonder dat dat in de subsidie-cijfers tot uitdrukking komt. Film is naar mijn inschatting bovendien een buitengewoon indringend medium, van belang voor de culturele identiteit van elk land. Het typisch Nederlandse in het aanbod van films is beperkt en wordt ondergewaardeerd. Nederlanders stonden van oudsher bekend als betrekkelijk 'open' mensen die gemakkelijk communiceerden, niet al te stordig waren in de omgang, die hun omgeving betrekkelijk netjes hielden en een zekere soberheid en degelijkheid aan de dag legden. Ze kenmerkten zich door hun vermogen zich aan te passen, open te staan voor invloeden van buitenaf, gewend als ze waren met personen van verschillende levensopvattingen op een klein kluitje samen te wonen. Welnu, wie keer op keer Amerikaanse, Engelse en Franse film via de televisie over zich heen krijgt, die zal in het huiselijk leven en in zijn dagelijkse cultuur worden beïnvloed. De Franse eetcultuur zoals deze via films wordt overgebracht, buitenshuis en gericht op sociale activiteiten; de Amerikaanse stijl die iets vluchtig heeft, een stijl waarin mensen enigszins langs elkaar heen leven — dat zijn allemaal beelden die hoe dan ook overkomen als je er keer op keer mee wordt geconfronteerd. Er treedt een zodanige internationalisering op dat je hoe langer hoe meer je eigen identiteit kwijtraakt.

„Het is waar dat ik me zorgen maak over de cultuur van het schrift. Het is een zorg die ik deel met de bibliotheken, ik merk ook in het dagelijkse werk iets van het verval van die cultuur. Ambtenaren drukken zich minder goed uit, domweg slordiger en dat niet alleen qua spelling en taal; soms is ook de opzet van nota's om te huilen. Daarbij neemt een zekere vluchtigheid toe. Ambtenaren bedienen zich in toenemende mate van beeldschermen en wat dies meer zij, daartoe gedwongen door de politiek die snel wil beslissen en van de ene dag in de andere rolt. De afstand tot de schriftelijke cultuur wordt groter. Dat is, uit een oogpunt van rechtszekerheid en overdracht van cultuur naar volgende generaties, een verarming. Waar de gedachtegang uit de jaren vijftig uitgesponnen op schrift valt na te lezen, worden vandaag veel telefoongesprekken niet genoteerd en is informatie via discs slechts moeizaam terug te vinden. Dat is een verlies, een verlies van cultuur.

„De Nederlandse overheid moet zich in het subsidiebeleid voor de kunsten in het algemeen richten op de bevordering van het Nederlands produkt. Niet uit bekrompenheid

GESPREK MET DE MINISTER VAN CULTUUR

of enghartigheid, maar in het belang van de culturele identiteit. Als in Nederland de toneelschrijfkunst en het maken van filmscenario's of muzikale composities niet worden bevorderd, dan stopt op langere termijn het aanbod, dan ben je internationaal gezien snel uitge-speeld. Ik vind dus dat als een museum bij voorbeeld een Greco krijgt aangeboden, zo'n schilderij niet moet worden aangekocht met subsidie van de Nederlandse overheid; andersom tracht ik het typisch Nederlandse te behouden door te verhinderen dat de Hilversumse Mondriaan naar het buitenland verdwijnt.“

Herhaling
„Het scheppen van kunst verdient een zekere voorrang boven herscheppende kunst — je moet beginnen bij het begin. Als het aanbod opdroogt, dan roest je vast, dan blijf je alsmaar de 'Negende Symfonie' van Beethoven spelen, dan blijf je alsmaar de 'Zonnebloemen' van Van Gogh in beeld brengen. Maar dat scheppen moet wel een vaste waarde vertegenwoordigen. In het verleden kwam het voor dat men na één opvoering vond: het wordt tijd weer eens iets nieuws te brengen. Op die drang moet je een rem zetten. Ik vind dat we dat vluchtige, dat alsmaar achter dat begrip 'vernieuwing' aanhollen moeten inperken. Je hoeft niet altijd een nieuwe styling te lanceren of toch voldoende artistiteit en va manschap aan het licht te brengen. Herhaling maakt dat vakmanschap zich kan ontwikkelen, herhaling maakt het overdragen van ervaring mogelijk, via herhaling geeft je ook te kennen we maken geen vlotte instant-producties, we beogen met deze kunst iets van een boodschap over te brengen, mensen tot een zekere bezinning te laten komen en zo iets verdient vaker dan slechts een paar keer opgevoerd te worden.

„De Raad voor de Kunst zou zich moeten buigen over de vraag: krijgen door die drang naar 'vernieuwing' diegenen die hun vakmanschap tonen via een herhaling niet te weinig kansen? Want die drang staat haaks op het hoofdthema in mijn beleid: spreiding van kunst. Subsidies gaan al gauw allemaal naar het westen, want daar zitten al die creatievelingen die elkaar in hun werk zo goed kunnen bevuchten, terwijl de *runk and file* in de provincie niet aan de bak komt.

„Neem opera. De opera is zo populair, prima producties, het Muziektheater zit avond aan avond vol, wat kun je nog meer wensen? Toch konit het feit dat je als overheid een bedrag van om en nabij dertig miljoen per jaar uittrekt en

op elke zitplaats vele tientallen guldens bijlegt, niet ten goede aan de spreiding onder verschillende bevolkingsgroepen. Zelfs als we ervan uitgaan dat in het Muziektheater 'de gemiddelde Nederlander' zit, dan nog bereik je met een serie van twintig voorstellingen nog maar ongeveer 30.000 mensen, een heel klein deel van de mensheid in Nederland. Zet die dertig miljoen eens af tegen de nauwelijks een miljoen die we besteden aan de popmuziek waarvoor vele honderd duizenden mensen belangstelling hebben en zie dat geeft te denken. „De kern van de zaak is onderdaand: opera is een vuurwerk, mooi en groots maar ook gauw op, terwijl de spreidingsgedachte iets heeft van een lolly waarop je lekker kunt zagen. Welnu, een zachte, respecterende samenleving houdt

een paar keer per jaar vuurwerk. De culturele identiteit van een land wordt mede bepaald door de vraag of je jezelf zo'n vuurwerk kunt veroorloven. Een samenleving die dat niet doet, is wat oppervlakkig en daarom heb ik de opera vorig jaar extra geld gegeven.

„Maar we moeten wel de Nederlandse verhoudingen a het oog houden. Ik vind dat een opera niet mag zeggen voor dertig miljoen kunnen we alleen maar dorpsopera presenteren en we kunnen niet dat geld in ieder geval niet reizen. Ik kan en mag zo'n stelling niet verdedigen, hozeer ik ook bereid ben te erkennen dat deze kunstvorm een hoop geld kost. De liefde moet van twee kanten komen. Je kunt van minder producties meer voorstellingen geven, je kunt ze langer uitspelen, je kunt vuurwerk maken in Amsterdam maar ook in andere steden. Ik heb onlangs werkelijk genoten van de *Godsamen*. Maar ook heb ik me afgevraagd of daar op het toneel maat en getal niet werden overdreven. Het klinkt misschien als het wegen van centen en krenten, toch is het punt van overweging. Ik denk aan de toegesne kaarten die nauwelijks tien procent van de inkomsten uitmaken. Dat is wel erg weinig. Ik denk verder aan de enorme overhead, aan de enkele honderden mensen die in het Muziektheater buiten het toneel om werken en aan de hele bestuursstructuur eromheen. Bovendien maak ik bezwaar tegen de mentaliteit van: het publiek wil de beste zangers en daarom betalen we wat artiesten vragen. Het bestel hangt zichzelf draaraan op. De prijzen schieten omhoog, het is wat de gek ervoor geeft, ik vind dat je op een gegeven moment een daad moet stellen. In onderhandelingen zou je best eens mogen zeggen: zo'n bedrag kunnen wij u niet bieden, het spijt ons zeer, dan treedt u hier maar niet meer op. Je moet niet altijd achter de trend aanlopen, er zijn grenzen. Ik bedoel: ikzelf zal nooit aan de Staten-Generaal een voorstel doen om voor 74 miljoen gulden een Van Gogh aan te kopen.“

Spreiding

„Ik denk dat ons een zware bestuurlijke discussie te wachten staat over de regionale spreiding van kunst. Er zijn veel en goede accommodaties in ons land, er is de laatste jaren gelukkig veel verbe-

terd. Dat geldt voor Amsterdam, maar ook Enschede, Nijmegen, Arnhem, Den Haag, Rotterdam, Drachten, Emmen, noem maar op. Daarbij doet zich in toenemende mate het probleem voor: komen al die zalen ook avond na avond vol? Met ander woorden: waar zit het grote publiek? Als in willekeurige gemeenten als Doetinchem, Breda, Middelburg of Rotterdam relatief te weinig publiek blijkt te komen, dan moet je daar het aanbod verminderen en moet je niet blijven volhouden: in een stad van enige omvang moet per se én toneel én muziek én dit én dat aanwezig zijn om vervolgens het publiek er naartoe te slepen. Dat geldt evenzeer voor het westen als voor de rest van het land. Willekeurige gemeenten als Drachten en Doetinchem kunnen niet zeggen: er moet hier per se van alles zijn, ook al zit die zaal niet vol want dat is van secundair belang. Amsterdam kan op zijn beurt niet zeggen: de zaal is elke avond vol dus moet al het geld hierheen.

„Op dit moment is er een patstelling doordat opera, ballet, toneel en orkesten allemaal zeggen: we hebben zoveel geld en dus kunnen we maar zoveel voorstellingen geven, er moet steeds meer geld bij. Die patstelling moeten we doorbreken. Laat ik een theoretisch voorbeeld nemen, als zo dadelijk het Rotterdams Philharmonisch Orkest en het Residentie Orkest bij de bespeeling van de nieuwe zalen in Rotterdam en Den Haag zouden moeten constateren: wij hebben er toch een hele kluit aan om avond na avond die zalen vol te krijgen, wij moeten qua topkwaliteit ook allemaal opboksen tegen het Concertgebouworkest in Amsterdam en wij halen dat niet. Dan zouden zij kunnen besluiten: wij gooien alle centjes en alle gezelschappen op een hoop, wij komen tot een andere indeling van de pool aan muziek, wij komen bij voorbeeld tot een heel groot toporkest, daarnaast tot een gezelschap dat opera begeleidt en tot een orkest dat kamermusiek presenteert, om zo een gespreider aanbod te presenteren in het westen. Daarmee hoeven we niet langer met twee symfonie-orkesten in een regio te spelen en lossen tevens het probleem op dat de opera uit Amsterdam te weinig naar Rotterdam en Den Haag dreigt te komen. Wij kunnen daardoor een ander publiek via de kamermusiek bereiken. Ik geef dit voorbeeld om aan te geven: je kunt door een andere organisatie een groter publiek en een gespreider publiek bereiken. De rode draad door mijn verhaal: fixeert niet je subsidies op basis van toevallige omstandigheden van een paar jaar geleden toen over die subsidies moest worden beslist. Doen we dat wel, dan kan ik bij elke opening van een tentoonstelling natuurlijk het mooie verhaal houden dat er op de kunsten niet wordt bezuinigd. Maar fixatie haalt de kwaliteit uit de kunst, de competitie, de rivaliteit. Vakmanschap wordt op langere termijn tot routine en de contacten met het publiek verstarren.

„Ik heb de laatste tijd nogal wat publiekstatistieken bekeken. Nou, dan blijkt dat we in ons land tal van reuze aardige zalen hebben waarbij je echter moet zeggen: ja, de kosten voor de bespeeling staan in geen enkele verhouding met het handjevol publiek dat daar zit. De factor publiek zal de komende jaren meer moeten worden betrokken bij de subsidiëring. Natuurlijk krijg je dan zaaleigenaren die gaan verklaren dat ze maar 49 procent in plaats van de vereiste 50 procent zaalbezetting halen omdat het die dag net slecht weer was. Daar valt over te praten. Maar in het algemeen geloof ik dat het goed is om, zoals nu ook voor de toneelsector gebeurt, elke paar jaar de boel eens door te lichten en op zijn kop te zetten.

„Met mijn spreiding heb ik geen gelijkheidsideaal voor ogen, alsof iedereen de musea in moet. Ik zeg

alleen: breng je geld meer naar de plaats waar de mensenstromen zich bevinden, ook al vind je dat die kunst daar burgerlijk, passé of niet altijd even vernieuwend is. Men zal mij misschien verwijten dat ik pleit voor het beroemde negerinnetje aan de wand, voor het beeldhouwwerkje dat nu voor de tiende keer in brons kan worden gegoten, voor het popplaatje van een groepje achter de heu en, minister, is dat nu bevordering van 'topkunst'? Ik vind dat een gemakkelijk verwijt. De aandacht voor 'topkunst' komt niet alleen van de kant van connoisseurs, maar kan ook van onderop groeien. Als je mensen niet via onderwijs en faciliteiten binnen handbereik stimuleert, dan zullen ze inderdaad nooit aan de 'Zonnebloemen' van Van Gogh komen. Je hebt een breed voorzieningsniveau nodig om mensen kwaliteitsbesef überhaupt bij te brengen. Dat lukt, dat denk ik wel. Dat is de natuur der mensen gegeven. Mensen streven steeds naar iets anders, iets beters, iets mooiers, een duurdere voorstelling, een beroemdere dirigent. Als de eerste stap naar het theater of wat voor kunstuiting dan ook eenmaal is gezet, dan kweekt die belangstelling vanzelf verder aan, uitzondering uitgelezen.

Kwaliteit

„Als er publiek is en als bij herhaling een zaal volloopt, dan wordt in die zaal kennelijk kwaliteit geboden. Op het Boekenbal heb ik werkelijk genoten van het Willem Breuker Collectief, een groep die enthousiasme weet over te dragen en een publiek in een zaal weet te amuseren. Komt dat publiek daar omdat zo'n Boekenbal nu eenmaal een incrowd-leest is, omdat het Willem Breuker Collectief een mode is die je volgt of omdat er allerlei hotemeloten aanwezig zijn? Ik geloof het niet. Sommige mensen zullen best een kaartje kopen omdat de buurman of het vriendinnetje ook gaat. Maar voor de overige aanwezigen zal op het podium toch iets meer moeten worden geboden dan vanuit de zaal vooraf al wordt verwacht op dat podium te staan. Ik acht het publiek dus hoog, ja. Je kunt toch niet zeggen dat het publiek geen smaak heeft? Het publiek is in Nederland over het algemeen verwend met een heel behoorlijk aanbod van kunst; dat publiek komt alleen als er iets bijzonder wordt gepresteerd. „Ik mocht kort voor de oplevering van het Muziektheater in Amsterdam op het podium die grote zaal

inrijken. Toen ik daar in m'n eerste voor die twintig meter doek stond, besefte ik: je moet toch heel wat presteren wil je hier 1600 man avond na avond kunnen boeien. Het publiek dwingt met andere woorden kwaliteit af. Zelfs al is een voorstelling 'provinciaals' in de ogen van een kleine elite in Amsterdam, dan nog dwingt de concurrentie de kunstenaar een redelijk vakmanschap aan de dag te leggen. Het publiek stimuleert. Wie optreedt voor een halfleeg Muziektheater gaat af. En ach, mogen er misschien ook middelmatige produkties bestaan? Mag die middelmaat misschien ook eens kans krijgen zich via 'topkunst' te ontwikkelen?

Bezoeking

„Mijn visie op kunst is in de loop der jaren gewijzigd. Ik ga er veel naar allerlei mogelijke voorstellingen in het land; niet alleen uit ontspanning maar ook om mezelf te dwingen de discussies als het ware van binnenuit te kunnen voeren. Ik heb ongelooflijk veel gezien en gehoord, ik kan daardoor beter vergelijken. Daardoor heb ik mezelf een meer gefundeerde mening gevormd dan in mijn studententijd en mijn ambtelijke tijd, toen ik wel-

eens naar een concert of theater ging, maar alleen omdat toevallig iemand zei: goh daar moet je eens naar kijken, dat is best aardig. Nu, na vijf jaar merk ik bij voorbeeld dat ik van bepaalde kunsten gewoon niet houd. Ik ben nog steeds geen opera-liefhebber. Een enkele opera heb ik met veel genoegen bijgewoond, andere blijf ik een bezoeking vinden.

„Toen ik hier begon, viel mij op dat het elitaire, het vernieuwende het schepende element sterk werd benadrukt. Het kunstenveld vindt, zo merkte ik, dat een minister zich toch vooral met de opera en het Concertgebouworkest moet bemoeien. Inmiddels heb ik een ander soortige waardering gekregen. Heel veel mensen beleven geweldig veel plezier aan het zelf verrichten van kunst dan wel het passief ondergaan daarvan, als tijdverdrijf, als ontspanning, als genot, zonder de pretentie wereldverbeterend en hemelbestormend bezig te zijn. Ik denk dat dat op zichzelf een waarde in het maatschappelijk leven is die aan enige herwaardering toe is. „Ik kwam in contact met de 'grote' kunst en juist daardoor zag ik de eenzijdigheid die ervan kan afstralen. Is dat niet een mooi slot?

De Volkskrant 13 juni 1987

RAAD VOOR DE KUNST WIL TALENT SAMENBRENGEN IN RANDSTAD

Opheffing zeven toneelgezelschappen

bepleit

Van onze verslaggevers

DEN HAAG — De Raad voor de Kunst constateert in een advies aan de minister dat er iets grondig mis is met het repertoiretoneel. Concentratie van talent bij gezelschappen in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam biedt het beste uitzicht op herstel. De Raad voor de Kunst bepleit opheffing van de grote gezelschappen Toneelgroep Theater, Zuidelijk Toneel Globe en het Werkteater.

Evenals de drie grote groepen moeten de kleinere Diskus, De Salon, Perspekt en het KA-theater verdwijnen. Nieuwe groepen als De Zaak en De Mug met de Gouden Tand hebben volgens de Raad niet voldoende levensvatbaarheid. Andere initiatieven als De Nieuw Amsterdam, Artikelen en Projekten van Frans Strijders en Studio Hinderik kunnen met ingang van seizoen '88-'89 echter rekenen op een subsidie voor drie jaar.

Globe laat het er niet bij zitten. Zakelijk leider Kommer 't Mannetje: „Dit is diefstal. Het advies biedt geen enkele garantie dat hetzelfde bedrag voor theater in de regio behouden blijft. Hoogstens op het niveau van De Voorziening in Groningen en dat is heel wat minder dan wij nu krijgen. Bovendien ondergraaf je de ontwikkeling van het toneel in de regio. Ensemblevorming is de kern van toneel. Dit is een sprong in het duister.

Voor het Werkteater kwam het nieuws niet als donderslag bij heldere hemel. Directeur Han Vij: „Wat me vooral verbaast is dat het advies zo slecht onderbouwd is. Alsof we teruggaan naar het regisseurstoneel uit de jaren zestig, nergens is gekozen voor een collectief of acteurstoneel. Het lijkt op het wegsaneren van het politieke toneel jaren terug. Ik ben al tomaten aan het kweken.

Over Globe zegt de raad: „Het afgelopen seizoen is een teleurstellend, om niet te zeggen verloren seizoen geweest. De nieuwe artistieke leider Ronald Klamer is niet in staat gebleken het repertoiregezelschap in een moeilijke stad als Eindhoven een eigen en artistiek inte-

ressant gezicht te geven." Het Arnhemse gezelschap Theater bracht de afgelopen twee seizoenen „weliswaar soms onderhoudende, maar over de hele linie gezien toch vaak matige voorstellingen."

Schouwburgen

De raad geeft de voorkeur aan een andere invulling van de regionale toneelvoorziening. Een aantal goed geoutilleerde en artistiek verantwoord programmerende schouwburgen zullen een circuit moeten vormen waarin geregeld voorstellingen van de drie randstedelijke grote gezelschappen worden uitgebracht. Daarnaast is er buiten de Randstad plaats voor enkele kleinere gezelschappen. Met waardering spreekt de raad in dit verband over Het Vervolg in Maastricht, De Voorziening in Groningen en Tryater in Leeuwarden.

Gees Linnebank, de artistiek leider van Theater, zegt in een eerste reactie: „We hebben geprobeerd in Arnhem marktgericht te werken, omdat we die zalen vol wilden hebben. Dat is ook wel gelukt. Maar je moet constateren dat als je iets moeilijkers brengt, de zalen leeg blijven. Bovendien wonen alle acteurs en actrices in de Randstad, je kunt in Arnhem nauwelijks een ensemble vormen. Er blijft hier wel toneel en wat ik hoop, is dat met dat geld initiatieven gehonoreerd worden van jonge mensen die veel langer in Arnhem blijven plakken, omdat er in de rest van het land veel minder werkgelegenheid is. Maar of daar repertoire uitkomt waarmee je een schouwburg, die net voor miljoenen verbouwd wordt, kunt vullen, daar zet ik vraagtekens bij."

De Raad voor de Kunst beoordeelt elke drie jaar of de bestaande gezelschappen nog voldoen aan de subsidienormen. Tegelijkertijd worden ook nieuwe initiatieven bekeken. Van de 33 nieuwe aanvragen om een structurele subsidie voor de periode '88-'91 worden er drie gehonoreerd.

Met het advies over Studio Hinderik, De Nieuw Amsterdam (de nieuwe multiculturele formatie onder leiding van Rufus Collins en Henk Tjon) en Artikelen en Projekten volgt de raad het advies van de Amsterdamse Kunstraad. De twee laatste groepen worden door rijk en gemeente gezamenlijk gesubsidieerd.

Vernieuwing

Behalve de gebruikelijke criteria hanteerde de Raad voor de Kunst ditmaal

een ander argument bij de beoordeling. Een ingediend plan moest ook passen in het gewenste nieuwe toneelbestel waarbij concentratie en vernieuwing voorop staan. Een aantal op zich goede plannen zouden op dit moment de gewenste vernieuwing van het bestel blokkeren.

Paul Sonke, voorzitter van de werkgroep: „Zowel Sam Bogaerts als Shireen Strooker hadden plannen voor gezelschappen die als twee druppels water leken op die van Theater en Globe. Je moet consequent zijn. Je kunt niet het succes van de een bouwen op de mislukking van de ander. In de artistieke potentie van Strooker en Bogaerts hebben we het volste vertrouwen en we zijn ervan overtuigd dat er in de nieuwe constellatie een plek voor hen moet zijn om toneel te maken."

Naast de ruimte die de repertoiregezelschappen krijgen, die door hun grote omvang beter in staat zullen zijn om te reizen en successtukken langer door te spelen, krijgt het experiment een kans in het advies. Kleine groepen die op de rand van dans en beeldende kunst opereren, Onafhankelijk Toneel en Orkater worden gehonoreerd. Ook Discordia, Fact/Kerngroep Bijzondere Projekten en De Appel blijven. Mickery krijgt driekwart van het gevraagde extra miljoen om een volwaardig impressariaat en co-productie te worden.

Het extra bedrag dat Persona vraagt, is niet toegekend. De raad meent dat van deze door drie regisseurs geleide theatergroep alleen de produkties van Marcelle Meuleman aan de verwachtingen hebben beantwoord. Hoewel De Salon, het gezelschap van Anne Marie Prins, pas volgend jaar beoordeeld moet worden, spreekt de raad zijn ernstige bezorgdheid uit over het functioneren van de artistiek leider. Voortzetting van de subsidie acht hij niet verantwoord.

Volkstoneel

Aan het volkstoneel wordt een belangrijke plaats toegedacht in het Nederlands toneelaanbod, hoewel er geen volwaardige aanvragen voorhanden zijn. De raad hoopt dat Jaap van der Merwe door middel van ad hoc-projecten voor het volkstoneel zal blijven schrijven. Ook plannen van Chaim Levano en het Nationaal Fonds zouden op ad hoc-basis moeten worden gehonoreerd.

Afgewezen zijn verder De Balie (plan Peter de Baan/Felix Rottenberg), BT-2 (Justa Masbeck), Cosmic Illusion (Norman de Palm), Firma Frascati (Joost Sternheim), Handke-Weiss Gezelschap,

de Herenmarkt (Tom Blokduik), La Ter-
razza uit Arnhem, Stichting Multicultu-
reel Gezelschap (Joanna Bilska), Neder-
landstalig Repertoire Gezelschap, Sirkel

(Frans Malschaert), Taller, Theaterasso-
ciatie, Stichting Videodrama (Marja
Kok) en Zuidelijk Toneel (Theu Boer-
mans en Arthur Sonnen).

De werkgroep Toneel van de Raad
voor de Kunst die het advies heeft opge-
steld, bestaat uit: P. Sonke, C. Alons,
R. Backx, C. Bos, H. Croiset, W. Hof-

man, mevrouw T. Klinkenberg, J. La-
mers, E. van Paridon, T. Ruyter, A. van
Schendel, mevrouw T. Snijders, G. Thie-
rens en H. Vinck.

Haagsche Courant 13 juni 1987

Toneel en muziek slachtoffer van verschuivingen

door JAN-HENDRIK BAKKER

De grote veranderingen die de Raad voor de Kunst het Nederlandse toneelbestel heeft aangezegd, zijn onderdeel van een ingrijpende verschuiving binnen de kunsten-
sector in het algemeen. Behalve voor het huidige toneel zullen die veranderingen vooral ook pijnlijk zijn voor het orkestwezen. Want de Raad voor de Kunst vindt dat, als er al geschoven moet worden, door interne herorganisatie wel wat geld weg te halen valt bij deze sectoren.

Gisteren presenteerde de Raad zijn advies aan minister

L.C. Brinkman. Deze had daar twee maanden geleden om gevraagd. Meer geld mag er niet in de kunsten gestoken worden, meent Brinkman, veranderingen in het beleid zijn echter noodzakelijk, dus kan het niet uitblijven dat de ene sector zal moeten inleveren ten behoeve van de andere.

Zelf denkt de minister daarbij aan extra impulsen voor de letteren, de amateuristische kunstbeoefening en de film, zo maakte hij indertijd al duidelijk. Ook staat Brinkman onder sterke politieke druk meer te doen aan spreiding van het kunstaanbod, dat wil zeggen, aan het scheppen van mogelijkheden voor theater-, film- en concertbezoek in de provincies buiten de randstad. Maar, zoals officieel de weg behoort te zijn, eerst mag de Raad voor de Kunst zeggen wat hij van Brinkmans

plannen vindt.

Dans

Voorzitter H.J. Viersen van de Raad liet er gisteren geen enkele twijfel over bestaan, dat zijn adviescollege het uitgangspunt van Brinkman - in het totaal niet meer geld erbij - radicaal afwijst. Maar nu er dan toch in eigen vlees moet worden gesneden en het tot een herschikking dient te komen, dan wel graag zo, dat de danssector eindelijk eens de aandacht krijgt waar de Raad al jaren om vraagt, zo maakte hij duidelijk. Viersen: „Het is ons een volstrekt raadsel waarom de dans niet op het prioriteitenlijstje van de minister voorkomt”.

Ook vindt de Raad dat er niet ongenueanceerd gespreid mag worden. De eis tot spreiding heeft in Brinkmans visie vooral betrekking op De Nederlandse Opera, die zich meer en meer lijkt in te graven in het Amsterdamse Muziektheater. Wel meer spreiding, vindt de Raad voor de Kunst,

maar dan *geconcentreerd*. Een nieuwe term in het beleidsjargon, waarmee in dit geval bedoeld wordt dat de opera ook eens naar Rotterdam en Den Haag zal moeten, als daar straks de nieuwe faciliteiten zijn voltooid. Spreiding dus, maar geconcentreerd in de randstad alleen.

Behalve het toneel wordt zo ook de opera nu op de randstad als geheel teruggetrokken. Met dat laatste houdt de Raad vast aan zijn eerdere opmerkingen bij het rapport van de zogeheten commissie-Batenburg, maar verwerpt hij de eis van Brinkman de Nederlandse Opera met een reisopera uit te rusten. Operaliefhebbers buiten de grote steden moeten maar op andere wijze voorzien worden, vindt de Raad. De opera zou daar op kleinere schaal verspreid kunnen worden, door een gezelschap als Opera Forum, in samenwerking met de daar functionerende regionale orkesten.

Orkesten

Wat die orkesten betreft, stelt de Raad enkele veranderingen voor. Het Noordelijk Filharmonisch

Orkest en het Frysk Orkest zouden voortaan samen moeten gaan (conform een oud plan van WVC). Forum Filharmonisch in Enschede zou zich moeten concentreren op operabegeleiding, hetzelfde geldt voor het Limburgs Symfonie Orkest. Het Noordhollands Philharmonisch Orkest en het Nederlands Ballet Orkest krijgen een specifieke begeleidingstaak van koor en ballet.

In de Randstad zullen het Concertgebouworkest, het Residentie Orkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest nog meer dan tot dusver zorg moeten gaan dragen voor een deel van de begeleiding van de Nederlandse Opera. Samen met de omroeporkesten zullen ze meer aan spreiding moeten gaan doen.

Voor de toneelgezelschappen krijgen straks de klappen als de reorganisaties binnen de kunstbegeleiding doorgang vinden. Hoeveel er ingeleverd moet en kan worden, is een vraag waarmee de Raad voor de Kunst zich vooraan nog niet wenst bezig te houden.

N.R.C.-Handelsblad 12 augustus 1987

Kunstenbeleid van Brinkman 'zonder oog voor toekomst'

AMSTERDAM, 12 aug. — De Federatie van Kunstenaarsverenigingen is teleurgesteld over de inhoud van het kunstbudget van minister Brinkman van WVC voor de komende jaren. Dit blijkt uit een brief van de federatie, het samenwerkingsverband van zes-

tien landelijke beroepsorganisaties, aan het parlement.

In de brief spreekt de federatie van „een angstaanjagend beleid dat uitsluitend is gericht op de beheersbaarheid van de financiering van de kunsten. Een saneringsbeleid vanuit een korte-ter-

mijnvisie ontwikkeld zonder oog voor verscheidenheid, kwaliteit en ontwikkeling in de toekomst.”

Een kleurrijk kunstenaarsaanbod wordt boekhoudkundig gewogen op de verhouding tussen vraag en aanbod. Publiekssucces is daarbij doorslaggevend, aldus de federatie. Zij vreest dat de ontwikkeling van nieuw aanbod op die manier in de kiem wordt gesmoord en kwaliteitsverlies op de middellange termijn onontkoombaar zal zijn.

De extra steun voor enkele sectoren als dans, film, letteren, fotografie en jeugdtheater is naar het oordeel van de kunstenaarsorganisatie willekeurig en vooral geba-

seerd op het publiekssucces van dit moment. Diverse sectoren worden nu tegen elkaar uitge-speeld, omdat het totale kunstbudget gelijk blijft. Dit leidt onvermijdelijk tot verstarring en institutionalisering, waarmee het doel van het beleid van WVC wordt ontkracht, betoogt de federatie.

De rol van de kunstenaars en hun organisaties bij het ontwikkelen van een inhoudelijk stevig kunstbeleid dat gedragen kan worden door de beroepsgroepen blijft in de beleidsvoorstellen van de minister volstrekt onbelicht.

De afstand tussen bestuur en bestuurden wordt stilaan gigantisch, zo vindt de kunstenaarsorganisatie.

De federatie betreurt ook de reactie van de Raad voor de Kunst, adviesorgaan van de minister, op de beleidsgedachten van de minister Brinkman. In die reactie gaat de raad in grote lijnen akkoord met de saneringsvoorstellen. „In feite heeft de raad ingestemd met de uitvoering van deze sanering zonder een fundamentele visie te geven op een vruchtbaar kunst- en kunstenaarsbeleid”, aldus de Federatie van Kunstenaarsorganisaties. (ANP)

Binnenlands Bestuur 21 augustus 1987

'Kwaliteit orkesten komt nu serieus in gevaar'

Beroep van tien orkesten tegen bezuiniging van 12 milj. afgewezen

De Afdeling rechtspraak van de Raad van State heeft de beroepen verworpen van de tien grote orkesten van Nederland tegen het besluit van minister Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Daarbij had de minister, in verband met bezuinigingsmaatregelen en de herstructurering van het orkestbestel in Nederland, besloten dat de orkesten twaalf miljoen moeten inleveren.

De orkesten hadden onder meer aangevoerd dat de bezuinigingen de kwaliteit van de muziek aantasten en dat de minister zich schuldig heeft gemaakt aan onbehoorlijk bestuur door de snelle invoering van de grote bezuinigingen.

De Afdeling rechtspraak deelt dit standpunt niet. De Afdeling heeft bij haar beslissing onder meer overwogen dat het de minister vrij staat zijn beleid ter zake van de financiering van orkesten te bepalen en te wijzigen, mits dit niet willekeurig geschiedt en met de nodige zorg-

vuldigheid wordt omgeven. Het door de minister ontwikkelde beleid is dan ook, volgens de Afdeling, in zijn algemeenheid niet als onredelijk te beschouwen. De beleidsvoornemens van de minister waren gedurende een reeks van jaren onderwerp van publieke discussie, waarbij aan alle orkesten de gelegenheid is geboden de eigen zienswijze naar voren te brengen. Tevens is niet gebleken dat het uiteindelijk door de minister op basis van de conclusies en voorstellen van de landelijke werkgroep Orkestbestel gepresenteerde beleid,

waarover voordien nog is geadviseerd door onder meer de Raad voor de Kunst, op weerstand van betekenis is gestuit in de Tweede Kamer.

De orkesten is dan ook een redelijke termijn gelaten om zich op de nieuwe situatie voor te bereiden en de noodzakelijke maatregelen te treffen. Ook de korting op het budget wegens invoering van de zogenaamde normbetrekking, waarbij een relatie wordt gelegd tussen het inkomen van de musici en de door hem verrichte diensten, acht de Afdeling redelijk. De minister heeft dan ook het beginsel van behoorlijk bestuur niet geschonden.

Directeur H.J. van Royen van de stichting Het Concertgebouw Orkest, toonde zich teleurgesteld over de uitspraak van de Raad van State, „ook al heeft de Raad natuurlijk alleen

een oordeel geveld over de door de minister gevolgde procedure.” De orkestgezelschappen van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, het Nederlandse Balletorkest en de orkesten van Gelderland, Brabant, Limburg, Groningen en Friesland, ervaren volgens Van Royen nu al de gevolgen van de bezuinigingen. De formaties staan onder druk door het geforceerd werken met deeltijdbanen. De „overcapaciteit” bij de orkesten is nodig om onvoorziene situaties te kunnen opvangen en om de werkdruk op de individuele orkestleden niet te groot te laten worden.

Van Royen: „De nadruk die de minister legt op het niet rationeel genoeg functioneren van de orkesten, is niet meer dan een voorwendsel om geld weg te halen bij die orkesten. Het Concertgebouw Orkest wordt van twee kanten geplukt, en dat geldt ook voor het Residentie Orkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Van de gemeente Amsterdam bereikt mij nu het verzoek om vijf procent van de gemeentelijke subsidie aan te wijzen ten behoeve van een kortingsmaatregel: dat is

vier ton. We hadden al een miljoen ingeleverd...”

Volgens Van Royen speculeert WVC te veel op de mogelijkheden sponsors uit het bedrijfsleven aan te trekken voor een belangrijk deel van de instandhoudingskosten. Dat kan allemaal, als de orkestdirecties weten waar ze aan toe zijn en de subsidiegevers (Rijk en gemeente) niet onafhankelijk van elkaar het snoeiwerk hanteren.

Van Royen: „Budgetfinanciering is een goed systeem zolang je kunt rekenen op waterdichte afspraken.” Het door de tien orkesten aangespannen beroep tegen de maatregel van Brinkman, is eigenlijk „verspilde energie” geweest: „Ik ga nu niet meer om met geld soebatten. WVC wil gewoon bezuinigen. Maar was het nou nodig geweest om eerst een hele beroepsgroep zwart te maken?”

Concentratie in de toneelwereld

DE PUBLIEKE BELANGSTELLING voor het grote repertoiretoneel in ons land is de laatste jaren schrikbarend teruggelopen. Dat heeft ten dele te maken met de teruggang in artistieke kwaliteit. Daarbij speelt mee dat het kleinschalige toneel sinds de jaren zeventig een grote aantrekkingskracht heeft uitgeoefend op het regie- en acteertalent. De Raad voor de Kunst poogt het tij te keren, zo blijkt uit het advies aan de minister van WVC, dat vorige week is verschenen.

De Raad meent dat het Nederlands toneel zich alleen in de drie grote steden een groot repertoiregezelschap kan permitteren en wil nu Theater in Arnhem en Globe in Eindhoven aan het einde van het seizoen 1987-1988 doen opheffen. Plannen voor een ensemble in Utrecht en een in Maastricht heeft de Raad afgewezen. Men wedt op het talent en het succes van Toneelgroep Amsterdam, Rotheater in Rotterdam en de opvolger van de Haagse Comedie. Deze gezelschappen is een groter budget in het vooruitzicht gesteld. De reorganisatie heeft gevolgen voor het repertoire-aanbod van de schouwburgen buiten de Randstad en het kleinschalige toneel.

De Raad suggereert in zijn advies aan de minister dat Theater en Globe vervangen zouden kunnen worden door regionale 'toneelvoorzieningen' zoals er een in Groningen bestaat. Deze voorziening bestaat uit een betrekkelijk klein apparaat, artistiek geleid door regisseurs, dat per productie acteurs contracteert. Beide gezelschappen hebben zich in de afgelopen jaren al min of meer noodgedwongen in die richting ontwikkeld. Theater heeft de ensemble-gedachte laten varen; bij Globe bestaat die alleen op papier. Velen van de beste toneelspelers zijn free-lancers geworden, zich koesterend aan het vuur van de Randstad.

HET IS DUIDELIJK dat regionale toneelvoorzieningen, kwantitatief, lang niet zoveel voorstellingen zullen geven als de gezelschappen deden. Voeg daarbij de tegenzin van de randstedelijke gezelschappen om te reizen — behalve naar die schouwburgen die zich werkelijk voor hen inspannen — en het ligt voor de hand te verwachten dat het aanbod van de vele schouwburgen in de provinciesteden zal verschromelen.

Zolang er toch weinig publiek meer voor te vinden is, lijkt het allemaal niet zo erg. Er zit niettemin iets onrechtvaardigs in. Bij de reorganisatie van het toneelbestel, waaraan de overheid enkele jaren geleden is begonnen, hebben alle gemeenten en provincies die Theater en Globe — samen met het rijk — subsidieerden, hun toneelsubsidiegelden overgeheveld naar WVC. Het ministerie behartigt sindsdien de regionale toneelproductie; alleen Amsterdam, Den Haag en Rotterdam onderhouden mede de gesubsidieerde gezelschappen ter plaatse. De vraag is of de oostelijke en zuidelijke regio's, louter financieel gezien, nu minder terugkrijgen dan waarvoor ze aan WVC betaald hebben.

HET BIKKELHARDE advies van de Raad voor de Kunst getuigt van meer werkelijkheidszin dan in het verleden het geval was. Twee grote en vijf kleine gezelschappen, waaronder het ooit zo roemrijke Werkteater, worden opgeheven. Behalve de drie grote gezelschappen krijgen enkele kleinere instellingen extra subsidie. Slechts drie nieuwe groepen worden bij de minister voor een structurele subsidiëring van drie jaar aanbevolen. Liefst dertig nieuwe groepen hebben, vaak terecht, nul op het rekest gekregen. Enkele initiatieven zijn doorverwezen naar andere subsidiepoten. Sommige aanvragers mogen alleen nog maar hopen op een toekomstige plek in het bestel. Het ziet er vooral slecht uit voor de interessante buitencities onder de theaterkunstenaars die uit overtuiging in het klein werken en wel eens vastigheid willen. Zij blijven aangewezen op de jaarlijkse stoelendans rond de pot voor incidentele projecten. Dankzij de reorganisatie zal deze post vermoedelijk verdubbeld worden tot bijna twee miljoen gulden.

DE RAAD VOOR DE KUNST heeft welbewust gekozen voor een periode van consolidatie en sluit daarmee aan op de maatschappelijke ontwikkelingen. De pluriforme aard van ons toneel blijft gehandhaafd, maar de jongste generatie zal langer in de marge moeten sappelen eer ze kan rekenen op langdurige overheidssteun. Dit legt het huidige establishment in de toneelwereld de verplichting op gespitst te zijn op nieuwe ideeën en talenten van buitenaf. Doet het dat niet, dan loopt het gevaar zelfgenoegzaam en gezapig te worden en raakt het toneel weer net zo verstarde als in de jaren zestig. Over drie jaar zal de Raad voor de Kunst even streng moeten zijn als hij nu is geweest.

De Volkskrant
13 juni 1987

Broodnodig

EEN aardverschuiving in het Nederlandse toneelbestel. Daar komt het advies van de Raad voor de Kunst op neer.

Het plan dat de Commissie De Boer in 1984 lanceerde, heeft hiermee een logisch vervolg gekregen. De kern van dat plan was het doorbreken van de starheid van het subsidiesysteem. Alle bestaande gezelschappen kregen tot dat moment een subsidie voor onbepaalde tijd, met als gevolg dat er voor nieuwe initiatieven steeds minder ruimte kwam. In het nieuwe plan werden alle subsidies gebonden aan een periode van drie jaar, waarna bekeken zou worden of er reden was de subsidiëring voort te zetten.

De eerste termijn van drie jaar is aan het eind van het volgende seizoen verstrekken. Over de 58 gegadigden, waarvan 33 nieuwe, die vanaf het seizoen '88-'89 van de volgende drie jaar subsidie hebben gevraagd, heeft de Raad voor de Kunst zich nu uitgesproken.

De raad heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt om een broodnodige verandering in het bestel door te drukken. De onmiskenbare impasse in het repertoiretoneel wordt aangepakt door de twee grote regionale gezelschappen, Globe en Theater, op te doeken en de drie grote gezelschappen in de Randstad alle ruimte te geven. Deze tendens tot concentratie werd al ingezet door de fusie van Centrum en Publiekstheater in Amsterdam, het wachten is nu alleen nog op een versmelting van de Haagse Comedie met De Appel, waarover de raad zich, merkwaardig genoeg, niet heeft uitgesproken. Enige zorg is overigens op zijn plaats over de bestemming van de vrijkomende gelden. Het kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn dat op deze manier de weg wordt vrijgemaakt voor een verdergaande, al of niet geruisloze bezuiniging op het toneel.

Blijft de vraag of er sprake is van een nieuw, samenhangend beleid of alleen maar van een bezwering van de toneelcrisis. Welnu: er dreigt een beleid te ontstaan.

De Volkskrant
9 oktober 1987

Gesubsidieerd toneel trekt ruim een derde minder publiek

Van onze verslaggever

DEN HAAG — Het aantal bezoekers aan het gesubsidieerde toneel is in de periode 1980/1981 tot het seizoen 1984/1985 met 34 procent gedaald van 809.590 tot 534.193. Oorzaak van deze daling is de opkomst van de kleinezaalproducties en de verdubbeling van

het aantal gesubsidieerde gezelschappen in die periode. Er wordt veel meer aangeboden, echter voor een kleiner publiek. Verminderde kwaliteit wordt gezien als een andere oorzaak. Behalve toneel is ook de opera veel minder in trek. Ballet lijkt zich te stabiliseren.

Deze conclusies staan in het rapport „Podiumkunsten 1980-1985, ontwikkelingen in aanbod en publieke belangstelling”, dat is aangeboden aan het ministerie van WVC. Het bevat het verslag van een onderzoek dat drs J. Faasse in opdracht van het ministerie heeft inge-

steld.

G. Tinholt, directeur van de Vereniging van Schouwburg en Theaterdirecties, zegt dat het rapport de vermoedens bevestigt. Hij meent echter dat het dieptepunt alweer voorbij is. Dit seizoen is er een stijging van 12 procent van de abonnementen. De problemen betreffen volgens hem uitsluitend het gesubsidieerde toneel.

De spreiding van het aantal voorstellingen is drastisch teruggelopen, merken de samenstellers van het rapport op.

Groningen zag zijn kunstaanbod met

vergeleken met 1981 gehalveerd terwijl in Overijssel in navolging van Zeeland verschromeling dreigt. Opera en ballet concentreren zich meer en meer op de Randstad, een ontwikkeling die met de opening van het Muziektheater in Amsterdam en de Haagse muziekzaal sterker zal worden.

Versnippering alom, vat het rapport samen. Aan de prijzen, tenslotte, ligt de terugloop niet. Kaartjes zijn relatief goedkoop. Daar staat tegenover dat het beschikbare inkomen in de onderzochte periode gelijk is gebleven of is gedaald.

Utrechtsch Nieuwsblad 11 oktober 1987

Publiek blijft bij toneel weg omdat kwaliteit tegenvalt

Wat is er aan de hand met het toneel? Waarom neemt het aantal bezoekers zo sterk af? De Utrechtse onderzoeker drs Faasse, die constateerde dat honderdduizenden toneelliefhebbers uit de schouwburger weghlieden, is stellig in zijn oordeel. Het heeft te maken met het niveau van het gebodene. Daarom gaat het slecht met het toneel terwijl het met opera en ballet juist goed gaat.

door
peter huysman

redactie den haag

...ik weet niet of er vroeger veel beter toneel werd gespeeld. Maar toen had men niet veel keus. Nu is er veel meer aanbod dan alleen een avondje toneel. En dan gaat het publiek dus selecteren en op kwaliteit letten. Voor het geld van een toegangskaartje naar de schouwburg kunnen ze uit tal van alternatieven kiezen...

Onheilspellende geluiden van het toneelfront. Het door het ministerie

van WVC openbaar gemaakte rapport 'Podiumkunsten 1980-1985' laat

zien dat het met de belangstelling voor het Nederlandse gesubsidieerde

toneel snel bergafwaarts gaat. Met honderdduizenden tegelijk heeft het pu-

bleik de afgelopen vijf jaar de met overheidsgeld in stand gehouden gezels-

schappen in de steek gelaten.

Hoe komt dat? De maker van het rapport, drs. John Faasse, die zijn onderzoek verrichtte toen hij nog verbonden was aan rijksuniversiteit van Utrecht, trekt een vrij harde conclusie: gebrek aan kwaliteit is de voornaamste oorzaak.

Dat vindt niet alleen Faasse, maar dat vinden alle bij het onderzoek betrokken partijen: de overheid, de schouwburgdirecties, de vrije toneelproducenten en het gesubsidieerde toneel.

De onderzoeker constateert een opmerkelijke bereidheid bij de betrokkenen om de hand in eigen boezem te steken. Dat geeft hoop op samenwerking, die nodig is om het probleem aan te pakken, aldus Faasse in zijn goed geschreven en overzichtelijke rapport.

Het probleem is niet kinderachtig. Hoewel de publieke belangstelling voor het gesubsidieerde toneel (op de begroting van WVC met 57,5 miljoen gulden plus subsidies van de lagere overheden) reeds sinds de jaren zeventig tanende is, spreken de cijfers die in Faasses rapport voorkomen wel erg harde taal. Tussen de seizoenen 1980-'81 en 1984-'85 is het totale bezoekersaantal teruggelopen met liefst 34 procent van ruim 809.000 naar 534.000. Het aantal bezoekers per voorstelling ging omhoog van 191 naar 132. Ook Utrecht is niet de uitzondering die deze neergaande regel bevestigt.

Stabiel

De belangstelling voor opera, ballet en dans slinkt in dat tijdvak veel minder of blijft stabiel. De meeste pijn zit duidelijk bij het toneel. Doordat het aantal bezoekers daalt, gaan de inkomsten van de schouwburgen en theaters naar beneden. Dat heeft weer een negatieve invloed op het programmeringsbudget van de schouwburgen (vershralling van het aanbod). Tegelijkertijd worden de subsidies van de overheid verminderd.

Een en ander heeft tot gevolg gehad dat de meeste theaters het aantal speeldagen hebben beperkt (zondag en maandag dicht) en er vaak een uiterst lange zomervakantie op na houden. Dat is de schouwburgdirecteuren op boze gezichten van de gezelschappen komen te staan.

Opvallend is dat tussen '80 en '85 het aantal gesubsidieerde toneelproducties wel fors is uitgebreid. Niet zo zeer door meer producties per gezelschap maar vooral als gevolg van een toename van het aantal gezelschappen met 100 procent (van 30 naar 60). Gemeten over de laatste 20 jaar is er zelfs sprake van een verzesvoudiging (van 10 naar 60).

Gebrek aan producties is er dus niet, hoewel het aantal voorstellingen is afgenomen. Bezorgdheid is er eigenlijk ook niet over de spreiding van het gesubsidieerde toneel over het land. Die is vrij stabiel gebleven, met uitzondering van de provincie Groningen waar het aantal voorstellingen tussen 1980 en 1985 drastisch is gedaald, wat vooral op rekening komt van de stad Groningen. Ook in Overijssel is sprake van gestage vermindering. Zeeland is vanouds stiefmoederlijk bedeed. Overal wordt in de Randstad tweederde van het totaal aantal voorstellingen gegeven.

Nee, het is vooral gebrek aan kwaliteit en dan in het bijzonder gebrek aan kwalitatief goede producties in de traditionele sector, geschikt voor grote zalen, die naar het oordeel van Faasse en de door hem onderzochte „betrokkenen” het scherp dalende bezoek veroorzaken. Als deze ontwikkeling doorzet, zal dit absoluut ernstige gevolgen voor de podiumkunsten in ons land hebben.

Luwte

Kwaliteitsgebrek. De Raad voor de Kunst liet drie jaar geleden al ongeruste geluiden horen. Bij het vaderlandse toneel was „de luwte” ingetreden en sprake van „een creatieve impasse die invloed heeft op de levendigheid en de kwaliteit van de productie”.

Volgens onderzoeker Faasse — hij werkte op initiatief van de schouwburgdirecties (in de VSCD verzameld) en in opdracht van het departement van WVC — wordt dat kwaliteitsverlies deels toegeschreven aan het niveau van de toneelopleiding.

Maar als verreweg de belangrijkste oorzaak wordt toch de versnippering binnen de toneelsector genoemd. Zestig groepen is te veel van het „goede”. Daardoor wordt het aanwezige talent te veel gespreid en

daar lijdt uiteraard weer de kwaliteit van het aanbod onder.

Hoewel ook wel een stukje „schuld” bij de distributiekant wordt gelegd, benadrukt VSCD-directeur drs. G. Tinhoft dat de bal toch in de eerste plaats naar de toneelproducenten moet worden gespeeld. Als er geen leuke of interessante voorstellingen worden gemaakt, komt het publiek niet. „Wij kunnen hooguit met onze beperkte middelen wat aan extra publiciteit doen, maar je kunt de mensen toch niet de schouwburgen injagen”, aldus Tinhoft.

Faasse komt desgevraagd nog met een geheel ander gezichtspunt: „De mensen hebben de laatste 20 jaar steeds meer vrije tijd gekregen. Ik weet niet of er vroeger veel beter toneel werd gespeeld. Maar toen had men niet veel keus. Nu is er veel meer aanbod dan alleen een avondje toneel. En dan gaat het publiek

dus selecteren en op kwaliteit letten. Voor het geld van een toegangskaartje naar de schouwburg kunnen ze uit tal van alternatieven kiezen”.

Volgens VSCD-directeur Tinhoft moeten we ook weer niet al te pessimistisch zijn. Hij heeft de indruk dat de gezelschappen de laatste tijd door een andere repertoirekeuze, een andere manier van spelen en veelbelovende nieuwe opvattingen en plannen van de artistieke leiders „zich weer meer op het publiek richten”. Er is sprake van een stijging in de verkoop van schouwburgabonnementen. Tinhoft is ervan overtuigd dat het publiek „ons” tenslotte toch niet zal laten vallen. „We zijn het dal voorbij”.

Maar ook hij meent, net als Faasse, dat dan beslist wel een dam tegen de oprukkende versnippering moet worden opge-

worpen. Bijvoorbeeld door fusies van toneelgroepen (Publiektheater en Centrum, e.d.) maar ook door het tegengaan van versnippering van het aanbod over schouwburgen die in elkaars nabijheid liggen. Concentratie zal overigens onvermijdelijk leiden tot verminderde spreiding, maar „niet alles hoeft overal in Nederland te zien te zijn”, zoals de overheersende opinie thans luidt.

Faasse vindt echter dat misschien niet elke plaats maar dan toch wel elke regio of provincie een „compleet beeld moet kunnen bieden van wat er in ons land aan podiumkunsten wordt geproduceerd”.

De Volkskrant 24 oktober 1987

Rapport aangevallen over toneelmalaise

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Onzorgvuldig en eenzijdig. Dat zijn de reacties op het rapport Podiumkunsten 1980-1985 van drs. J. H. Faasse. In dat rapport wordt aan de hand van cijfers een sterke daling van het bezoek aan het gesubsidieerde toneel gesignaleerd. Het ministerie van WVC noemt de cijfers onomstreden maar plaatst kanttekeningen bij de conclusies van Faasse.

Faasse noemt als oorzaken voor de daling van het bezoekcijfer het gebrek aan kwaliteit en de versnippering van het toneelaanbod. De woordvoerder van WVC stelt dat die conclusies niet

heilig zijn: „daar is wel wat op af te dingen”. Bij WVC dat opdracht gaf tot het onderzoek, worden de uitkomsten bestudeerd en mogelijk gebruikt voor het uitzetten van een toneelbeleid.

Het Nederlandse Theaterinstituut reageerde pas deze week op het rapport dat al twee weken uit is. Steve Austen daarover: „Er verschijnen zoveel rapporten”. Austen vindt dat de uitkomsten van het onderzoek een beperkte waarde hebben: namelijk alleen voor het Publiektheater en de Haagse Comedie, die door Faasse onderzocht zijn.

„Wat is toneel en wat is het gesubsidieerde toneel? Ook het toneelgroepje dat 10 duizend gulden van de gemeente

Zoetermeer krijgt? En ook mime? Er zitten hier 800 producenten in de kaartenbak.” Austen sluit niet uit dat er een terugloop is maar zegt geen tegenoverliggende cijfers te kunnen overleggen. WVC kan er zijns inziens mee uit de voeten, voor wat de conclusies over de onderzochte gezelschappen betreft.

De Vereniging van Nederlandse Toneelgezelschappen noemde het rapport van Faasse gisteren onzorgvuldig en heeft daartegen geprotesteerd. Verschuivingen van het toneel in de richting van producties in kleine zalen, zoals kinder- en jeugdtheater, en eenmalige projecten zijn niet in het onderzoek van Faasse betrokken. De VNT haalt de conclusies in het rapport met het sociaal-economisch planbureau aan die een veel minder dramatische teruggang aangeven. Bezuinigingen en veranderd beleid hebben wel geleid tot minder producties in de grote zalen maar daar staat tegenover dat er nu doelmatiger gewerkt wordt voor een constant publiek.

N.R.C.-Handelsblad 30 oktober 1987

Ministerie dreigt Theater en Globe met opheffing

Door onze kunstredactie

DEN HAAG, 30 okt. — Het ministerie van WVC heeft twee weken geleden informele gesprekken gevoerd met toneelgroep Theater in Arnhem over de mogelijke opheffing van het gezelschap. WVC denkt verder over fusering dan wel intensieve samenwerking van Theater met toneelgroep Globe in Eindhoven of het instellen van ad hoc-gezelschappen in de regio. Toneelgroep Globe heeft maandag een gesprek met het ministerie.

Aanleiding voor de gesprekken vormt een enkele weken geleden uitgebracht rapport „Podiumkunsten 1980-1985” van de Rijksuni-

versiteit Utrecht, waarin staat dat bij gesubsidieerde toneelgezelschappen de laatste vijf jaar het aantal bezoekers is gedaald met 34 procent. De conclusies uit het rapport zijn eerder bestreden door de Vereniging van Nederlandse Toneelgezelschappen en het Nederlands Theater Instituut. Volgens hen is het bezoekersaantal van het totale theatraanbod in Nederland (inclusief kleinere gezelschappen) ongeveer gelijk gebleven.

Volgens G.A. Lawson, hoofd afdeling toneel van het ministerie van WVC, is de met ééndertig afgenomen publieke belangstelling voor de grote zaalproducties dermate alarmerend, dat een diepgaande discussie noodzakelijk is.

Als oplossing voor de malaise bij het repertoire-toneel ziet Lawson opheffing, wisseling van de artistieke leiding of produktionele samenwerking. „De vraag is of er voorwaarden in de regio aanwezig zijn voor de vorming van een goed functionerend ensemble: zijn acteurs bijvoorbeeld bereid zich in een andere stad te vestigen?”

Zakelijk leider J. Luyer van toneelgroep Theater vraagt zich af waarom juist de gezelschappen buiten de Randstad het slachtoffer dreigen te worden. „In het verleden is meermalen aangetoond dat er in de regio wel degelijk smaakmakende producties kunnen worden gemaakt.” Luyer wijst erop dat twee jaar geleden de gezelschappen ingrijpend hebben moeten bezuinigen. Daarbij is volgens Luyer de afspraak gemaakt dat in het noorden, oosten en zuiden van Nederland in elk geval een behoorlijke theatervoorziening zal blijven bestaan.

Kommer 't Mannetje, zakelijk leider van Zuidelijk Toneel Globe, twijfelt aan „de gezondheids-toestand” van Lawson. Hij vindt dat deze „randstedelijke oogklep-

pen” opzet „op het moment dat in die regio geld nodig is.” Eventuele opheffing kwalificeert hij als „een cultuur-technocratische ingreep die geldstromen opnieuw tracht te verkavelen”.

Lawson verklaart dat er van opheffing van De Voorziening in Groningen geen sprake is, aangezien het geen repertoire-toneel betreft. Yvonne van Baerle van de Raad voor de Kunst vindt dat het ministerie terughoudendheid moet betrachten en acht elke uitspraak van WVC voorbarig. De raad bezint zich op dit moment op het oordeel dat per 1 juni volgend jaar moet worden uitgebracht over het Nederlandse toneel. Problem is dat er nu geen geld voorhanden is voor „Werkplaatsen-idee” waarin kleinere theaters zelf produceren, jeugdtheater en minderheidentheater (de nieuwe groep ADN in Amsterdam heeft onlangs een subsidie van twee miljoen aangevraagd). Over het uiteindelijke oordeel van de Raad wil Van Baerle nu nog niets zeggen.

N.R.C.-Handelsblad 21 oktober 1987

Het lege theater

HET MINISTERIE van WVC heeft een alarmerend rapport, Podiumkunsten 1980-1985, ontvangen over de sterke daling van het theaterbezoek. In vijf jaar tijd is het bezoekerstal, althans volgens dit rapport, voor het gesubsidieerde toneel (uitgezonderd kinder- en jeugdtonel) met 34 procent gedaald. In dezelfde periode is het aantal structureel gesubsidieerde gezelschappen gestegen van dertig naar zestig, ook het aantal producties is toegenomen.

Op zoek naar de oorzaken is iemand van de Vakgroep Theoretische Sociologie en Methodenleer van de Rijks-

universiteit Utrecht, die het rapport voor WVC opstelde, terecht gekomen bij een gezelschap deskundigen bestaande uit schouwburgdirecteuren en impresario's, zakelijk leiders van enkele grote gezelschappen (toneel, ballet, opera) en WVC-ambtenaren. Zij allen waren het er over eens dat de belangrijkste oorzaak van de daling 'het gebrek aan kwaliteit' is en dat wordt weer veroorzaakt door 'versnippering van talent'.

De geraadpleegde heren kunnen het er wel over eens zijn, bewezen wordt hun stelling nergens. De term 'kwaliteit' wordt niet gedefinieerd, laat staan dat het oorzakelijk verband tussen gebrek aan kwaliteit en versnippering overtuigend wordt aangetoond. Niettemin wordt in het rapport met veel aplomb gesteld: „De atomisering binnen

de toneelsector moet een halt worden toegeroepen". De fusie tussen het Publiektheater en toneelgroep Centrum, die volgend jaar van kracht wordt, zal — volgens het rapport — „dan ook wel niet de laatste stap in de richting van verdere concentratie zijn". Alsof concentratie automatisch kwaliteitsverbetering zou inhouden.

GEZIEN DE samenstelling van bovenvermeld gezelschap is duidelijk in wier belang het is dat er gefuseerd wordt. Leiders van kleine gezelschappen en kleine zalen zijn niet geraadpleegd en de toneelkunstenaars zelf komen al helemaal niet aan het woord. De analyse van de toestand is natte vingerwerk en het geklaag over gebrek aan kwaliteit hoogst eenzijdig. De samensteller van het rapport moet dat aangevoeld hebben, want hij zelf komt niet verder dan de constatering, dat de analyse „ongetwijfeld een kern van waarheid bevat". Hij laat dan ook na aan te geven hoeveel en welke gezelschappen of groepen zouden moeten fuseren; heel verstandig want dat dienen schouwburgdirecteuren, zakelijk leiders en WVC-ambtenaren niet uit te maken. Initiatieven daartoe horen uit te gaan van de kunstenaars, zoals dat is gebeurd bij de fusie Publiektheater/Centrum.

Veel regisseurs en toneelspelers willen kleinschalig werken, omdat ze menen daardoor kwalitatief beter werk te kunnen afleveren. Het kan niet ontkend worden dat juist door de kleinere toneelgroepen het artistieke peil van ons toneel is verhoogd. Het rapport houdt zich in feite uitsluitend bezig met het gesubsidieerde toneel in de 'traditionele' sector voor grote zalen; de kwaliteit van de 'vrije produkties', die toch geacht worden meer publiek te kunnen trekken dan het repertoiretoneel omdat ze 'gemakkelijker' zijn, blijft buiten schot.

Twentsch Dagblad Tubantia

30 oktober 1987

Toneel in de regio in gevaar

HET ministerie van WVC heeft bij monde van hoofd afde-

ling toneel G. A. Lawson klare taal gesproken: het toneelbezoek is de laatste jaren fors gedaald, dus moeten we de gezelschappen in de regio's met het laagste inwonertal maar opdoeken.

Lawson heeft zich laten influisteren door (let wel) de theoretisch socioloog drs. J. H. Faasse die in opdracht van het ministerie een onderzoek naar het toneelbezoek heeft uitgevoerd. Faasse beperkte zich niet tot

DAT DE GROTE schouwburgen onvoldoende hebben geprofiteerd van het kleinschalige, kwalitatief betere toneel, komt ook doordat veel directeuren de ontwikkeling te laat hebben onderkend en hun publiek al te lang in onwetendheid hebben gelaten. Vandaar dat de 'traditionele' sector nog steeds beschouwd wordt als het enig zaligmakende soort toneel. Het bezoek aan dans en ballet blijft tamelijk stabiel en dat komt omdat dit publiek al van de jaren vijftig af weet dat Het Zwanenmeer niet de enig mogelijke dansvorm meer is.

Het rapport dringt bij de schouwburgdirecteuren aan op een beter publiciteitsbeleid en meer onderlinge coördinatie. De vraag of de grote schouwburg nog wel de functie voor de toneelkunst heeft die hij vroeger had, blijft buiten beschouwing.

TERECHT GAAT het rapport in op de maatschappelijke oorzaken van de daling en behandelt het met name de veranderende vrijetijdsbesteding. In dit verband is het jammer dat het rapport geen vergelijking maakt met het bioscoopbezoek, dat zeker zo slecht is als dat aan de schouwburg. Ook daar is de oplossing gezocht in kleinschaligheid. De conclusie van het Utrechtse rapport aan WVC is somber: „Gelet op de nog altijd wassende stroom van alternatieven voor het besteden van het beschikbare budget (van het publiek) en niet in de laatste plaats de beschikbare vrije tijd, kan men geen massale terugkeer van het publiek naar het theater verwachten. Met een programma-aanbod van hoog niveau zal men echter in staat zijn om het huidige publiek te behouden en wellicht enigszins uit te breiden". Met het intrappen van deze open deur, gaat dit onzorgvuldige rapport als een nachtkaaars uit.

voor zijn vakgebied interessante constatering op gebied van statistiek en publiekssamenstelling, hij wees ook een oorzaak voor de verminderde opkomst aan: de grote versnippering binnen de toneelsector.

HET IS enerzijds lachwekkend dat een socioloog zich laat verleiden tot het trekken van theater-wetenschappelijke conclusies, maar anderzijds vergaloppeert WVC zich op tragische wij-

ze door het omarmen van die uiterst discutabele vingerwijzing. Dit komt het ministerie in zoverre goed uit, dat nu Brinkman's stokpaardje 'topkunst' weer eens van stal kan worden gehaald: WVC begint te orakelen over bundeling van talenten in de Randstad wat een surplus aan talent zou opleveren. „Pas dan jaag je de mensen de schouwburg in", zo wordt er geredeneerd.

Hoe simpel kan de menselijke geest zijn, als dat de bezitter ervan het beste uitkomt. In de voorstelling 'Stille' van Lars Norén is het talent van toneelgroep Theater en het Publiektheater opgestapeld tot de waarschijnlijk allerbeste productie van dit seizoen maar er gaat geen hond naar kijken.

WVC WEET net zo goed als ieder ander, dat één talent plus één talent geen drie talent is. WVC weet ook dat De Voorziening in Groningen loopt als een trein; dat het eveneens met opheffing bedreigde Globe uit Eindhoven het laboratorium is geweest voor de theateropleving die dit seizoen in de Randstad valt te bespeuren, en dat toneelgroep Theater drie jaar geleden als eerste de koevoet onder het schijnbaar onwrikbare toneelbestel zette om meer mensen in de zaal te krijgen. WVC heeft maar één werkelijk motief bij het terugdraaien van de toneelspreiding: bezuinigen. Drie grote gezelschappen in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is nu eenmaal veel goedkoper dan zes middelgrote groepen verspreid over heel Nederland.

Trouw 3 september 1987

Kwaliteit moet van D66 gelden bij het kunstbeleid en geen 'verheven ideaal'

Van onze parlementsredactie
DEN HAAG — Kunstbeleid moet zich alleen laten leiden door kwaliteit.

Moore verheven idealen als zoveel mogelijk kunstvormen en de drang tot vernieuwing, zijn te veel doorgeschoten.

Dit staat in een gisteren door het wetenschappelijk bureau van D66

gepresenteerde nota.

Sinds 1945 staat het kunstbeleid vooral in het teken van zoveel mogelijk steunen van alle kunstvormen.

Een toverwoord daarbij was vernieuwing. Daarmee heeft de overheid zich geplaatst in moeilijk parket.

Vernieuwing is 'heilig verklaard'.

Verscheidendheid als maatstaf voor kunstbeleid maakt de zaak nog ingewikkelder.

Volgens de schrijvers van de nota (waartoe onder anderen het Kamerlid Aad Nuis behoort) komt door de overdreven veel aandacht voor deze criteria de kwaliteit van de kunst in het gedrang.

De subsidiestromen richten zich eenzijdig op kunstuitingen die aan het criterium van pluriformiteit of vernieuwing voldoen. Kwaliteit deed minder ter zake.

Door onder andere het stimuleren van de belangstelling van het publiek voor de kunst, kan de overheid hier een bijdrage aan leveren.

Kunst die wel bestaansrecht heeft, maar die niet van de markt kan leven, verdient steun van de overheid. 'Kwaliteit' is hier een sleutelwoord. Raden en commissies moe-

ten een oordeel vellen over het feit of een kunstvoorwerp 'kwaliteit' heeft.

Door middel van sponsoring moeten tot nog toe gesteunde kunstinstellingen op de weg naar zelfstandigheid geholpen worden.

Om te voorkomen dat de sponsorende bedrijven daarmee te veel invloed krijgen op het artistieke produkt moet een code opgesteld worden.

Algemeen Dagblad 11 september 1987

D66: Kunst op brede basis

Kamerlid Nuis:

Tijd is rijp voor nieuwe discussie

door MENNO SCHENKE

DEN HAAG — De fractie van D66 in de Tweede Kamer wil de discussie over ons cultuurbeleid opnieuw vuur inhalen. De tijd lijkt er rijp voor: de ministers Brinkman en Deetman (van cultuur en van onderwijs) hebben beiden onlangs een aantal beleidsaankwijzingen naar buiten gebracht.

Daarom kwam de D66-fractie vorige week met een nota: Kunstbeleid, een Plaatsbepaling. „Er is op een aantal fundamentele punten een discussie over het kunstbeleid aan de gang".

stelt Kamerlid Aad Nuis, gevierd en verguld literatuurcriticus, oolt hoofdredacteur van uitgeverij Het Spectrum, columnist en ex-voorzitter van de jury voor de P.C. Hooftprijs, om enkele van zijn activiteiten te noemen. „Het overheidsbeleid staat in het teken van bezuinigingen. Dat betekent dat dat beleid verandert en daarom moet je een positie innemen."

Opvallend punt in de nota van D66 is dat ook voor de kunsten het vrije marktprincipe wordt gehuldigd, een idee dat tot nu toe vooral opgang maakte in kringen van de VVD. „Wat de markt doet", zegt Aad Nuis (54), „hoeft de overheid niet te doen. Dat is niet voor bestrijding vatbaar. Het zou ideaal zijn als we met z'n allen zo gek waren op allerlei vormen van kunst dat de overheid niet hoefde te springen. De situatie waarin de literatuur verkeert, zou ik alle podiumkunsten toewensen. Maar ja, zo is het niet."

STEUNEN

„Je kunt aan marktbevordering doen door kinderen op school met kunst te confronteren. Ook bibliotheken en artotheken spelen een belangrijke rol. Kunstuitingen, die niet zo sterk zijn op de kunstmarkt, moeten we om artistieke redenen steunen. Je moet als overheid geen geld geven aan blijv. popmuziek, omdat die populair is. Populariteit van kunst mag je niet als subsidiecriteria hanteren."

„De overheid heeft zich de laatste twintig jaar sterk gemaakt voor vernieuwing in de kunsten. Iets nieuws kreeg al snel subsidie. Dat dreigt om te slaan in het tegendeel, je moet geen geld geven aan kunst die in de mode is. De beeldende kunst blijft in meer gebaat bij een brede basis van goede, ambachtelijk werkende kunstenaars dan bij subsidie van allerlei vernieuwingen. Uit die brede basis kunnen goede kunstenaars, ook vernieuwende kunstenaars, naar voren komen. Daar moet je je geld aan besteden."

De lijnen waarlangs de rijks-overheid, maar ook de lagere overheden — D66 pleit in de nota opnieuw nadrukkelijk voor decentralisatie — geld uitgeven, worden vaak aangegeven door advieslichamen, zoals de Raad voor de Kunst en andere commissies. Nuis: „Waar heb je die commissies voor? Om te bepalen of Plet geld krijgt en Klaas niet. Dat is vervelend, maar de keus op grond van artistieke kwaliteit is onontkoombaar.

„We zitten bij al die commissies met een praktisch probleem: als een kunstenaar namens zijn vakbond in een commissie zit, is hij niet onafhankelijk in zijn advies. Hij moet op een zeker moment kiezen uit drie van zijn vakbondsleden, maar eigenlijk mag hij dat onderscheid niet maken.

OPWINDING

„We willen dat probleem hel-

der maken, het niet langer omzwachtelen. Onze vraag is: op welke titel zit iemand in een commissie? Ons antwoord: omdat hij een onafhankelijk oordeel heeft. Kunstenaars kunnen in commissies zitten, zolang zij maar tot onafhankelijke beslissingen in staat zijn. Er is immers in het verleden, bijvoorbeeld bij de Vereniging Van Letterkundigen, vaak genoeg opwinding geweest over vriendjespolitiek als het ging om toekenning van overheidsgeld.

In het kader van de door D66 bepleite decentralisatie van het kunstbeleid wil Nuis vooral de gemeenten een grotere verantwoordelijkheid voor het kunstbeleid laten dragen. Mits zij daarvoor de financiële ruimte krijgen natuurlijk. „We hebben bewust hard geroepen: als de gemeenten het nodige geld krijgen, dan willen ze hun culturele gezicht ook wel laten

zien. Dan doen gemeentebesturen daar iets aan. We zijn benieuwd naar de reacties. Hebben provincies en gemeenten er zin in?”

LASTEN

Logisch gevolg van die decentralisatie is, dat de rijks-overheid — minister Brinkman dus — minder kunstgezelschappen en -instellingen onder haar directe hoede krijgt.

„Willen ze in het Zuiden een eigen opera?” zegt Aad Nuis, „prima, maar de lokale overheden moeten de lasten dragen. Opera is duur, een hele grote vis in een kleine kunstvijver. Laat het rijk alleen verantwoordelijk zijn voor De Nederlandse Opera. Hetzelfde geldt voor toneel en muziek.

Nee, ik ga absoluut geen namen noemen. Wij zeggen: als twee of drie gezelschappen

heel goed zijn, moeten zij door het rijk worden gefinancierd. Denk maar aan het Concertgebouwkest, Het Nationale Ballet en misschien ook het Nederlands Dans Theater.”

De financiële kant van zijn beleid wil D66 later invullen. Wel zegt Aad Nuis: „Het zou mij lief zijn als er meer geld voor kunst zou komen. Als het in een bepaalde sector van de kunst goed gaat, betekent dat dat het meer moet kosten. Dat is een rare zaak, maar het is zo. Er is een duidelijke verandering zichtbaar in het Nederlandse cultuurpatroon. Nederlanders waren binnenvetters, zaten thuis, lazen een boek of maakten een beetje muziek.

Nu blinken we uit in uitbundi-

ge kunstvormen als ballet en opera.

PROBLEEM

„De minister van welzijn en cultuur zit met een probleem: hij kan niet op zijn ene portefeuille bezuinigen ten bate van de andere, bijv. gezinshulp afschaffen ten bate van de groei van een dansgroep kan hij niet maken. Maar op de langere termijn moeten de kunsten echt uit de ijskast...”

★ Aad Nuis, een van de auteurs van de nota Kunstbeleid: een Plaatsbepaling van D66: „Het zou mij lief zijn als er meer geld voor kunst zou komen.”

N.R.C.-Handelsblad 9 juli 1987

‘Internationaal cultuurbeleid niet effectief’

Door onze kunstredactie

DEN HAAG, 9 juli — Het huidige internationale cultuurbeleid van Nederland is niet effectief genoeg. Dat schrijft de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in het rapport ‘Cultuur zonder Grenzen’.

Het onderscheid tussen culturele en buitenlandse politieke doeleinden in het beleid is volgens de raad onduidelijk. „Het voornaamste doel van het buitenlandse cultureel beleid dient te zijn de verhoging van het niveau van onderwijs, kunsten en wetenschappen in Nederland. Het streven naar goede betrekkingen met andere landen komt daarbij pas op de

tweede plaats”, aldus het rapport. De WRR noemt in dat verband culturele verdragen, als middel voor de bevordering van cultuur in Nederland, „van beperkte waarde”.

Marginaal

Op dit moment komen alle internationale activiteiten van Ne-

derland aan de orde binnen de Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen (CICB) op het ministerie van buitenlandse zaken. De raad vindt echter dat Buitenlandse Zaken geen verantwoordelijkheid moet dragen voor beleid dat inhoudelijk onder het ministerie van cultuur of het ministerie van onderwijs en wetenschappen valt. De raad stelt daarom voor de bevoegdheden van de CICB te beperken en het internationale cultuurbeleid van de betrokken departementen slechts „marginaal” door het CICB te laten toetsen.

Behalve het op te richten Nederlands Cultureel Instituut moeten ook bestaande instellingen een aantal taken van departementen overnemen. Zo zou de Nederlandse Taalunie voortaan de belangen van de taal en Neerlandistiek kunnen behartigen. Internationale aspecten van de wetenschap moeten aan de Nederlandse Organisatie van Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO) worden overgelaten en de informatievoorziening, behalve aan het nieuwe Nederlands Cultureel Instituut, aan de Wereldomroep. Het onderwijs-

beleid moet worden uitgevoerd door een op te richten ‘Uitvoeringsorgaan Internationaal Onderwijs’.

In Nederlandse ambassades moeten culturele zaken niet langer worden opgedragen aan ambtenaren van de Dienst Buitenlandse Zaken, maar aan culturele attachés die vallen onder de betrokken departementen, zoals ook het geval is bij landbouw-, militaire of verkeersattachés, aldus het rapport.

Verder moet het Nederlands Cultureel Instituut een op het buitenland gericht cultureel tijdschrift uitgeven met een onafhankelijke redactie. „Het tijdschrift zou dan wel eens bijdragen kunnen bevatten die de overheid minder welgevallig zijn, maar het verassingsmoment zal de werfkracht verhogen”, aldus het rapport. Het blad moet in plaats van of naast het tijdschrift Dutch Heights, dat nu verschijnt onder auspiciën van het ministerie van WVC, worden uitgegeven. Minister Brinkman (WVC) wees eerder een voorstel om daarvoor contacten te leggen

met het tijdschrift Ons Erfdeel van de hand.

Herschikking

De WRR vindt dat het buitenlandse cultureel beleid veel ruimer moet worden opgevat dan nu. Het jaarlijkse budget voor specifieke activiteiten bedraagt ongeveer 21 miljoen gulden. Maar de raad vindt dat alle „grensoverschrijdende contacten” op het gebied van onderwijs, wetenschap, kunst, taal en informatievoorziening tot dat beleid behoren. Het gaat dan om een bedrag van ongeveer 624 miljoen gulden.

De plannen hoeven niets extra te kosten, ze kunnen volgens de WRR worden betaald door middel van een herschikking van departementale begrotingen. Wel is het noodzakelijk extra geld uit te trekken om meer Nederlandse onderzoekers, docenten en studenten naar het buitenland te laten reizen en meer buitenlandse wetenschappers en studenten in Nederland te laten verblijven, aldus het rapport.

N.R.C.-Handelsblad 9 juli 1987

Plan voor oprichting van ‘Nederlandhuizen’

Door onze kunstredactie

DEN HAAG, 9 juli — Het internationale kunstbeleid van Nederland moet worden uitgevoerd door een Nederlands Cultureel Instituut, vergelijkbaar met het Westduitse Goethe Instituut.

N.R.C.-Handelsblad 9 juli 1987

Politiek vergeet buitenlands cultureel beleid Nederland heeft een Goethe Instituut nodig

Onlangs liep het uitwisselingsprogramma ten einde dat onderdeel vormt van het cultureel verdrag met de Sovjet-Unie. Moest het worden verlengd? Buitenlandse Zaken vond van wel: contacten

op cultureel gebied dragen immers bij tot de ontspanning tussen Oost en West. Onderwijs en Wetenschappen was er tegen: dit ministerie concentreert de relatief schaarse gelden voor uitwisseling

liever op enkele landen die wetenschappelijk voldoende interessant worden geacht; hieroe rekent men de Sovjet-Unie niet.

De kwestie leidde tot enige beroering in Den Haag, en uiteinde-

lijk is het programma toch verlengd. Het voorval is symptomatisch voor de wijze waarop de Nederlandse overheid al jarenlang buitenlandse cultureel beleid voert: behoudzaam laverend tussen doel-

„Svensk Institut” in Zweden en het „Goethe Institut” in de Bondsrepubliek, aldus de raad.

Versterking van het beleid is nodig omdat volgens de raad de internationale culturele contacten de afgelopen tien jaar in Nederland lijken te stagneren, vooral op het gebied van wetenschap en hoger onderwijs. De raad noemt deze stagnatie „verontrustend” omdat in de rest van de wereld zich juist een omgekeerde tendens voordoet.

De regering moet de internationale positie van de Nederlandse cultuur versterken. Die aanbeveling doet de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in het vandaag uitgebrachte rapport ‘Cultuur zonder grenzen’. Daarvoor zou een semi-onafhankelijk Nederlands Cultureel Instituut, vergelijkbaar met het Duitse Goethe Instituut, in het leven moeten worden geroepen.

Door P.R. Baehr en H.B. Entzinger

lijkt is het programma toch verlengd. Het voorval is symptomatisch voor de wijze waarop de Nederlandse overheid al jarenlang buitenlandse cultureel beleid voert: behoudzaam laverend tussen doel-

stellingen van buitenlandse beleid en van cultuurbeleid. Het gevolg is dat geen van beide de aandacht krijgt die zij verdienen.

Cultuurbeoefening is een internationale aangelegenheid.

In de kunst trekken culturele trends en waardering voor avant-garde zich weinig van landsgrenzen aan. Wetenschapsbeoefening is ondenkbaar zonder vrije uitwisseling van ideeën over de grenzen. Onderwijs dat uitsluitend zou worden bepaald door nationaal ontwikkelde normen, vervalt tot sterilitet. Ook op cultureel gebied zijn contacten vanzelfsprekend geworden, al is het effect daarvan op cultuurroutings in eigen land moeilijk te meten.

De overheid wordt geacht zich niet in te laten met de inhoud van die contacten. Zij kan wel helpen ze te bevorderen. Meer in het algemeen is bevordering van een kwalitatief hoogwaardige cultuurbeoefening een centrale doelstelling van overheidsbeleid. Bovendien gaan daarvan belangrijke uitstralingseffecten uit naar andere sectoren van de samenleving.

Stagnatie

Hoe is het nu gesteld met de buitenlandse culturele betrekkingen van Nederland? Voor zover hierover cijfers beschikbaar zijn, wijzen die op een zekere stagnatie in de laatste tien jaar. Het lijkt wel alsof de eerder genoemde tendens van internationalisering aan Nederland voorbij gaat. Het Holland Festival, het Concertgebouw-orkest en het Nederlandse ballet genieten internationaal vermaardheid. Toch neemt dat niet weg dat het aantal malen dat Neder-

landse kunstenaars in het buitenland (en buitenlandse kunstenaars hier) optreden, al vele jaren niet meer toeneemt.

Hetzelfde verschijnsel doet zich voor op het gebied van tentoonstellingen, leerstoelen Neerlandistiek in het buitenland en de vertaling van Nederlands letterkundig werk. Op veel van deze gebieden blijft Nederland bovendien achter bij andere Westeuropese landen, met inbegrip van Zweden, dat een aanzienlijk kleiner taalgebied heeft. Nergens in West-Europa is het percentage buitenlandse studenten lager dan in Nederland.

Er is dus heel veel dat pleit voor een uitbreiding van de culturele betrekkingen met het buitenland. De ministers Deetman en Brinkman zijn zich, gezien hun uittalingen in het recente verleden, bewust van die noodzaak. Toch gebeurt er in de praktijk te weinig. De Nederlandse deelname aan het onlangs goedgekeurde Europese Erasmus-programma ter bevordering van het studeren buitenlandse is een begin, maar voldoende is het zeker niet.

Buitenlandse culturele betrekkingen scoren niet hoog als aandachtspunt in de Nederlandse politiek. De financiële middelen zijn navenant beperkt. Misschien komt dat doordat het effect van zo'n beleid pas op lange termijn zichtbaar wordt. De meeste politici investeren liever in de nabije dan in de verre toekomst; liever in

werkgelegenheid en economie dan in cultuur.

In Frankrijk koestert men van oudsher geheel andere opvattingen. De Franse *mission civilisatrice* is spreekwoordelijk. Ook de Britten, de Westduitsers en de Zweden lijken zich meer dan wij bewust van het belang van een sterke internationale oriëntatie van de cultuurbeoefening in eigen land. Wederkerigheid is daarbij het sleutelwoord: internationale contacten kunnen de cultuur van een land pas werkelijk verrijken als datzelfde land het buitenland ook iets te bieden heeft.

De aandacht voor het buitenland cultureel beleid schiet zowel in het parlement als aan regeringszijde te kort, enkele 'roepen' in de woestijn' niet te na gesproken. Van de zijde van het parlement ontbreekt de nodige druk op de regering. Men legt zich erbij neer dat gedane toezeggingen, zoals de vestiging van een Nederlands cultureel instituut in Brussel, niet worden uitgevoerd.

Aan de kant van de regering woedt een voortdurende stammenstrijd tussen de drie meest betrokken departementen: Buitenlandse Zaken, Onderwijs en Wetenschappen en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Uitwisselingen en manifestaties op cultureel gebied kunnen uiteraard ook een nuttige functie vervullen in de buitenlandse politiek. Evenzeer kan cultuur een rol spelen bij de handelsbevordering, al

was minister Brinkman destijds misschien wat ongelukkig in zijn woordkeus toen hij in dit verband sprak van kunst als 'glijmiddel'. Maar dergelijke uitingen van kunst of cultuur zijn er niet in de eerste plaats op gericht om de kwaliteit van de cultuurbeoefening in Nederland te bevorderen. Ambtelijk en politiek Den Haag lijken daarvan onvoldoende doordrongen.

Als men de regeringsnota's over dit onderwerp mag geloven, geniet de hele wereld prioriteit. Geen wonder: het onderhouden van goede relaties met herkomstlanden van immigranten bijvoorbeeld is nu eenmaal niet af te wegen tegen het scheppen van mogelijkheden voor kwalitatief hoogstaand wetenschappelijk onderzoek. Beide kunnen echter legitieme doelstellingen van buitenlands cultureel beleid vormen.

De geschetste interdepartementale spanningen hebben ook gevolgen voor de uitvoering van het beleid. De ambtenaren van de verschillende departementen drukken hun eigen duidelijke stempel op het gezicht van de Nederlandse cultuur in het buitenland. Kunstenaars, wetenschapsbeoefenaars, docenten en studenten staan daarbij te vaak buiten spel.

Ook dit is elders in Europa anders geregeld. De Bondsrepubliek kent haar Goethe Instituut, Groot-Brittannië zijn British Council, Zweden zijn Svensk Instituut. Alle hebben zij een semi-

onafhankelijke positie ten opzichte van de overheid. Een belangrijk voordeel hiervan is dat deskundigen meer invloed kunnen hebben op het verloop van de buitenlandse culturele betrekkingen. Op het gebied van de kunsten laat vooral het Goethe Instituut zien, hoe zo'n semi-autonome instelling meer varianten van cultuurbeoefening naar buiten kan brengen dan een strikt ambtelijk apparaat. Bovendien hoeft de minister van buitenlandse zaken zich zo minder zorgen te maken over cultuuruitingen die hem politiek misschien wat minder welgevallig zijn.

Veel pleit dan ook voor oprichting van zo'n semi-onafhankelijk instituut in Nederland.

Daarnaast zou de Nederlandse cultuur in die landen die in cultureel opzicht voor ons het meest relevant zijn, over een permanent bruggehoofd moeten beschikken in de vorm van een 'Nederlands huis', een instituut dat los staat van de ambassade. Niet diplomaten met culturele kennis, maar ervaren cultuurbeoefenaars zouden daar de scepter moeten zwaaien.

De voorgestelde organisatorische veranderingen zullen niet veel meer behoeven te kosten dan de huidige voorzieningen. En voor zover er wel meer geld nodig is, is het aan regering en parlement om in te zien dat buitenlands cultureel beleid geen sluitpost mag blijven.

De auteurs zijn lid respectievelijk medewerker van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

N.R.C.-Handelsblad 17 juli 1987

Nederland mag niet een cultureel wingewest worden

In zijn onlangs gepubliceerde rapport 'Cultuur zonder grenzen' poneert de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) zonder duidelijke bewijsvoering dat „het belangrijkste doel van het buitenlands cultureel beleid (...) de bevordering (dient) te zijn van de internationale oriëntatie van kunst, wetenschap en onderwijs in Nederland, als deel van het algemene cultuurbeleid. Daarnaast kan het buitenlands cultureel beleid ook een specifieke functie vervullen ten behoeve van het buitenlands beleid". Aldus de

Door M. Mourik

tweede van de tien aanbevelingen die het rapport bevat.

Er past een vraagteken bij deze stelling, die het algemene buitenlands beleid ondergeschikt maakt aan het algemene cultuurbeleid. Immers, zodra men met zijn cultuurbeleid de grens oversteeft wordt dat beleid buitenlands beleid omdat het zich afspeelt in een buitenlandse context, afhankelijk is van de politieke wil, of op zijn minst van de politieke duldigheid van het land waarin men opereert.

Buitenlands cultuurbeleid is derhalve een onderdeel van algemeen buitenlands beleid en niet omgekeerd — een belangrijk on-

derdeel zelfs, zoals de memorie van toelichting op de begroting voor 1987 van het ministerie van buitenlandse zaken zegt.

Dat houdt in dat de minister van buitenlandse zaken de algemene verantwoordelijkheid draagt en niet een specifieke. Zo wordt het ook gezien door de in het WRR-rapport als voorbeeld gestelde landen: Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Duitse Bondsrepubliek en Zweden.

Jaar in jaar uit stelt de Bondsrepubliek dat buitenlands cultuurbeleid een van de steunpilaren is van het buitenlands beleid, naast het veiligheidsbeleid en het economisch beleid. Het Franse buitenlands cultuurbeleid is voor de volle honderd procent in handen gelegd van de minister van buitenlandse zaken. En Groot-Brittannië mag dan in het buitenland opereren via de semi-autonome *British Council*, het *Foreign Office* heeft op elk niveau van de organisatie een dikke vinger in de pap.

Ook het Westduitse *Goethe Instituut*, dat overigens maar een van de organen is die met de uitvoering van het buitenlands cultuurbeleid zijn belast, opereert binnen door het *Auswärtige Amt* vastgelegde richtlijnen.

Misvatting

De aanbeveling van de WRR lijkt dan ook op een fundamentele misvatting te berusten. „Verhoging van het niveau van onderwijs, kunsten en wetenschappen

in Nederland" (perscommuniqué WRR van 9 juli): ja, maar naast en in het kader van 'het streven naar goede betrekkingen met andere landen'.

Merkwaardig voor wat toch *qualitate qua* een wetenschappelijk advies moet zijn, is de dubbele blinde vlek van de WRR voor twee van de drie sectoren waarbinnen buitenlands cultuurbeleid zich afspeelt. Het rapport houdt zich in feite alleen bezig met bilaterale culturele betrekkingen, tussen Nederland en telkens een ander land. Maar er bestaat ook de in belang steeds toenemende multilaterale sector, waarbij vooral de culturele samenwerking in Europees verband grondige bestudering verdient; de WRR gaat er geheel aan voorbij.

Naarmate de Europese integratie voortschrijdt, naarmate wij steeds meer delen van onze politieke en economische soevereiniteit afstaan, moeten wij onze nationale identiteit steeds meer via onze culturele identiteit tot uitdrukking brengen, met in het eindstadium van de Europese integratie een volledig samenvallen van culturele en nationale identiteit. Andere mogelijkheden zijn er dan niet meer.

Onze positie als klein cultuurgebied temidden van grote als het Duitse, het Franse, het Angelsaksische, vereist dan ook een actief buitenlands cultuurbeleid, gericht op bescherming van onze culturele identiteit, om te voorkomen dat wij een wingewest worden voor de

culturele industrieën van de groten.

Welnu, onze plaats in dat culturele Europa kan niet alleen verdedigd worden met 'een hoger niveau van onze kunsten en wetenschappen'. Daarvoor is, opnieuw, een gericht buitenlands beleid nodig, dat ook niet-culturele keuzes vereist, bijvoorbeeld: waar leggen we het zwaartepunt van ons Europese cultuurbeleid, in de EG of in de Raad van Europa? De onderbelichting van de buitenlands politieke dimensie van buitenlands cultuurbeleid lijkt mij een direct gevolg van de veronachtzaming van de multilaterale component van dat beleid.

Er is nog een belangrijke sector van dat beleid waaraan de WRR vrijwel geheel voorbijgaat: de culturele dimensie van ontwikkelingssamenwerking. Voor een donoland als Nederland voorwaar geen bagatel. Als we de sociaal-culturele context van onze ontwikkelingshulp verwaarlozen, gooien we miljarden over de balk. Ook hier kan men niet volstaan met het doortrekken van binnenlands cultuurbeleid.

Een vraag van organisatorische orde wordt opgeroepen door de voorgestelde beheersstructuur (aanbeveling 6): vijf zelfstandige bestuursorganen voor achtereenvolgens het kunstbeleid, het onderwijsbeleid, het wetenschapsbeleid, taal en Neerlandistiek (Nederlandse Taalunie) en radiovoorziening (Wereldomroep).

Koepel

De vraag dringt zich op: hoe voorkomt men dat deze zelfstandige organen in hun beleid verschillende richtingen inslaan? Moet over de bestaande constructie niet een koepel worden gebouwd die de zaak bijeenhoudt? Dat geldt vooral voor verwante terreinen als onderwijs, wetenschap, taal en Neerlandistiek.

Volstrekt onrealistisch, zowel financieel als inhoudelijk, is de aanbeveling om de bestaande culturele instituten te versterken en een aantal nieuwe 'Nederlandshuizen' op te richten. Men bedenke dat alleen al een instituut als dat in Parijs bijna tien procent oplokt van de gezamenlijke begrotingen van de internationale afdelingen van O en W en WVC en van de culturele afdeling van BZ.

Bovendien zijn culturele instituten handenbinders van de eerste orde. Of men legt een dicht netwerk van instituten in de landen die men wil 'bewerken', of men ziet er geheel en al van af. Wie de activiteiten van het 'Belgisch Huis' in Keulen vergelijkt met die van de mobiele culturele eenheid van onze ambassade in Bonn, is voorgoed genezen van de idee van culturele instituten.

De auteur is ambassadeur voor internationale culturele samenwerking op het ministerie van buitenlandse zaken.

N.R.C.-Handelsblad 22 september 1987

Rapport Cultuur zonder grenzen laat veel vragen onbeantwoord

Door Steve Austen

Ondanks de inspanningen van de samenstellers is in het WRR-rapport *Cultuur zonder grenzen* het kunstelement onderbelicht gebleven. Jammer genoeg is mede daardoor een aantal vraagtekens

te plaatsen bij de uitkomsten: wat voor onderwijs en wetenschappen geldt, hoeft niet zonder meer ook voor de kunsten te gelden.

Het rapport pleit onder meer voor verzelfstandiging van het beleid in een nieuwe structuur, en-

germate analoog aan buitenlandse voorbeelden als de Goethe-instituten en de British Council. Een kritische noot bij deze instituten wordt echter gemist.

De relatieve onthouding van de Bondsregering in de structuur van het Goethe Instituut bijvoorbeeld is noodzakelijk omdat in West-Duitsland alle zaken betreffende onderwijs, kunsten en wetenschappen — maar zeker de kunsten — per definitie onderwerp

zijn van politieke besluitvorming op alle politieke niveaus. Om de Duitse kunst in het buitenland uit te kunnen dragen, dient deze via een constructie *buiten de politiek* geplaatst te worden. Het Goethe Instituut is in die zin een puur technische oplossing.

Aangezien het vraagstuk van de buitenlandse cultuurpolitiek in Nederland een ander karakter heeft dan in West-Duitsland kan daarom alleen al een dergelijke

oplossing niet het juiste antwoord zijn. Een soortgelijke redenering is van toepassing op de British Council, waarvoor bovendien geldt dat het een andere (meer cultuur-imperialistische) doelstelling heeft dan de Goethe-instituten.

De WRR wijst op de gebrekkige mogelijkheden van de „huizen" zoals die thans bestaan. Toch wordt gepleit voor een uitbreiding op basis van andere over-

wegingen. Men kiest voor instandhouding en hoopt op een mogelijkheid om het beleid en de werkwijze van deze huizen te kunnen beïnvloeden. Dat zou wellicht mogelijk en dienstig zijn voor onderwijs en wetenschap. Voor de kunst echter is het noch mogelijk noch dienstig.

Een verhoging van de internationale standaard voor kunst in eigen land kan alleen worden bevorderd wanneer men zich in het buitenland op die plaatsen kan manifesteren waar aan die internationale standaard wordt voldaan. En bij de presentatie van Nederlandse kunstinstellingen in het buitenland kan een Nederlands huis niet van de kennis en faciliteiten profiteren, waarover bijvoorbeeld de staven van musea, theaters, galerieën, concertzalen in het betrokken land beschikken.

Informatie

Langzamerhand is in een aantal Westeuropese landen het besef gerijpt dat internationale culturele betrekkingen op het gebied van de kunsten alleen zinvol zijn indien in het betrokken buitenland belangstelling bestaat voor voor de aangeboden kunst. Die belangstelling kan worden gewekt door het verstrekken van informatie, wat dan ook aan een uitbreiding van de markt voor Nederlandse kunsten vooraf dient te gaan. Daarvoor zijn thans nauwelijks budgetten beschikbaar.

De plaatselijke organisatoren, de plaatselijke afnemers zijn verantwoordelijk tegenover het publiek. Daarom ook is het vrijwel onmogelijk is om ten behoeve van de kunsten zogenoemde „prioriteits-“ of „concentratiegebieden“ aan te wijzen.

De internationale kunstmarkt laat zich niet dirigeren. Het is de belangstelling van het publiek, gevoed door informatie van experts en vooralgegaan door oriëntatie van binnenlandse en buitenlandse organisatoren op internationale bijeenkomsten, die de markt voor bepaalde, kwalitatief interessante

kunstvormen groter maakt.

Toch conclusies

Men zal op die markten moeten zijn, waar die zich ook bevinden, omdat anders de doelstelling van het rapport: „verbetering van de kwaliteit en het internationale niveau“ niet kan worden gehaald. Het pleit inderdaad, zoals het rapport stelt, voor een beperking in de oriëntatie: het valt niet te verwachten dat de kunstmarkt in Binnen-Mongolië iets zal toevoegen aan de kwaliteit van de podiumkunsten in Nederland.

Het tweede deel van het rapport verschaft enig cijfermateriaal. In de inleiding stellen de onderzoekers dat aan het materiaal niet te veel conclusies verbonden mogen worden. Dat lijkt juist.

Toch komen de opstellers tot voorzichtige conclusies. Men constateert voor de sector wetenschap bijvoorbeeld: „Het lijkt of de Nederlandse wetenschapsbeoefenaars minder over de landsgrenzen kijken en samenwerken dan hun collega's elders in Europa. De raad pleit derhalve voor een versteviging van de internationale dimensie van het hoger onderwijs en de wetenschapsbevestiging in Nederland.“ Zo'n constatering ontbreekt voor de kunsten.

Een ander opvallend punt waaruit opgemaakt zou kunnen worden dat de kennis uit de kunstpraktijk zelf met betrekking tot de culturele betrekkingen gebrekkig geraadpleegd is, zijn de opmerkingen over sponsoring, die frequent in het rapport gemaakt worden. Merkwaardig voor een wetenschappelijk rapport, waar over sponsoring nog zo weinig wetenschappelijk bekend is.

Geheel geen aandacht is be-

steed aan een op dit moment veel belangrijkere financieringsbron dan sponsoring, namelijk de directe financiële deelname in de vorm van uitkoopsummen, leenvergoedingen, opdrachten, publicatiefaciliteiten en andere vergoedingen die betaald worden door de buitenlandse partners van Nederlandse kunstinstellingen (een reden te meer om de huizen te vermijden c.q. de Nederlandse ambassades over te slaan).

Wanneer het contact direct gelegd wordt tussen de experts in Nederland en buitenlandse festivalorganisatoren, museumdirecteuren, galeriehouders en dergelijke, blijkt niet zelden dat de mogelijkheden om buitenlands geld te betrekken bij de uitwisseling groter zijn dan op andere wijze het geval zou zijn geweest. Deze geldstroom is in een aantal gevallen aanzienlijk groter dan de bijdrage die uit Nederland wordt verstrekt. Daarmee wordt dus ook de hoeveelheid geld, betrokken bij de Nederlandse presentaties in het buitenland, aanzienlijk groter dan in het rapport wordt geschat.

Het kan zijn dat het niet de bedoeling is geweest om deze geldstromen te inventariseren, maar dan hadden ook de opmerkingen over sponsoring achterwege dienen te blijven. Thans is een beeld geschilderd als zou door het feitelijk buiten de overheid plaatsen van de culturele betrekkingen, opeens en onmiddellijk een derde geldbron uit het bedrijfsleven beschikbaar komen. Ook in dit opzicht moeten bij de conclusies van het rapport vraagtekens worden gezet.

De auteur is directeur van het Nederlands Theater Instituut

Het buitenlands cultureel beleid van Nederland is in discussie. Vooral nog speelt het debat zich vooral af in de kleine kring van betrokkenen op de ministeries van W.V.C., buitenlandse zaken en onderwijs en wetenschappen. In de komende weken is een regeringsstandpunt te verwachten dat mogelijk grote wijzigingen inhoudt voor de werkwijze van de onderscheiden departementale afdelingen die speciaal belast zijn met het uitvoeren van dat beleid.

Bij O & W en W.V.C. zijn dat de directies Internationale betrekkingen, bij Buitenlandse zaken is dat het bureau van de ambassadeur voor internationale culturele samenwerking.

De oprichting, enkele jaren geleden, van laatstgenoemd instituut kan gezien worden als een seculse poging het buitenland cultureel beleid exclusief bij Buitenlandse zaken onder te brengen.

De huidige ambassadeur voor culturele samenwerking, M. Mourik, betoogde in N.R.C. Handelsblad: „Buitenlands cultuurbeleid is een onderdeel van algemeen buitenlands beleid en niet omgekeerd. Dat houdt in dat de minister van buitenlandse zaken de algemene verantwoordelijkheid draagt“.

Hoewel formeel de minister van buitenlandse zaken de buitenlandse politiek van Nederland bepaalt, dus ook de cultuurpolitiek, is de praktijk enigszins gecompliceerder, alleen al omdat de beide andere ministeries over deskundigen, maar vooral over geld beschikken, hetgeen de ambassadeur culturele samenwerking ontbreekt.

Moeizaam interdepartementaal overleg is een van de gevolgen. Onduidelijkheid in de doelstellingen eveneens. Ad hoc-beleid is eerder regel dan uitzondering.

Het ontbreekt de betrokken ambtenaren zeker niet aan goede wil om samen te werken. Het is waarschijnlijk ook daaraan te danken dat manifestaties als Berlijn-Amsterdam, het Nederlands festival in Athene, de

Hongarije-manifestatie, de uitwisseling met Canada en nu weer William & Mary in 1989 geslaagde evenementen mogen worden genoemd. Dergelijke evenementen dwingen kennelijk om gezamenlijk een (ad hoc-) doelstelling te ontwikkelen.

In het onlangs door de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid (WRR) uitgebrachte rapport *Cultuur zonder grenzen* wordt onomwonden vastgesteld dat met het buitenlandse cultuurbeleid zowel cultuur-politieke als buitenlandsepolitieke doeleinden worden nagestreefd. Als gevolg van die vermenging dreigt geen van de beoogde doeleinden optimaal te worden verwirkelikt.

De conclusie van het rapport vatten de opstellers als volgt samen:

„De raad adviseert enerzijds het buitenlandse cultureel beleid ruimer op te vatten, maar anderzijds de diverse beleidsdoelstellingen en de hiertoe verbonden politieke verantwoordelijkheden, helder te onderscheiden. Door versterking van de internationale positie van de cultuuroefening in Nederland voorop te zetten, kunnen de prioriteitsstelling en de interdepartementale coördinatie worden vereenvoudigd. Dit biedt tevens kansen de uitvoering van het beleid te verzelfstandigen.“

Een belangrijk amendement op de opvattingen van Buitenlandse zaken tot dusver.

De grote verdienste van het rapport is dat het de regering zonder omhaal aanspoort om het buitenlands cultureel beleid eindelijk serieus te nemen. De overheid wordt opgeroepen:

— de achterstand op andere Europese landen te verkleinen

— helderheid te verschaffen in doelstelling en verantwoordelijkheden

— de ineffectiviteit van de huidige praktijk te onderkennen en als gebrekkig te karakteriseren en over te gaan tot verzelfstandiging van het beleid.

— alle activiteiten van Buitenlandse zaken, Onderwijs en wetenschappen en W.V.C. erin te betrekken.

N.R.C.-Handelsblad 22 september 1987

Cultuurpromotie is iets anders dan Nederlandpromotie

Door Fred Racké

Het WRR-rapport *Cultuur zonder grenzen* schept eindelijk de hoognodige helderheid in de discussie over het Nederlandse buitenlands cultuurbeleid en is bovendien evenwichtig in z'n aanbevelingen.

Verhelderend is om te beginnen de erkenning dat het bij de buitenlandse culturele betrekkingen in feite om veel meer gaat dan wat onder die titel rechtstreeks door de ministeries BZ, O & W en WVC wordt gesubsidieerd. Het ambtelijk denken wordt te zeer beperkt tot wat zelf gedaan wordt.

De culturele betrekkingen tussen Nederland en West-Duitsland behoren waarschijnlijk tot de meest intensieve ter wereld, maar beperken zich niet tot datgene wat met de 300.000 gulden subsidie per jaar van WVC tot stand wordt gebracht.

Het echte culturele leven speelt zich daarbuiten af. In de internationale culturele buitenwereld van uitgeverijen, galerieën, impressario's, theaters en musea, festivals, beurzen en congressen, film, ra-

dio, televisie en grammofoonplatenmaatschappijen wordt vraag en aanbod op elkaar afgestemd. En dat op basis van spontane en gerichte internationale belangstelling voor Nederlandse kunstenaars en wetenschappers. Niet omdat zij Nederlands zijn, maar omdat zij een bepaalde artistieke of wetenschappelijke kwaliteit bezitten. Dezelfde kwaliteit die momenteel ook in het algemeen cultuurbeleid weer een belangrijk criterium is. Daar zou het volgens de WRR ook bij het internationaal cultuurbeleid om moeten gaan.

Vandaar dat de WRR niet alleen wijst op de noodzaak van verruiming van de ambtelijke blik, maar vooral pleit voor een helder onderscheid tussen culturele kwaliteitscriteria (O&W en WVC) en overwegingen omtrent aan het buitenlandse beleid (BZ). Dit onderscheid tussen de wereld van de internationale cultuur en die van de buitenlandse politiek is van groot belang en misschien nog het meest verhelderend van het WRR-rapport.

Het internationaal cultuurbe-

leid wil de WRR ontdoen van allerlei oneigenlijke overwegingen en rechtstreeks laten voortvloeien uit het algemeen kunstenbeleid en het beleid inzake onderwijs en wetenschappen. Het internationale beleid van andere vakdepartementen, zoals Landbouw, Verkeer en waterstaat, Milieu of Financiën heeft zich op grond van aan eigen beleid ontleende overwegingen al veel eerder van het algemeen buitenlandse beleid losgemaakt.

Waarom niet bij O & W en WVC? Hebben de bij internationaal cultuurbeleid in het geding zijnde belangen minder politiek gewicht dan die bij andere departementen? Is het internationale beleid van O & W en WVC zoveel meer buitenlandse politiek dan het internationale beleid van andere vakdepartementen? Of hebben zij te maken met een historisch gegroeide constructie uit de tijd dat het oude O.K. en W. uiteen viel en politiek Den Haag het internationale beleid van de beide nieuwe departementen voorlopig liever aan een lichte coördinatie van BZ onderwierp?

Hoewel beide bewindslieden van O&W en WVC de laatste jaren, onder de formele paraplu van BZ, feitelijk in hoge mate eerstverantwoordelijk zijn geworden voor wat met hun begrotingsmiddelen in het buitenland wordt gedaan, impliceert het WRR-advies toch een zekere bevrijding.

Integratie

Het rapport bepleit echter niet alleen verzelfstandiging ten opzichte van BZ, maar ook integratie van het internationaal cultuur-

beleid in het algemeen cultuurbeleid. De beste manier om aan oneigenlijke overwegingen te kunnen ontsnappen. Aardig is bovendien dat zo'n, in het algemeen cultuurbeleid geïntegreerd internationaal cultuurbeleid, als het ware vanzelf noopt tot verruiming van de ambtelijke blik, omdat de voor dat beleid interessante buitenlandse wereld per definitie ruimer is dan de actieradius van het nu gevoerde overheidsbeleid.

Integratie in het algemeen cultuurbeleid heeft niet alleen het grote voordeel van blikverruiming en vermindering van oneigenlijke motieven. Het impliceert ook inhoudelijk een nieuw beleid, of beter: het opent het perspectief op een inhoudelijk bepaald internationaal cultuurbeleid; ervan uitgaand dat „internationaal“ in dit verband tevens een kwaliteitsaanduiding is. Het advies van de Raad voor de kunst over de promotie van beeldend kunstenaars in het buitenland gaat in dezelfde richting.

Met het algemeen cultuurbeleid als uitgangspunt en de wereld van de internationale cultuur als doelgebied kunnen andere activiteiten in het buitenland aandacht krijgen, waarbij niet de nationale presentatie voorop staat maar de culturele.

Plaats, tijd en aard van de te subsidiëren activiteiten kunnen dan uitgaan van de actuele culturele context ter plaatse. Niet als nationaal vlagvertoon. Dat mist vaak elk specifiek karakter en heeft daardoor — cultureel — geen uitstraling.

Vraag en aanbod

Het op internationaal niveau brengen van het Nederlandse culturele leven en het wekken van buitenlandse belangstelling daarvoor kunnen centraal komen te staan in de verwezenlijking van het nieuwe buitenlands cultuurbeleid. Tenminste, als de WRR en de Raad voor de kunst hun zin krijgen.

Daarbij moet aansluiting worden gezocht bij vraag en aanbod in de culturele buitenwereld. Niet alleen verzorging van het aanbod in het overheidsbeleid centraal stellen maar juist die van de vraag. Het aanbod blijft immers toch een zaak van de particuliere buitenwereld.

De taak van culturele attachés gaat dan zeer veel lijken op die van de handelsattachés. Die werken immers ook op basis van vraag en aanbod op een vrije markt. De analogie met het exportbevorderingsbeleid moet echter wel beperkt blijven tot de methodiek. Geen vereenzelviging met de inhoudelijke doelstelling van dat beleid. Geen culturele Nederland-promotie, maar Nederlandse cultuur-promotie.

Als versterking van de internationale positie van de cultuuroefening in Nederland het belangrijkste doel van het buitenland cultuurbeleid wordt, dan heeft dat ook personele consequenties. De cultureel attaché die een dergelijk beleid ter plekke moet uitvoeren, zal voldoende affiniteit met cultuur moeten hebben, inhoudelijk op de hoogte en heft

enigszins gezaghebbend moeten zijn, en contacten kunnen leggen in de culturele buitenwereld om aansluiting bij relevante internationale culturele ontwikkelingen te krijgen. Iemand uit het culturele leven dus.

Ook op dit punt is de WRR helder en consequent: bij Nederlandse ambassades, waar een afdeling culturele zaken bestaat, dient deze te worden geleid door een cultureel attaché die, naar analogie van de landbouw- en militaire attachés, ressorteert onder de minister die verantwoordelijk is voor het desbetreffende beleidsterrein.

Vrijheid

Wat blijft er eigenlijk voor BZ over, als dit alles ondanks alle weerstanden toch z'n beslag zou krijgen?

BZ krijgt eindelijk de vrijheid en hopelijk ook de financiële ruimte om zelf een eigen programma van internationale culturele samenwerking te ontwikkelen, maar dan als instrument van de buitenlandse politiek.

Binnen het directoraat-generaal internationale samenwerking is op hetzelfde departement al een rijke traditie opgebouwd van de inzet

van culturele instrumenten ten behoeve van de ontwikkelings-samenwerking. Jaarlijks wordt daar geheel op eigen kracht aan samenwerking met ontwikkelingslanden op het gebied van onderwijs, onderzoek en wetenschap, en zelfs ook een beetje kunst, een veelvoud uitgegeven van wat BZ, O&W en WVC gezamenlijk besteden.

Ook het „klassieke” buitenlandse beleid zou een ruimer gebruik kunnen maken van cultureel instrumenten. Om kunsten en wetenschappen als instrument van de buitenlandse politiek te kun-

nen inzetten, moet BZ natuurlijk wel de beschikking krijgen over de benodigde begrotingsmiddelen.

De WRR geeft O&W en WVC de vrijheid om een eigen internationaal cultuurbeleid te ontwikkelen dat bijdraagt aan versterking van de internationale cultuurbewoening in Nederland. Maar de WRR erkent tegelijkertijd, dat „daarnaast het buitenlands cultureel beleid ook een specifieke functie (kan) vervullen ten behoeve van het buitenlands beleid”. In deze legitimatie van buitenlandse politiek met culturele middelen ligt de winst voor BZ.

Uit het feit dat BZ continuïteit kan claimen van lopende programma's die voor het buitenlandse beleid relevant zijn, blijkt overigens hoezeer de drie meest betrokken departementen in elkaars beleid verstrikt zijn geraakt.

De ook in ander verband optredende belangenverstrengeling van ambtelijke subsidiegevers en gesubsidieerde instellingen in het veld beloven weinig goeds voor het politieke lot van het WRR-rapport.

De auteur is ambassadeur voor pers en cultuur in Bonn.

N.R.C.-Handelsblad 22 september 1987

Buitenlands beleid mag niet ontdaan worden van cultuur

Door G. Strasser

Met de publicatie van het rapport *Cultuur zonder grenzen* leverde de WRR een originele bijdrage aan een discussie, die tot nu toe vaak wat oppervlakkig en amechtig is geweest. Wanneer men de studie vanuit de praktijk bekijkt is de oogst verdeeld: naast een aantal juiste en originele gezichtspunten zijn er zwakke punten en belangrijke lacunes.

Een belangrijke constatering van de studie is dat Nederland, vergeleken met andere landen, een achterstand heeft op het gebied van internationale culturele betrekkingen. Deze achterstand is het meest zichtbaar op het terrein van de wetenschappelijke en universitaire betrekkingen, maar geldt in feite ook voor de kunsten.

Terecht hanteert de raad het ruime en internationaal erkende begrip voor de culturele betrekkingen: de betrekkingen op het terrein van onderwijs, kunst, wetenschap, taal en informatieverspreiding. De raad constateert vervolgens dat de overheid hier en der verspreid binnen de betrokken ministeries (O&W, WVC, BZ) allerlei activiteiten ten bate van de internationale culturele betrekkingen onderneemt, en dat de totale som die de overheid hiervoor uitgeeft veel hoger is dan aanvankelijk werd gedacht. Afhankelijk van de gehanteerde definitie komt de raad tot bedragen van 48, 343 of 545 miljoen gulden.

Kop van Jut

Interessant is de stellingname van de raad in het debat over de Nederlandse culturele instituten in het buitenland: hij is van mening dat de bestaande instituten moeten worden versterkt en nieuwe instituten moeten worden opgericht. In NRC Handelsblad van 17 juli gaat ambassadeur Mourik hier tegen in, waarbij het Instituut

Néerlandais in Parijs als kop van Jut fungeert en de indruk wordt gewekt als zou dit instituut tien procent van de beschikbare begrotingsgelden opslokken.

Deze stelling is nu juist door de raad ontkracht: afhankelijk van de gehanteerde definitie voor internationale culturele betrekkingen kost dit instituut respectievelijk vier, 0,6 of 0,4 procent van de beschikbare overheidsgelden. Bovendien worden de instituten door Mourik „handenbinders van de eerste orde” genoemd. Deze gedachte is alleen begrijpelijk indien men de internationale culturele betrekkingen slechts ziet als een al dan niet verbrokkelde reeks activiteiten. Ziet men deze betrekkingen echter vooral als een ononderbroken inspanning met als doel contacten te leggen, netwerken op te bouwen en een gemeentereerd publiek te vormen dan is een instituut, mits op de juiste plaats gevestigd, een uitermate efficiënt middel. Het wordt niet voor niets door een veertigtal landen in een stad als Parijs gehanteerd.

Een van de zwakke punten van het rapport is dat het een verkeerd theoretisch uitgangspunt hanteert. De opstellers onderkennen niet dat het internationale culturele beleid een wezenlijk onderdeel is van het buitenlandse beleid als zodanig. De raad lijkt ervan uit te gaan dat buitenlands beleid slechts het politieke en economische beleid omvat. Dit is niet juist. De positie van een land wordt evenzeer bepaald door het krachtenveld van (zo men wil de in- en uitvoer van): ideeën, wetenschappelijk werk en zijn beoefenaars, kunst en kunstenaars, media en hun boodschappen, bijvoorbeeld boeken, films, tv-uitzendingen.

Door het internationale culturele beleid in de eerste plaats te willen richten op het nationale cultu-

rele beleid en pas in tweede instantie op een van cultuur en wetenschap ontdaan buitenlands beleid, ontstaat een verkeerde visie op de verantwoordelijkheid van de minister van buitenlandse zaken en van de ambassades voor de internationale culturele betrekkingen.

Geringe kennis

Een ander minpunt van het rapport is dat het veel te „Neerlandocentrisch” is. Het is duidelijk achter een bureau in Nederland geschreven, waardoor één van de belangrijkste praktische gezichtspunten ontbreekt, namelijk dat steeds rekening gehouden moet worden met het partnerland. Daarvoor moet men de taal, de smaak, de infrastructuur, vraag en aanbod op het terrein van kunsten en wetenschappen van dat land kennen. De raad gaat er impliciet van uit dat belanghebbenden, zo-

als universiteiten en kunstzinnige instellingen in Nederland, deze kennis bezitten. Dit is niet of nauwelijks het geval. In mijn functie constateer ik regelmatig hoe gering in Nederland de kennis van het bijna-buurland Frankrijk is. Dit blijkt trouwens ook uit de gegevens van het rapport over de Nederlandse achterstand wat betreft de internationale betrekkingen op het gebied van onderwijs en wetenschap. Juist voor een betere kennis van de partnerlanden is er een essentiële rol voor Buitenlandse Zaken, ambassades en Nederlandse culturele instituten weggelegd.

De raad stelt verder voor de uitvoering van het internationale culturele beleid zoveel mogelijk aan de overheid te onttrekken. Er zouden dan buiten de overheid niet minder dan vijf uitvoerende instanties komen. Voor de kunst een nieuw op te richten „Nederlands cultureel instituut”, voor het onderwijs een „Uitvoeringsor-

gaan internationaal onderwijs”, wetenschap wordt behartigd door ZWO, taal door de Nederlandse Taalunie en de informatievoorziening door de Wereldomroep en het nieuw op te richten „Nederlands cultureel instituut”.

Hoezeer men het ook met de raad eens kan zijn dat het nodig is meer niet-ambtelijke deskundigen en instellingen bij de uitvoering van het beleid te betrekken, men staat toch enigszins versteld van deze overvloed aan onderling

niet-gecoördineerde uitvoeringsorganen! Vooral als men weet hoe stroef de culturele betrekkingen nu al lopen, terwijl slechts een kleiner aantal departementale organisaties — onderling ook slecht gecoördineerd — in het spel zijn.

Wanneer Baehr en Entzinger in NRC Handelsblad van 9 juli stellen dat thans tussen drie departementale diensten (BZ, O&W, WVC) „een voortdurende stammenstrijd woedt” dan zou die wel eens in een complete oorlogssituatie kunnen omslaan met drie beleidmakende ministeries en vijf uitvoerende organisaties, waarvan er één zelf ook nog beleid maakt (de Nederlandse Taalunie op taalgebied).

Competentie-strijd

Een andere praktische kwestie is of het wel zo verstandig is beleid en uitvoering op dit gebied zo strikt te scheiden. Dit is na de oorlog reeds geprobeerd door het Nederlands Instituut voor Internationale Culturele Betrekkingen (1956-1959) voor de uitvoering van het beleid verantwoordelijk te maken. Het werd een mislukking vanwege de voortdurende competentie-strijd met ministeries. Het is daarom zeer de vraag of Nederland er in zijn achterstandssituatie mee gediend is de verkokering en versplintering op het terrein der internationale culturele betrekkingen nog verder door te zetten.

Zou niet veeleer een grotere bundeling van alle beschikbare krachten, fondsen, deskundigheid de juiste weg zijn?

Bij het doen van zijn voorstel len heeft de raad zich laten inspi-

ren door een drietal buitenlandse voorbeelden. Merkwaardig genoeg betreft het hier drie landen waar de overheid de uitvoering van de buitenlandse culturele betrekkingen uitbesteedt: de Bondsrepubliek (Goethe-Institut), Groot-Brittannië (British Council) en Zweden (Svenska Institutet). Het zou, vanuit wetenschappelijk oogpunt, wenselijk zijn geweest ook een van de landen met een ander model te bestuderen. De keuze is groot: Denemarken, België, Oostenrijk, Frankrijk, Finland, Italië, Spanje.

Maar bovendien volgt de raad het voorbeeld van de bestudeerde landen niet consequent: terwijl de verantwoordelijkheden van het Goethe-Institut en vooral van de British Council en Svenska Institutet veel breder liggen, wordt de taak van het nieuw op te richten „Nederlands cultureel instituut” beperkt tot de kunsten en een stukje informatievoorziening. Een nog grotere vergissing is de veronderstelling dat de bovengenoemde Duitse, Britse en Zweedse organisaties ook werkelijk niet-gouvernementeel van aard zijn. Iedere ingewijde weet dat zij de uitvoerende arm van hun ministeries van buitenlandse zaken zijn. Trouwens wie is op de Britse ambassade in Parijs verantwoordelijk voor de culturele aangelegenheden? Juist: het hoofd van de „niet-gouvernementele” British Council!

De auteur is culturele raad van de Nederlandse ambassade in Parijs en directeur van het daar gevestigde Instituut Néerlandais.

De Volkskrant 31 juli 1987

HOE VERKOOPT NEDERLAND ZIJN KUNST IN HET BUITENLAND?

STAMPEI MAKEN, DAT IS HET DEVIES

Marktverkenning, marktverruiming, marktgericht handelen — ook kunst is een exportprodukt. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid stelde kort geleden

voor Nederlandhuizen in Brussel, Keulen, Londen en New York op te richten. En er is meer beweging aan het front van de internationale culturele

betrekkingen. Paul Depondt, Jan Middendorp en Cees Zoon peilden de meningen van enkele kopstukken. „Wil je in de hedendaagse kunst meespelen, dan is het belangrijk te behoren tot de

inner circles.”

MINISTER BRINKMAN tussen de kaasmeisjes: het buitenlands cultureel beleid in beeld.

Kunst als de fraaie cadeaueverpakking waarin Nederland zijn exportprodukten in de wereld slijt. Niet wat de wereld vindt van die kunst is interessant, het gaat erom dat strik en lint de kooplust van de klanten stimuleren. Een orkestje hier, een schilderijtje daar, een schrijver die een leuk praat-

je houdt, en warempel, ze stinken erin: weer een lading tractoren verkocht.

Een karikatuur? Cultuur is een *glijmiddel* voor de export, was de omschrijving die cultuurminister Brinkman ooit bezigde.

„Mea culpa”, zegt Michel van Erkel, hoofd van de directie Internationale Betrekkingen van het ministerie van WVC. „Brinkman kon daar niet zoveel aan doen. Wij hebben die speech voor hem geschreven met andere bedoelingen. Het was misschien een stommeit om dat woord te gebruiken — ik dacht, met mijn zeevaart-achtergrond, aan het te water laten van schepen en zo vatte Brinkman het ook op. Naief misschien; de pers maakte er in elk geval iets anders van.

„Natuurlijk is het zo dat de export van kunst een effect heeft op andere sectoren. Als het fantastische kunst-aanbod van Nederland in een bepaald land wordt gepresenteerd, kunnen anderen daarvan profiteren. En als je samen kunt werken, moet je dat natuurlijk niet laten. Maar je moet geen cultureel programma opzetten terwille van de economische marktverruiming.”

Daarmee sluit Van Erkel aan bij een van de kernpunten van het kort geleden verschenen rapport *Cultuur zonder grenzen*, dat is opgesteld door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Het rapport analyseert de internationale culturele betrekkingen van Nederland, stelt vast dat er sprake is van een verontwaardigende stagnatie en doet aanbevelingen ter verbetering van het buitenlands cultureel beleid. Dit dient om te beginnen losgekoppeld te worden van buitenlands-politieke en economische zaken, want „het belangrijkste doel van het buitenlands cultureel beleid dient de versterking te zijn van de internationale positie van de cultuuroefening in Nederland, als deel van het algemene cultuurbeleid”.

De WRR stelt voor een nieuw overkoepelend Nederlands Cultureel Instituut op te richten, dat alle activiteiten op dit terrein moet uitvoeren. Voorts moeten de Nederlandse Instituten in Parijs, Rome en Jakarta versterkt worden en uitgebreid met *Nederlands-huizen* in Brussel, Keulen, Londen en New York. De culturele attaches op de ambassades moeten onder WVC vallen. De financiering van deze plannen kan gebeuren door herschikking van de begrotingen van de vier departementen die nu geld uitgeven aan buitenlands cultureel beleid: WVC, Onderwijs en Wetenschappen, Buitenlandse Zaken en Economische Zaken.

Op de vrij ingrijpende voorstellen van de WRR kan Van Erkel, wiens dienst zich met culturele uitwisselingen bezighoudt, nog geen commentaar geven. „Het rapport gaat verschillende departementen aan. Het is niet in het belang van de cultuur om de discussie nu al via de pers te voeren”. Wel wil hij praten over de huidige praktijk en wat daarin verbeterd kan worden.

Culturele uitwisselingen zijn op zichzelf, zonder enig politiek of economisch belang te dienen, uitermate nuttig, vindt Van Erkel. „Ik ben in de eerste plaats geïnteresseerd in culturele betrekkingen die voor onze cultuur een toegevoegde waarde opleveren. Een grotere bekendheid van de Nederlandse cultuur in het buitenland, en daardoor meer kans om vanuit het buitenland een interessant aanbod te krijgen; met als resultaat onder meer deskundigheidsbevordering in eigen land.

„De kwaliteitsnormen in de kunst zijn tegenwoordig internationaal bepaald. Landsgrenzen spelen geen rol meer. Wil je blijven, niet alleen in internationaal verband maar ook met het oog op de ontwikkelingen in eigen land, dan zul je je buiten je eigen grenzen moeten oriënteren en presenteren. Daarbij komt dat wij door de geografische en demografische beperkingen van Nederland gedwongen zijn met onze eigen produkten de grens over te gaan. We moeten zorgen dat er een afzetgebied ontstaat buiten onze grenzen, al was het alleen maar uit cultureel-economische overwegingen.”

Bilateraal

Wat geeft Nederland momenteel uit aan buitenlandse culturele betrekkingen? Het WRR-rapport rekent voor dat het totaalbedrag — als alle grensoverschrijdende contacten worden meegerekend op het gebied van wetenschap, kunst, taal en informatie-verspreiding waarmee de overheid bemoeienis heeft — ongeveer 624 miljoen is. Het bedrag waarmee gewoonlijk wordt gerekend ligt even boven de dertig miljoen, verdeeld over de ministeries van WVC, Onderwijs en Wetenschappen en Buitenlandse Zaken. Daarvan heeft de directie Internationale betrekkingen van WVC ongeveer tien miljoen te besteden. Het grootste deel gaat op aan contacten in het kader van wat wordt genoemd „bilateraal werk”, ofwel de uitwisseling tussen Nederland en één ander land.

Bij de beslissing om met een bepaald land een cultureel uitwisselingsprogramma op te zetten spelen economische of politieke motieven een rol. Het lopende programma met Texas bijvoorbeeld — of zou het toeval zijn dat Nederland de grootste Europese investeerder in die staat is en Texas veel geld in Nederland heeft zitten?

Van Erkel: „Wat voor ons voorop staat is dat culturele contacten met het buitenland een meerwaarde opleveren voor de deelnemers. Iedere uitwisseling moet in eerste instantie vanuit culturele overwegingen worden opgezet. Daarnaast kunnen andere doelstellingen meespelen bij het uitzetten van een buitenlands beleid. Het feit bijvoorbeeld dat een ander departement vindt dat het in het belang van Nederland is om het hoogwaardige aanbod van Nederlandse kunstuitingen te presenteren.”

De twee belangen moeten wel uit elkaar gehouden worden, vindt Van Erkel: „Ze moeten goed onderscheiden worden. Het is een soort nevenschikking. Je moet niet beginnen aan een cultureel uitwisselingsproject om buitenlands-politieke redenen, maar dat gebeurt ook niet. Toch kun je best samenwerken als je de beweegredenen van de verschillende ministeries die deelnemen in een project goed uit elkaar houdt. Je moet oppassen dat je je niet laat meeslepen door doelstellingen die voor een ander ministerie legitiem zijn. Als de Economische Voorlichtingsdienst een grote manifestatie van het Nederlandse bedrijfsleven in Japan mogelijk maakt, zou er behoefte kunnen zijn om die te omlijsten met iets cultureels. Dat kan best, maar dan moet het bedrijfsleven daar geld voor op tafel leggen. Het is niet in ons belang om orkesten of dergelijke naar Japan te sturen; dat zou tot gevolg hebben dat er behoefte ontstaat aan meer, en voor ons is het onbetaalbaar om aan die vraag te voldoen. We hebben maar een klein budget, dat we concentreren op de dingen die voor de kunstenaars iets opleveren.”

William and Mary

Er is de laatste jaren binnen het buitenlands beleid van WVC een koersverandering ingezet. Van Erkel: „Tot ongeveer vijf jaar geleden was het zo dat we uitsluitend afwachten wat voor aanvragen er binnenkwamen. Toen hebben we besloten te onderzoeken of de presentatie van Nederlandse cultuur in zogenaamde cluster-manifestaties zou leiden tot een veel grotere impact. Dat leidde tot grote manifestaties als Amsterdam-Berlijn, Athene in 1983, het Nederlandse festival in Hongarije, Holland in Canada. Volgend jaar komt het project *William and Mary* met Engeland en wordt met Australië een *Bicentennial*-viering opgezet.

„Het is de omgekeerde aanpak. De programmering ontstaat niet vanuit de aanvragen van kunstenaars, maar vanuit de eisen van het project. We hebben in die grote projecten steeds gekozen voor een brede opzet; bijna alle disciplines waren telkens vertegenwoordigd. We hebben er goede ervaringen mee opgedaan. Meestal hebben we in die landen een geweldige publiciteit gekregen.

„We zouden in de toekomst gericht

ter willen werken. Een meer sturend beleid, waarbinnen we beter willen uitzoeken wat werkelijk de moeite waard is om naar een bepaald land toe te brengen of te importeren. Dat betekent niet dat mensen binnen het ministerie dat onderzoek moeten doen. We willen zoveel mogelijk gebruik maken van de gespecialiseerde instellingen in het veld. We gaan ervan uit dat deskundigen in een bepaald vakgebied niet alleen inzicht hebben in de Nederlandse situatie, maar ook in wat zich in het buitenland afspeelt. Ze kunnen helpen om sneller het juiste cultuurproduct op de juiste plek te brengen.”

Een project dat een aanwijzing zou kunnen zijn voor de „nieuwe lijn” van WVC is de Stichting Culturele Uitwisseling Nederland-Verenigde Staten. Het is een kleine organisatie, die zo'n anderhalf jaar geleden op initiatief van

WVC werd opgericht en die sindsdien onafhankelijk opereert. De Stichting staat onder leiding van Ruud Engeland, voormalig hoofd van de afdeling Internationale Zaken van het Nederlands Theater Instituut.

De opdracht die WVC aan de Stichting gaf was nauw omschreven: er diende een cultureel uitwisselingsprogramma te worden opgezet met een lange looptijd, geconcentreerd op drie gebieden: Texas, de Westkust en het Midden-Westen. De beslissing om die concentratiegebieden te kiezen werd genomen na een rondreis van Van Erkel door de Verenigde Staten. Het leek de enige manier om iets over te houden aan het overheidsgeld dat aan het kunstverkeer met Amerika wordt besteed.

Gekozen werd voor concentratiegebieden waar de Nederlandse aanwezigheid wel zou opvallen. Niet New York dus; al is het een gewilde speelplek, de aanwezigheid van een enkele Nederlandse kunstenaar valt er in het niet bij het enorme aanbod. Texas was als eerste aan de beurt. Niet alleen was daar in het culturele leven een nieuw elan merkbaar, ook was er hoop op een flink aantal bijdragen uit het bedrijfsleven.

Volgens de WRR moeten er nieuwe *Nederlands-huizen* komen, een voorstel dat Van Erkel niet echt doet juchlen: „De vraag is of ze de instituten bedoelen zoals we die nu hebben. In zijn algemeenheid denk ik dat het niet wijs is met de heel beperkte middelen die wij hebben nog eens een heel pakket instituten over de wereld uit te storten. Als je al je geld besteedt aan die infrastructuur, dan heb je geen geld meer om activiteiten te ontplooiën. Ik weet niet of dat de bedoeling is. Je kunt wel voor een bepaalde periode je op één plek concentreren.”

Ook bij de „gespecialiseerde instellingen in het veld”, zoals Van Erkel ze noemt, loopt men niet over van enthousiasme voor nieuwe Nederlandse cultuurbakens in den vreemde. Steve Austen, directeur van het Nederlands Theater Instituut, dat zich bezighoudt met de export van theater: „Ik denk dat het niet gewenst is dat er in het buitenland meer instituten verrijzen. Het idee van die culturele huizen is echt onzin. Dat wil zeggen: de kunstexport heeft er niets aan. Hoe het zit met onderwijs en wetenschappen kan ik niet beoordelen. Bij de kunstexport zijn de culturele instituten hinderpalen. Als je bij de export naar een bepaald land moet samenwerken met het aldaar aanwezige instituut betekent dat meestal niet dat je meer bereikt. Bovendien is het onderhouden van een cultureel instituut verhoudingsgewijs erg duur. Je betaalt een hoop vaste overhead-kosten die je beter aan programma's zou kunnen besteden.”

Austen heeft wel een alternatief: „Ik zou liever zien dat er in het buitenland snelle koeriers rondreizen die de markt algrazen. Vooruitgeschoven posten met een culturele opdracht, al of niet aan een ambassade verbonden, die fungeren als informant voor het Nederlands Theater Instituut of soortgelijke instellingen voor andere kunstdisciplines. En dus niet rechtstreeks in opdracht van WVC. De culturele huizen kosten te veel geld, vaak hebben ze een diplomatieke status,

wat ze extra duur maakt, ze hebben een voor presentaties ongeschikte accommodatie, en voor de kunstexport ben je afhankelijk van die ene enthousiaste persoon die zich binnen zo'n instituut actief betoont. Is die er niet, dan verdwijnt er een hoop geld waar niets voor terugkomt.”

Handelsreiziger

Handelsreizigers die de markt verkennen en bewerken. Daar hebben andere disciplines ook wel prent naar. In een nota over marktverruiming en exportbevordering verweet de Raad voor de Kunst de Rijksdienst Beeldende Kunst dat deze te veel nadruk wilde leggen op nationale presentaties in het buitenland. De Raad voor de Kunst meent dat vooral de aanwezigheid van Nederlandse galeries op buitenlandse beurzen moet worden gestimuleerd. Marktgericht handelen vindt de Raad voor de Kunst niet misplaatst bij export van beeldende kunst. De Raad pleit zelfs voor het aanstellen van een soort handelsreiziger die Nederlandse kunst verkoopt in het buitenland.

De literatuur is zelfs al voorzien van een razend reizende promotor: directeur Joost de Wit van de Stichting tot Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk. De Stichting is een zelfstandige instelling die volledig wordt gesubsidieerd door WVC. Zij ijvert niet alleen voor vertalingen, maar regelt de promotie van auteurs, reizen naar het buitenland, gastdocentschappen aan universiteiten, contacten met buitenlandse uitgeverij en journalisten. Kortom, het is het coördinerend orgaan voor de letteren en „in het internationale circuit altijd hunderlijk aanwezig”, volgens De Wit.

Een soortgelijke rol speelt in de theaterwereld het Nederlands Theater Instituut. Directeur Steve Austen: „Pas met de komst van Ruud Engeland in 1981 is bij de afdeling Internationale Zaken van het Theater Instituut de nadruk komen te liggen op de export van Nederlands theater. Wij besloten toen ons te richten op dingen die niet al door anderen werden gedaan. Met de import van buitenlands theater hielden andere instellingen, zoals Mickery en het Holland Festival, zich al bezig. Aan een gericht exportbeleid was veel behoefte. De vraag vanuit het buitenland naar Nederlands theater is bepalend voor onze werkzaamheden. Natuurlijk kun je die vraag bevorderen, en dan doen wij ook: door festivaldirecteuren hier uit te nodigen, door organisatoren te informeren met een regelmatig verschijnd bulletin.”

De cultuurexport gedijt het beste als die aan zelfstandige instellingen wordt overgelaten en de ambtenaren zich er zo min mogelijk mee bemoeien, vinden die instellingen zelf. Aan een door de WRR voorgesteld nieuw Nederlands Cultureel Instituut hebben zij dan ook weinig behoefte. De Wit: „De Nederlandse cultuur wordt in het buitenland gepresenteerd door mensen van Buitenlandse Zaken en door de afdeling buitenland van WVC. Die denken van elkaar: de ander doet het wel, met als gevolg dat ze het geen van beiden doen.

„Dat nieuwe Culturele Bureau dat volgens het rapport van de WRR moet worden opgericht betekent weer een overkoepelend orgaan erbij. Ik ben bang dat het allemaal nog bureaucratischer wordt. Van al die instituten in de wereld is het Goethe Instituut de enige positieve uitzondering. Ik vrees dat we er weer een log lichaam bij krijgen, waar je met je plan terecht komt bij afdeling x die zegt: dit valt niet onder sub 13 en kan dus niet doorgaan.”

Austen: „Wat van het grootste belang is als je in de toekomst dit beleid serieus wilt voortzetten en uitbreiden, is dat die exportbevordering een zaak blijft van particulier initiatief. Er moet geen staats-exportbureau komen — met andere woorden, ik zou niet willen dat WVC te veel bevoegdheden krijgt.

„Ik zeg niet dat het per se het Nederlands Theater Instituut is dat die taak moet hebben. Als er een andere

instelling is die het beter kan, moet die het doen, dat is altijd mijn stelregel. Bovendien mag zo'n instituut nooit in een monopoliepositie komen; het instituut moet een centrale positie hebben, maar het moet geen verplichting zijn van zijn diensten gebruik te maken.

„Het voornaamste is dat het niet de overheid is die het doet. Want dan kunnen er te gauw elementen van buitenlandse politiek mee gaan spelen, elementen die niets te maken hebben met artistieke overwegingen. Het kunstverkeer is afhankelijk van een internationale markt. Het zijn niet de ambtenaren die daarop moeten inspelen, die zijn te veel afhankelijk van een vigerend beleid. Het moeten mensen zijn die de vooropgestelde taak hebben onafhankelijke informatie te verstrekken. Anders bestaat het gevaar dat kunst een andere functie gaat vervullen dan de rol op de internationale kunstmarkt, de rol bijvoorbeeld van visitekaartje, of een representatieve functie.

„Buitenlands kunstbeleid moet gewaardeerd zijn van inmenging van Buitenlandse Zaken. Als een bepaald land een prioriteit heeft in het regeringsbeleid kan dat aangenaam zijn voor ons werk, maar het kan ook een hinderpaal zijn. De vrijheid van de kunstenaar brengt vaak heel andere belangen met zich mee dan het politieke belang.

Drogistenblad

Ambtenaren moet je ver houden van het uitvoerende werk op cultureel terrein, vindt Austen. Een mening waarin hij wordt bijgevoerd door De Wit: „Neem dat nieuwe blad van WVC, *Dutch Heights*. Vroeger had je *Delta*. Dat was een prima blad, met een onafhankelijke redactie, maar dat werd door veel ambtenaren als negatief gezien. Daar stonden wel eens ongewaagde artikelen in. *Dutch Heights* is een echt drogistenblad, met kraak noch smaak. Zoiets kun je niet door een ambtenaar laten maken.

„Er is tegenwoordig een nieuw soort ambtenaar, in het kielzog van Riezenkamp, de directeur-generaal van Cultuur op WVC. Van die types die zeggen dat ze zelf wel een boek kunnen lezen. Ze zijn te veel met hun eigen hobby's bezig. Je komt zelden een ambtenaar tegen die van literatuur houdt, ze lezen gewoon niet. Anderszijds is het 'veld' niet gelukkig als er weer zo'n *urser guy* van het ministerie langs komt die het allemaal wel weet.

„Alles moet gekwantificeerd worden: ze delen het aantal via ons vertaalde boeken op het subsidiebedrag dat wij krijgen en zeggen dan: een zo'n vertaling kost dus 20.000 gulden. Zo werkt dat niet, wij zijn geen boeken-plaatsingsbureau: onze taak is in het buitenland lawaai maken voor de Nederlandse literatuur. Veel van ons werk is onzichtbaar.

De Wit is nu actief betrokken bij de Australië-actie van volgend jaar. Zijn stichting behartigt het letteren-onderdeel van het project, een onderdeel dat

het met een paar centen moet doen: „Ongewilde zaken als letteren zijn altijd de sluitpost bij dit soort activiteiten. Het kost minder, is minder zichtbaar en spectaculair dan podiumkunsten. Overal zijn natuurlijk klachten over te weinig geld. Podiumkunsten zijn duur, letteren te goedkoop, het gaat om bedragen achter de komma. Je kunt van een groot orkest niet de basis thuislaten, maar je kunt wel één schrijver minder meenemen. Australië kost een half miljoen, tien procent daarvan is voor letteren. Voor Canada was dat maar drie procent.

„Je kunt je natuurlijk afvragen: is het wel nodig zo'n actie? De belangstelling daar voor onze literatuur is niet zo bijster groot. Maar de politiek vindt het belangrijk, die wil de relatie met Australië verbeteren.

Austen: „Ik denk dat de overheid bij de export van kunst eenzelfde stelregel moet hanteren als die welke zij meer en meer voor het binnenland hanteert: dat de overheid een afwachtende houding aanneemt en zoveel mogelijk ruimte laat voor het vrije spel van de artistieke krachten. De wisselwerking tussen potentiële afnemers en de aanbieders — in principe iedere kunstenaar in Nederland.

Exportartikel

Export, handelsreizigers, marktwerking: cultuur is een produkt dat verkocht moet worden. En het kan verkocht worden, vindt ook Robert de Haas, directeur van de Rijksdienst Beeldende Kunst. „Het is een uitstekend exportartikel. En dat wordt helaas veel te weinig gezien.

De Nederlandse taal is veel moeilijker te exporteren dan de beeldende kunst. Voor de beeldende taal lijken er geen belemmeringen te zijn. Toch verbaast De Haas zich erover dat men in het buitenland Nederlandse kunst überhaupt kent. „En wat kent men? De zeventiende eeuw. Aan die kunst denkt men zelfs een identiteit te kunnen afmeten. Gelukkig dat we dat hebben. Dat moeten de heren economen maar eens beseffen: als wij dat prachtige promotiemiddel niet hadden zou het veel moeilijker zijn om nog een beurs of een stand of zelfs enige goodwill voor het huidige Nederland te krijgen. Ik ben ervan overtuigd dat dit een keihard cultureel voordeel is, dat in Nederland niet genoeg uitgebuit wordt door onze politici en exportbevorderaars.

De Haas wil kunst echter niet vergelijken met kaas of bloembollen en haast zich afstand te nemen van de glijmiddel-theorie. Cultuur is niet ondergeschikt aan de Nederlandse handelsbelangen. In veel Holland Promotion wordt een clichématig beeld opgehangen van Nederlandse kunst, juist omdat het zo herkenbaar is en slechts een *passant* landbouwbeurzen of exportcommissies dient te begeleiden.

De Rijksdienst Beeldende Kunst wil allerlei markterruimende initiatieven ontwikkelen, zoals het heet in De Haas' economisch jargon: „We mogen van geluk spreken”, zegt De Haas, „dat we nog Van Gogh en Mondriaan

hadden, anders zou men in het buitenland denken dat Nederland net zoals Venetië vanaf de zeventiende, achttiende eeuw geen kunst meer aanleverde.” Nederland heeft genoeg te bieden op het terrein van de beeldende kunst, alleen ontbreekt het aan marketing om die kunst te pluggen.

„Men zit in het buitenland niet echt te wachten op onze hedendaagse kunst”, corrigeert De Haas. „In die zin zijn we in de Rijksdienst — en daar maken we pervers misbruik of gebruik van — erg bezig om onze oude kunst te verkopen. Dat doet elke goede zakenman. Wanneer van twee produkten er een niet goed verkoopt, moet je overgaan tot een combinatieverkoop. Dan zeggen wij: wil je het ene dan moet je ook het andere nemen.

Het museale wereldje bestaat bij gratie van loven en bieden. Wij sturen onze collecties niet zomaar over de wereld. Daar moeten we iets voor terugkrijgen. In Philadelphia kregen we in ruil voor het uitlenen van enkele Chagalls een Van Elk- en een Van Doesburg-tentoonstelling.”

Triangel

Begin dit jaar publiceerde de Rijksdienst Beeldende Kunst een uitgebreid rapport met een vijftienjarig plan voor een krachtig en offensief buitenland-beleid. Nederland heeft steeds een belangrijke rol gespeeld als een uiterst actief transitoland, waar heel veel buitenlandse kunst passeert. Maar het bleef in het wereldorkest van de hedendaagse kunst slechts een triangel in een metropool. In de *Weltkunst* speelt Nederland maar een bescheiden rol. De Rijksdienst wil daarom de internationalisering bevorderen.

Geheel anders dan het rapport *Cultuur zonder grenzen* van de WRR legt de Rijksdienst Beeldende Kunst niet de nadruk op de kwaliteitsverhoging van de Nederlandse kunst door buitenlandse import, maar op het naar buiten brengen van Nederlandse kunst. „Dat heeft me verbaasd”, preciseert De Haas, „Als ik die wetenschapslui goed begrijp, beschouwen ze Nederland als een piepklein landje, een volstrekt transitio van culturele en kunstzinnige stromingen, en daarom vinden ze dat wij naar het buitenland moeten. Dat is naar mijn mening een afgeleide. Ik vind dat we ook rechtstreeks onze kunst moeten internationaliseren.”

Volgens het rapport van de WRR moeten Nederlandse musea meer activiteit ontwikkelen om voor Nederland een plaats in de internationale kunstwereld te veroveren. „Ik ben er echter geen voorstander van om een culturele missionaris of zendeling te worden om je ter plekke het hoofd te laten afhakken.” De Haas vindt niet dat je een kist met kunst moet droppen op een terrein dat niet verkend is. Er moet daarom gepeild worden waar Nederlandse kunst de beste voedingsbodem heeft. „En dat is marketing. Marktonderzoek naar de ontvankelijkheid voor Nederlandse beeldende kunst is onontbeerlijk.”

Belastingen

Daarom ook legt de Rijksdienst zeer de nadruk op een grotere internationale bedrijvigheid van Nederlandse kunsthandels en galleries. Dat kan aangemoedigd worden door een zekere belastingvriendelijkheid en door tegemoetkomende presentatiesubsidies om individuele kunstenaars financieel te ondersteunen bij tentoonstellingen in het buitenland.

Directeur De Haas is ervan overtuigd dat het er vooral op aankomt infrastructuur te scheppen. „De kunstenaars en de buitenlandse musea moeten het werk doen.” De Rijksdienst is geen voorstander van kant-en-klare tentoonstellingen. De meeste museumdirecteuren, zegt De Haas, maken liever zelf hun keuzen. Daarom wordt er naar gestreefd directeuren en toonaangevende expositiebouwers voor oriënterende bezoeken naar Nederland uit te nodigen of in belangrijke selectiecomités te infiltreren. „Wil je in de hedendaagse kunst meespelen, dan is het belangrijk te behoren tot inner circles en de museale circuits.”

De Haas beschouwt de reactie van de Raad voor de Kunst — „met notabene teksten uit het rapport van de Rijksdienst” — voorbarig. Ook de Rijksdienst Beeldende Kunst is niet vies van marktgericht handelen. „Wij willen in de toekomst veel planmatiger en marktgericht werken”, zegt hij. „Daar is echter een budget voor nodig, veel terreinverkenning en veel buitenlandse contacten.” De Rijksdienst Beeldende Kunst wil daarom ook een grotere mate van internationale manifestatie en profilering van Nederlandse kunsthistorici en -critici. Een internationaal deskundigenverkeer is onontbeerlijk voor marktkennening en markterruiming.

Directeur De Wit van de Stichting Bevordering Vertalingen vat de mening van de verschillende instellingen het best samen: „Het gaat om een ding, hoe kun je meer stampeien maken voor je eigen taalgebied.” Maar: „We moeten ook niet overdrijven: zo'n enorme literatuur hebben we nu ook weer niet, het gaat steeds om dezelfde titels.”

Stampeien maken is de opdracht, voldoende financiële middelen de voorwaarde voor buitenlands cultureel beleid, zegt De Wit: „Het geldt voor cultureel beleid in het algemeen: als je het zinvol vindt om iets op dat terrein te hebben, moet je wel bereid zijn het wat te laten kosten. Anders wordt het dat bekende verhaal van je moet wel een auto hebben, omdat iedereen die heeft, maar je laat hem niet rijden omdat je de benzine te duur vindt.”

Al kan praten over meer geld hem soms het schaamrood op de kaken bezorgen: „Zolang Ruding zich nog bezig houdt met het overvallen van oude vrouwtjes op straat, blijft het wat genant meer geld te vragen voor het vertalen van gedichten.”

PAUL DEPOND
JAN MIDDENDORP
CEES ZOON

De teksten van radio- en televisieprogramma's zijn ongecorrigeerd opgenomen.

09/07/1987, NCRV, HIER EN NU, Radio 2, 13.03 uur

VOORZITTER ALBEDA (WRR) GEEFT COMMENTAAR OP RAPPORT CULTUUR ZONDER GRENZEN, WAARIN UITEENGEZET WORDT DAT HET KABINET MEER AANDACHT MOET BESTEDEN AAN CULTURELE BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND.

ALBEDA:

In de eerste plaats: het is voor onze eigen cultuur erg belangrijk wanneer die in een betere wisselwerking komt met de cultuur van ander landen. Het is gewoon voor onze eigen cultuur onontbeerlijk dat we blootgesteld worden aan de wind van het buitenland. In de tweede plaats: vinden we eigenlijk onze eigen cultuur belangrijk genoeg om die goed over het

voetlicht te brengen in het buitenland.

VRAAG:

Welke concrete aanbevelingen doet u in uw rapport "Cultuur zonder grenzen".

ALBEDA:

Ons rapport stelt voor om te komen tot een veel betere coördinatie van het buitenlands cultureel beleid. Er zijn op dit moment drie ministeries bij betrokken en wij denken in de richting van zelfstandige bestuursorganen, die dat culturele beleid voor voetlicht kunnen brengen. Niet zozeer de regering als wel die mensen die bij de cultuur betrokken zijn.

VRAAG:

U denkt ook aan de oprichting van de zogenaamde Nederlandhuizen. Grote organisaties die in grote steden in andere delen van de wereld, ja wat eigenlijk doen voor Nederland.

ALBEDA:

Die daar concentratiepunten zijn van het buitenlandse culturele beleid. En dat kan dus verschillende dingen betekenen. Het kan betekenen het organiseren van conferenties, de beschikbaarheid van een bibliotheek, het doen aan voorlichting. Het kan soms ook betekenen dat bijvoorbeeld gesponsord door bedrijven ook de Nederlandse economische belangen naar voren gebracht worden.

VRAAG:

Is er voor uw voorstellen niet veel meer geld nodig.

ALBEDA:

Het gaat in de eerste plaats om herstructurering van geld. Wij stellen niet voor een geweldige uitbreiding van het buitenlands cultureel beleid, wij zeggen alleen: het zou veel beter kunnen. En met hetzelfde geld zou je veel meer kunnen doen dan op het ogenblik gebeurt, wanneer je zou kunnen komen tot een veel efficiëntere uitvoering. In die zin denken we dat met hetzelfde geld veel meer gedaan zou kunnen worden dan op het ogenblik. Daarnaast vinden wij natuurlijk dat buitenlands cultureel beleid zo belangrijk is dat het helemaal niet gek zou zijn dat de Nederlandse regering daar wat meer geld tegenaan zou gooien. Maar het gaat vooral om een veel beter gebruik, om veel betere coördinatie van middelen die op het ogenblik al gebruikt worden.

09/07/1987, AVRO MAGAZINE, Radio 1, 13.08 uur

TOELICHTING VAN DE HEER BAEHR (WRR) OVER RAPPORT AAN DE REGERING WAARIN UITEENGEZET WORDT DAT HET NIET GOED GAAT MET DE INTERNATIONALE CULTURELE BETREKKINGEN.

Concrete gevolgen zijn dat Nederland op bepaalde terreinen van wetenschapsbeoefeningen, ik noem met name technologie, achter dreigt te blijven bij ontwikkelingen in andere landen. Dat is een slechte zaak. We lopen achter bij het opnemen van buitenlandse studenten bij het Nederlands onderwijs. Nederlandse studenten gaan wel in toenemende mate meer naar het buitenland, maar het is allemaal te weinig aandacht aan de verspreiding van de Nederlandse taal en zijn Neerlandistiek in het buitenland. Gevaar is dus isolement, stagnatie is slecht voor de Nederlandse cultuur en dat is boodschap die wij de mensen kort proberen over te brengen.

VRAAG:

Doen andere landen het beter, lopen we achter.

BAEHR:

Andere landen doen het in ieder geval anders

en wij denken beter. De Bondsrepubliek Duitsland heeft al sinds jaren een zelfstandig Goethe-instituut, waar de buitenlandse culturele betrekkingen zijn ondergebracht, waar een grote aandacht wordt besteed aan de verspreiding van de Duitse taal en waar allerlei culturele activiteiten uit het buitenland worden gebracht. In Nederland zijn er in twee Goethe-instituten, een in Amsterdam en een in Rotterdam.

VRAAG:

Wat moet er nu concreet in Nederland veranderen. Wilt u hier ook zo'n zelfstandig instituut bijvoorbeeld.

BAEHR:

Dat lijkt mij een goed idee. Wij hebben dat voorgesteld om ten aanzien van de kunst de uitvoering van het buitenlands cultureel beleid in handen te stellen van een zelfstandig instituut.

VRAAG:

Dat betekent dat u het weghaalt bij de ministeries.

BAEHR:

Dat betekent dat we de uitvoering weghalen bij de ministeries en dat we het dichtter brengen bij de kunstbeoefenaars zelf, zodat er ook meer mogelijkheden zijn om aan geld te komen. Om bijvoorbeeld via het bedrijfsleven geld te gaan vragen aan mensen en daardoor meer mogelijkheden te krijgen.

VRAAG:

Maar u zegt dan ook dat de ministeries het nu niet goed doen. Dat bijvoorbeeld Buitenlandse Zaken met de culturele attaches in het buitenland, dat die hun werk niet goed doen.

BAEHR:

Het is zo dat Buitenlandse Zaken een ander doel heeft. Buitenlandse Zaken heeft in eerste plaats het doel de buitenlandse betrekkingen van Nederland te behartigen. En daarvoor krijgen mensen van de dienst Buitenlandse Zaken gedurende een paar jaar ook wel eens de opdracht zich met culturele zaken te bemoeien. En sommigen doen dat heel goed. Die hebben daar een persoonlijke flair voor. Dat is op zichzelf uitstekend, maar het is toch iets anders dan dat je mensen uitdrukkelijk benoemt en die ook vakmensen zijn. We hebben bijvoorbeeld ook voorgesteld om kunstenaars of wetenschapsbeoefenaars eens aan te stellen als culturele attaches in buitengewone dienst. Dat is in Nederland nog nooit gebeurt, andere landen doen dat wel en dan heb je kansen die je op het ogenblik eigenlijk niet krijgt. Want nu is toch vaak zo: ambtelijke terughoudendheid, als de minister van Buitenlandse Zaken is beducht dat bepaalde onderdelen van het buitenlands beleid gevaar zouden kunnen lopen en dat zul je op deze manier kunnen ondervangen.

Trouw 27 augustus 1987

Sponsors: 'BTW-tarieven kunst moeten omlaag'

Van onze redactie economie
DEN HAAG - De aankoop van kunstwerken van in Nederland wonende en werkende kunstenaars moet afgeschreven kun-

nen worden. Ook moet er een laag btw-tarief gaan gelden voor alle vormen van kunst.

Dat zegt André van der Louw, voorzitter van de Stichting Sponsors

voor Kunst. Hij pleit voor veranderingen in het huidige belastingsysteem zodat het voor het bedrijfsleven aantrekkelijker wordt om kunst te sponsoren. De Stichting overhandigde gisteren, bij de presentatie

van haar jaarverslag, de brochure 'Kunstsporsoring en Fiscus' aan staatssecretaris Koning van financiën.

Beeldhouwwerk

Bij aankoop van een beeldhouw-

werk moet nu zes procent btw worden betaald. Maar als een bedrijf een kunstenaar de opdracht geeft een standbeeld vast aan het gebouw te maken, moet er twintig procent btw worden neergeteld omdat er dan een dienst wordt geleverd en geen produkt. Ook voor podiumkunsten (toneelvoorstellingen en popconcerten) is het btw-tarief hoger.

Van der Louw vindt dat die tarieven, net als in de omringende EG-landen, omlaag moeten, zodat er van het gesponsorde bedrag netto meer overblijft voor de culturele instelling. Hij verwacht dat de sponsoring van kunst dit jaar zal oplopen tot

ongeveer 25 miljoen gulden. Nederlandse bedrijven hebben vorig jaar voor 20 miljoen gulden aan kunst ondersteund, dat is vijf miljoen meer dan in 1985. De Stichting Sponsors voor Kunst verklaart de stijging voor een belangrijk deel uit

het toenemende belang dat bedrijven hechten aan een goed imago. „Bedrijven gaan steeds meer diensten en producten leveren die op elkaar lijken”, zegt Jurriaan Fransman, directeur van de stichting. „Het zijn vaak ook wettelijke voor-

schriften die ondernemingen beperken om zich voor de consument te profileren. Banken bijvoorbeeld, mogen maar tot vijf uur open zijn. Een bank moet dan wel een andere manier zoeken om zich te kunnen onderscheiden.”

Een andere reden voor de stijging is dat kunstsporsoring door de onderneming niet langer wordt gezien als gift of liefdadigheid. Het vormt een aparte begrotingspost binnen de budgetten voor public relations, marketing of beide.

Alibi

Fransman waarschuwt ervoor dat

sponsorgelden niet in de plaats mogen komen van overheids subsidies en geen alibi mogen zijn voor bezuinigingen. Voor taken die niet meer door de overheid kunnen worden betaald, kan en mag de rekening niet aan het bedrijfsleven worden gepresenteerd. In de stichting nemen 53 bedrijven deel, zoals AKZO, Esso, Gasunie en Volvo.

Het Financieele Dagblad 27 augustus 1987

'Sponsorgelden niet aftrekbaar? Een fabeltje!'

De kunstsporsoring heeft zich zodanig ontwikkeld dat we niet langer aan de fiscale aspecten van kunstsporsoring voorbij kunnen gaan. Kunstsporsoring is niet meer uit onze samenleving weg te denken. Diverse kunstmanifestaties zouden zonder steun van het bedrijfsleven niet van de grond zijn gekomen. André van der Louw, voorzitter van de Stichting Sponsors voor Kunst hield woensdag in Den Haag een warm pleidooi voor kunstsporsoring en de mogelijkheden die de fiscus daarbij biedt. Hij deed dit bij de aanbidding van de brochure 'Kunstsporsoring en Fiscus' aan staatssecretaris Koning van Financiën.

Van der Louw doelde niet alleen op grote manifestaties als bijvoorbeeld het Scheveningen Internationaal Muziekconcours, of de beeldtentoonstellingen Sonsbeek '86, maar ook op kleinschalige zaken als de instelling van een perspectieprijs voor jonge getalenteerde podiumkunstenaars of de Douwe Egberts koffieconcerten. Daar krijgen conservatoriumstudenten de gelegenheid op Nederlandse podia

ervaring op te doen. Ook gaat een toenemend aantal bedrijven over tot het aanschaffen van kunst voor hun gebouwen. Daarbij gaat het niet alleen om gevestigde internationale namen, maar evenzeer om jonge Nederlandse kunstenaars.

Kunstsporsoring heeft zich dus de laatste jaren ontwikkeld van een randverschijnsel tot een volwaardig communicatie-instrument binnen de ondernemingen. De omvang van het bedrag is volgens Van der Louw dit jaar naar schatting f 25 mln en dat is weer een aanzienlijke stijging ten opzichte van 1986.

De brochure 'Kunstsporsoring en fiscus' die de Stichting Sponsors voor Kunst en Moret Gudde Brinkman Belastingadviseurs nu

hebben samengesteld, is een inventarisatie en beschrijving van de huidige situatie in deze sector. 'Het is geen wensenlijstje', benadrukte Van der Louw. 'Uit het boekje blijkt dat er binnen de huidige wetgeving veel meer mogelijk is dan vaak wordt aangenomen. Verhalen dat sponsorgelden niet aftrekbaar zouden zijn, kunnen in hun algemeenheid

naar het rijk der fabelen worden verwezen.'

Van der Louw: 'In de voorbereiding kwamen wij een drietal punten tegen die misschien voor verandering in aanmerking zouden kunnen komen. In de eerste plaats is dat de afschrijving op aankoop van kunstwerken. Als deze worden gebruikt om de omgeving te verfraaien, dan zouden ze als bedrijfsmiddel kunnen worden aangemerkt en zou er dus op afgeschreven kunnen worden. Voor afschrijving moet bovendien een kunstwerk duurzaam in waarde dalen. De waarde van kunstwerken laat zich echter moeilijk voorspellen, dus officieel vindt in de praktijk geen afschrijving plaats.' Van der Louw vraagt zich af of het nu zo'n gekke gedachte is om afschrijving op kunstwerken mogelijk te maken als het werken betreft van in Nederland werkende en levende kunstenaars. Dit zou een stimulans voor het marktmechanisme in de beeldende kunst betekenen.

De btw noemde hij als tweede punt. De kern in dit opzicht ligt in het feit dat er eigenlijke een

scheve verhouding bestaat tussen de door de gesponsorde geleverde dienst en het door de sponsor gefinancierde bedrag.

Ook het derde punt heeft met de btw te maken. Als een kunstenaar een object verkoopt aan een bedrijf, valt hij onder het lage tarief. Als diezelfde kunstenaar een jaarverslag ontwerpt of bijvoorbeeld een in de hal of tuin geïntegreerd plastiek aanbrengt, is het hoge tarief van toepassing. Het komt volgens Van der Louw regelmatig voor dat als de opdrachtgever zelf niet btw-plichtig is, zoals verzekeringsmaatschappijen, banken en de overheid, de kunstenaar dit percentage in mindering moet brengen op zijn verdiensten. Van der Louw vroeg zich af of hier niet altijd het lage tarief zou kunnen worden gehanteerd.

Een zelfde situatie doet zich voor in de sector van de podiumkunsten. In Nederland wordt het hoge tarief gehanteerd, terwijl in de ons omringende landen het lage tarief wordt aangetroffen. Van der Louw wil met zijn stichting deze gedachten gaan uitwerken en staatssecretaris Koning als het uitkomt in de toekomst voorstellen erover doen.

Elsevier 26 september 1987

CULTUUR STINKT NIET

Een Europese conferentie over het sponsoren van kunst

— VERA ILLES —

Op het eerste gezicht lijkt het een verstandige transactie. Philips schenkt drie miljoen gulden plus enige diensten in natura aan het Residentie Orkest. In ruil daarvoor draagt de nieuwe zaal van het orkest tot in lengte van dagen de naam van de grondlegger van het bedrijf. Toch was er minstens één aanwijzing op het openingsgala van het Haagse concertgebouw annex dans-theater die niet onmiddellijk de verbinding legde tussen de naam van de zaal en de genereuze daad van sponsoring. 'Was Anton Philips een beroemde Nederlandse componist?' vroeg de vrouw van een buitenlandse diplomaat aan de Nederlanders in haar gezelschap, allen nippend aan de champagne die rijkelijk vloeide in de Nationale-Nederlanden-foyer, genoemd naar een sponsor van lagere rangorde.

'Fout, helemaal fout,' meent Bart van Mourik, een van de nog betrekkelijk kleine groep van zelfstandige adviseurs en bemiddelaars op het terrein van kunstsporsoring en fondswerving. Evenals zijn vier of vijf jongere collega's, bemiddelt Van Mourik tussen bedrijven en kunstinstellingen. 'Sponsoring is een instrument in de communicatie tussen publiek en bedrijfsleven,' zegt Van Mourik, 'en uit het feit dat Philips heeft volstaan met het kopen van een naam op de gevel van de concertzaal terwijl iemand die nota bene in Den Haag woont niet eens weet dat Philips met een belangrijke bijdrage de bouw ervan heeft mogelijk gemaakt, blijkt dat het bedrijf de mogelijkheden van dat instrument niet ten volle heeft benut.'

Een veel betere strategie was volgens Van Mourik bij voorbeeld geweest om tijdens de bouw de vorderingen te laten zien in een advertentiecampagne met de onontkoombare boodschap: kijk, pu-

bliek, dit doet nu een Nederlandse multinational voor de gemeenschap van Den Haag. Die naam op de gevel, dat doet niks. Het gaat om de verbinding tussen het imago van een belangrijk orkest en een excellent bedrijf. Als die verbinding er is, dan hadden ze die zaal net zo goed de Van Otterloo-zaal kunnen noemen. Dat was wel zo chic geweest.'

Europese bedrijven, meent Van Mourik, vertonen weinig animo om te leren van de fouten in de Verenigde Staten. Daar heeft sponsoring en fondswerving een veel langere traditie, je zou toch kunnen afkijken hoe het daar toegaat. Bedrijven willen vaak hier met een eenmalige activiteit het onderste uit de kan halen. Ze zouden moeten weten dat een langdurige verbintenis met een kunstinstelling, dat als onderdeel van de publiciteitscampagne gezien wordt, op den duur veel meer doet voor de verspreiding van de naam of de verbetering van de beeldvorming van een bedrijf.'

Hij noemt het voorbeeld van de multinationale oliemaatschappij Amoco die in Wales weliswaar werkgelegenheid bracht, maar als neveneffect stank en verderf in het milieu verspreidde. 'Olie stinkt, dat was een hard gegeven en het bedrijf stelde zich toen de vraag, wat stinkt dan niet? Cultuur stinkt niet, was het juiste antwoord en een jarenlange adoptie van de Welsh National Opera is daaruit voortgekomen. Verbetering van het culturele klimaat in Wales, wereldfaam voor een plaatselijke kunstinstelling was de tegenprestatie van een bedrijf dat iets terug wilde doen voor de gemeenschap en daarbij veel voor zijn eigen imago heeft kunnen doen.'

ONONTGONNEN TERREIN 'Kruideniersmentaliteit', is het woord waarmee Nernno Derk Doornbos van adviesbureau Van Dooren en Doornbos de houding van sommige Nederlandse bedrijven ten

aanzien van sponsoring van kunst karakteriseert. 'Cultuur is meer en meer een onderdeel van de "lifestyle" van een grote groep mensen die ook veel geld uitgeeft aan andere vormen van consumptie. De vraag naar cultuur groeit, juist in een tijd waarin de overheid minder subsidies beschikbaar stelt. Daar ligt een nog zo goed als onontgonnen terrein voor het bedrijfsleven. Met een verstandige besteding van het geld dat bedrijven toch al uitgeven aan marketing en publiciteit, zouden ze via sponsoring van kunstinstellingen bepaalde publieksgroepen bereiken die voor meer traditionele manieren van adverteren niet of niet langer open staan.'

Doornbos' slogan 'Cultuur is lifestyle' was een veelgehoorde kreet op een driedaagse conferentie die de Raad van Europa afgelopen week organiseerde rond het thema Cultuur en Economie. Fondswerving bij het bedrijfsleven, sponsoring en mecenaat waren onderdeel van dat thema. Ministers van cultuur van twaalf Europese landen, begeleid door uitgebreide delegaties trokken daarvoor naar een van de mooiste plekken van Portugal, een nieuw lid van de Europese gemeenschap, dat door dure, prestigieuze ontvangsten in Europees verband zijn aanwezigheid als partner wil onderstrepen. Duidelijk werd dat net als in Nederland, kunstsporsoring ook in andere Europese landen nog geen hoge vlucht heeft genomen.

Een pikant voorbeeld van amateurisme in fondswerving leverde het gepleeter waarmee de Nederlandse ambassade in Lissabon een tentoonstelling van Portugees aardewerk in het Amsterdams Historisch Museum voor elkaar tracht te krijgen. De tentoonstelling zou van hoog wetenschappelijk en historisch belang zijn voor beide landen. Aanleiding was de vondst van tegels tijdens de bouw

van het Muziektheater, die een nieuw licht werpt op de rol van Portugees joodse kooplieden in de zeventiende eeuw in Nederland. Er ontbreekt nog onder meer geld voor een wetenschappelijke publicatie en er heeft zich nog geen sponsor aangemeld. Tijdens een joyeuze ontvangst in een tot hotel omgebouwd achttiende-eeuws kasteel in Sintra legde ambassadeur Van der Klaauw het probleem voor aan delegatiechef drs. Jan Riezenkamp, die, naar al werd verwacht, geen toezeggingen kon doen. De ambassadeur was toch nog optimistisch over de verwerving van aanvullende middelen. 'Ik ga wel langs bij Van Liempt van DSM. Die doet hier goede zaken met hun vestigingen. Nou, dan heeft hij vast wel een bedragje over voor de Portugese cultuur.'

TASTBARE BIJDRAGE Te midden van de meestentijds geanimeerd met elkaar verkerende ministers en delegatieleden, viel de magere, bezorgd kijkende figuur op van Jacques de Chalendar, inspecteur-generaal van het Franse ministerie van financiën. Hij leverde de meest tastbare bijdrage aan de conferentie, een lijvig boekwerk over de stand van zaken op het gebied van sponsoring in Europa. Voor het onderzoek reisde hij langs verschillende Europese instanties en personen, daartoe speciaal vrijgesteld door de Franse overheid. De cijfers die hij verzamelde wijzen erop dat sponsoring een nog geringe, maar snel groeiende bijdrage levert aan de Europese cultuur.

Het verschijnsel is in de meeste landen nog tamelijk nieuw, pas een jaar of vier, vijf zijn instellingen door afname of bevriezing van overheids subsidies gedwongen uit te kijken naar steun uit het bedrijfsleven. Cijfers zijn, zo waarschuwt De Chalendar, onbetrouwbaar en in zekere zin ook onvergelykbaar. Moet de restauratie van een paleis waar vervolgens het hoofdkantoor van een onderneming wordt gevestigd sponsoring worden genoemd, of een bijdrage aan het behoud van cultureel erfgoed, of nog iets anders? Vallien de activiteiten van plaatselijke middenstanders die een muziekkorps voorzien van instrumen-

ten onder het hoofdje sponsoring?

Voorts werd zijn onderzoek bemoeilijkt door het ontbreken van gegevens of door verschil van mening over de exacte cijfers tussen overheden en particuliere organisaties. Zo stelt hij het aandeel van sponsoring in Nederland op zeven procent (na Zwitserland het hoogste in Europa). Zijn bron daarvoor is de Stichting Sponsors voor Kunst, terwijl de aanwezige Nederlandse ambtenaar van WVC, Voncken, hoofd financiën van de directie kunsten van het departement, het aandeel op ongeveer één procent schat. Het bedrag dat sponsoring in Nederland oplevert is van 1,5 miljoen in 1980 gegroeid tot 20 à 25 miljoen gulden in 1986.

Een ander interessant gegeven uit het onderzoek is dat muziek in de meeste landen meer sponsors weet te trekken dan theater. Is muziek een neutralere drager voor 'corporate image' dan het gesproken woord?

ECONOMISCH BELANG De plichtmatige bijdragen van de verschillende ministers waren opvallend eensgezind over het economisch belang van cultuur voor hun respectieve landen en voor Europa in het algemeen. Een van de weinige uitzonderingen was verrassenderwijs minister Brinkman, die in dit gezelschap het primaat van cultuur boven de economische belangen verdedigde. Meer nadruk dan zijn meeste collega's legde hij ook op het belang van de nationale identiteit van cultuur, die krachtige ondersteuning behoeft om te kunnen opboksen tegen de Amerikaanse en ook steeds meer oprukkende Europese vererving via de televisiesatellieten.

In een van de zalen van het Nationaal Paleis van Portugal lichte de minister zijn toespraak voor Elsevier toe.

In Nederland zijn heel wat mensen van mening dat juist u de economische belangen boven de culturele stelt. Minister Brinkman: 'Ik ben er een beetje beducht voor dat men in het Eu-

ropese circuit de neiging heeft cultuurproducten niet zo op hun economische potenties te beoordelen als aardappelen, of kolen en staal. In de tweede plaats wordt er in de culturele gremia veel meer dan pakweg een jaar of vier geleden gesproken over de bevordering van sponsoring. Ik heb er vandaag juist de nadruk op willen leggen dat cultuur niet gesponsord moet worden omdat dat extra revenuen aan 's lands economie oplevert. Neen, sponsoractiviteiten moeten toestaan om daarmee meer culturele produktes mogelijk te maken.'

'Waar je voor moet oppassen is dat je doorschiet en een situatie ontstaat waarin je voor meer dan vijftig procent afhankelijk wordt van het bedrijfsleven, waarbij misschien de vraag naar continuïteit en vernieuwing te veel op de achtergrond komt. Nu geloof ik niet dat we dat kritische punt voor Nederland zo snel zullen bereiken. De verhouding ligt nu ongeveer op 90/10 ten gunste van de publieke financiering. Die verhouding zou nog best wat anders kunnen komen te liggen, naar een hoger percentage voor het bedrijfsleven zonder dat dat element van continuïteit in het gedrang komt. Maar wij moeten dat wel in de gaten houden en dat is ook zeker mijn invalshoek.'

U had het in uw toespraak over 'overschrijding van grenzen' waar de regeringen voor moeten waken. Welke rol ziet u voor de overheid weggelegd? Moet er een regelgeving komen ten aanzien van sponsoring?

'De zorg voor een goed evenwicht tussen productie, spreiding en vraag is een taak van de overheid. Maar ik geloof niet dat er ten aanzien van sponsoring nu allerlei regels en statuten moeten komen. We zijn al zo vaak defensief bezig, met een verbod op dit en een verbod op dat, natuurlijk allemaal vanuit het idee dat we het gevaar van buitenaf moeten afwenden, of het nu gaat om de activiteiten van meneer Berlusconi, of om de

overheersing van het aanbod uit de Verenigde Staten, of te veel sponsoring.'

U spreekt nu vooral over commerciële radio en televisie?

'Jawel, maar in het culturele vlak zie je dat ook wel. Er zijn kunstinstellingen die zeggen: wij gaan pas tot sponsoring over als we zeker weten dat de artistieke verantwoordelijkheid is gegarandeerd. Men wil dus regeltes en contracten. Naar mijn gevoel is het veel meer van belang dat je als kunstinstelling nagaat waar je sterke punten zitten en in hoeverre een bedrijf er baat bij kan hebben om als sponsor op te treden. Als je tweezijdige afspraken maakt, elkaar niet voor de voeten loopt, maar afsprekt waar je elkaar kunt treffen, dan is er geen behoefte aan allerlei statuten.'

'Bedrijven zijn best bereid om verbin-tenissen aan te gaan voor langere tijd. Het probleem is — ik had het er laatst nog met Van der Lede (voorzitter VNO, red.) over — dat er vaak zo hap-snap geleurd wordt bij de bedrijven. Ze willen best voor langere tijd afspraken maken mits ze maar het gevoel hebben "dit is ons orkest of gezelschap" en als ze maar niet permanent lastig gevallen worden.'

'Ik ben er ook beducht voor dat kunstinstellingen verwachten dat het departement zich met fundraising bezig gaat houden. Dat is niet onze taak. Ik vind niet dat ik als minister moet gaan leuren bij de verschillende bedrijven. Wij hebben juist steeds gepropageerd dat het financiële beheer de autonome verantwoordelijkheid is van de instellingen. De overheid moet nu niet in het verlengde van de rol van de subsidiegever ook nog een rol krijgen als financieel makelaar.'

U heeft wel uw handtekening gezet onder de brief waarmee de sponsors werden benaderd voor bijdragen aan Amsterdam Culturele Hoofdstad. Die actie tot sponsoring is overigens geen succes geworden.

'Het is wat anders als wij als departement zeggen, het gaat hier om een goed project, u stapt niet in iets vaags als u bereid bent daar geld in te stoppen. Dat is wat anders dan wanneer ik de deuren langs moet. Dat het niet voldoende heeft opgeleverd, komt omdat in die tijd dezelfde bedrijven ook voor andere, niet-culturele manifestaties werden benaderd. Ik noem de Olympische Spelen voor Amsterdam bij voorbeeld. Wij hebben daar veel van geleerd en weten nu

dat je het probleem vroegtijdig moet tackelen en vaste afspraken moet maken met een of twee bedrijven.'

U heeft voor sponsoring van radio- en televisieproducties wel strenge regels.

'Bij de media moet ik in, alweer, defensieve zin, wel zekere regels stellen. Maar ook daar heb ik een voorstel, dat ik binnenkort uitgebreid aan het parlement zal voorleggen, om het bedrijven mogelijk te maken culturele produktes van Nederlandse origine te sponsoren.'

U doelt op de voor- en af-telling van vijf seconden?

'Ja, plus een aantal andere mogelijkheden. Bij voorbeeld produkten die beschikbaar zijn gesteld waardoor het duidelijk is om welk bedrijf het gaat.'

Denkt u dat er ook voor beeldende kunstenaars, de zwakste groep in het culturele aanbod, sponsors zijn te vinden?

De minister, onverstaanbaar als altijd, ziet zelfs voor deze groep mogelijkheden. 'Mijn inschatting is dat het publiek best wil komen, maar dat het wel kunnen vergelijken. Dus voor een nog onbekende individuele kunstenaar zie ik niet zoveel mogelijkheden, tenzij hij een plaatselijke grootheid is. Maar voor groepstentoonstellingen of groepsevenementen zijn naar mijn mening best sponsors te vinden. En u moet de prijzen die beschikbaar zijn gesteld door bedrijven niet vergeten. Ook daar zit nog best uitbreiding in.'

Haagse Post 29 augustus 1987

'Een concreet gevalletje van kunstsponsoring'

door GUIKJE ROETHOF

Vanwege het 'corporate image', uit 'een stukje interesse' of als lokatie voor een afscheidsreceptie: bedrijven in kunstzaken.

ONZE MOTIEVEN voor kunstsponsoring zijn commercieel, vindt Ronald Wunderink er namens de KLM geen doekjes om, als in zijn kamer met het weidse uitzicht over Amstelveen en omgeving de vraag ter tafel komt waarom de nationale luchtvaartmaatschappij samen met onder andere AMRO optreedt als sponsor van de expositie *The Spiritual in Art*. 'Wij hebben nu een driejarig sponsorcontract met het Holland Festival gesloten. Dat doen wij, omdat het HF door de jaren heen een hoog reishudget

heeft. Ten eerste hopen wij dat ze ook de vluchten die niet door ons vergoed worden bij de KLM boeken.' Henk Overduin, directeur van het Haags Gemeentemuseum, bevestigt later dat ook 'in die zin gesproken is' met zijn instelling; de Mondriaans bijvoorbeeld die nu in Japan worden tentoongesteld vlogen er ongesponsord per KLM heen.

'Ten tweede,' vervolgt Wunderink, 'proberen wij onze service zover uit te breiden, dat het binnen enige jaren mogelijk is in New York of waar ook ter wereld bij het KLM-vliegticket een kaartje voor een avond in het Muziektheater te bestellen.' Een dergelijke 'additionele service' past in het streven van de KLM zoveel mogelijk toeristen naar Nederland te halen. 'Aan Holland promotie besteden wij veertig miljoen per jaar,' zegt Wunderink. 'Ga maar na waar die mensen voor komen: eerder voor Rembrandt, dan voor het mooie weer.'

Namens de AMRO-bank brengt

hoofd public relations Frank Taylor in verband met de kunstsponsoring het begrip

corporate image ter sprake. Hij bekent 'het innovatieve aspect van moderne kunst best graag in het imago van de AMRO-bank terug te willen zien': 'Niet de naam bekendheid is voor ons relevant, want die hebben we al. Bij kunstsponsoring gaat het om de kwaliteit van het imago: hoe profileer je je ten opzichte van andere grote instellingen richting klant.' Dat men daar bij de AMRO-bank op een heel praktisch niveau over na kan denken blijkt uit het antwoord op de opgeworpen vraag: 'Je moet zoveel mogelijk je logo overal op zien te krijgen en geen genoegen nemen met naamsvermelding.'

Volgens Taylor heeft 'het klimaat, een stuk persoonlijke interesse in de Raad van Bestuur' ertoe geleid dat men zich als sponsor voorlopig uitsluitend richt op hedendaagse moderne kunst. 'Ons lid van de Raad van Bestuur Loudon staat bekend als kunstkenner en zijn collega Meijs, van wie exact hetzelfde kan worden gezegd, Brink tot stand en beoogde het AMRO-personeel door middel van een functionele aankleding van de kantoren in aanraking te laten komen met 'moderne kunst. Inmiddels telt de collectie, beheerd door Deborah Wolf, zeventienduizend kunstwerken. Taylor: 'Bij mijn weten is onze bank de grootste bedrijfscollectie van Nederland.'

Henk Overduin, de man die

naar alle waarschijnlijkheid binnenkort plaats maakt voor Rudi Fuchs, schakelde ten behoeve van *The Spiritual in Art* al in een vroeg stadium zijn oude kennis Ton Haak in. Haak, die in de oude Rotterdamse watertoren een bureau heeft voor communicatie-adviezen aan het bedrijfsleven, had er meteen oren naar zijn expertise op het gebied van *corporate image* en *corporate identity* te lenen aan een 'concreet gevalletje van kunstsponsoring'. Jaren geleden werkten Haak en Overduin, toen bij het Haarlemse Frans-Halsmuseum, samen aan de tentoonstelling *Van Medicijnman tot Medicus*.

Dat resulteerde in een sponsorbijdrage van een paar ton van de farmacie-gigant Merck Sharpe & Dohme.

De tijden zijn inmiddels minder rooskleurig, de spoeling is dunner geworden. Het kunstbedrijf stort zich nu de subsidies danig teruglopen en masse op de beschikbare sponsorgelden. In de conceptbegroting van het Haags Gemeentemuseum voor *The Spiritual in Art* werd ervan uitgegaan dat de gemeente zes ton zou financieren en dat nog eens zes ton via sponsoring zou worden verworven. Daarvan is een half miljoen bijeengebracht, maar het kostenbeeld klaarde intussen op. De dollar daalde in waarde en men kon volstaan met een lager publiciteitsbudget, toen bleek dat de twee hoofdsponsors zelf allerhande activiteiten ontplooiden om de aandacht op het evenement te

vestigen; AMRO bijvoorbeeld via het eigen tijdschrift *Facet*, dat een oplage heeft van zo'n 300.000 exemplaren, en via 500.000 bijsluiters in de bankveloppen. Ton Haak houdt het erop dat dergelijke inspanningen meer dan een ton waard zijn.

'Wij sponsoren *The Spiritual in Art* alleen met vervoersfaciliteiten, niet in cash-geld,' zegt KLM-functionaris Ronald Wunderink. 'Ruim een jaar geleden maakte het Haags Gemeentemuseum hier zijn plannen kenbaar. Het geheel riep associaties op met *La Grande Parade*, de eerste grote kunstmanifestatie waar de KLM bij betrokken was en waaraan wij goede herinneringen bewaren.' Hij vist een document uit een stapeltje papierassen op zijn bureau. 'Barter Overeenkomst,' staat er in vette letters boven. Het contract is gedateerd 22 juli 1987 en betreft ruim 24.000 gulden. 'KLM is hoofdsponsor,' lezen we, 'wordt als eerste genoemd in alle drukwerk en perspubliciteit, herkenbaar vermeld op het affiche, de KLM heeft de mogelijkheid tot ontvangst van relaties in het museum, waarbij gebruik wordt gemaakt van de KLM party-service.' Die laatste mogelijkheid kwam goed uit aangezien het bedrijf toen het bedrijf op zoek ging naar een geschikte locatie voor het afscheid van topman Sergio Orlandini.

AMRO reageerde in eerste instantie veel negatiever dan de KLM, die zich in totaal voor anderhalve ton verplichtte. Maar volgens bankemployé Frank

Taylor had deze aanvankelijke terughoudendheid 'niets te maken met de aard van het evenement', alleen met het feit dat AMRO's public-relations afdeling nog bezig was met het ontwikkelen van een 'meerjaarsbeleid concernsponsoring'; dit op basis van de ervaring die de bank vorig jaar opdeed met Sonsbeek 86. Onmiddellijk nadat de Raad van Bestuur in maart jongstleden goedkeuring had gegeven aan het concept en een activiteitenprogramma voor de komende twee jaar, werd opnieuw contact opgenomen met het museum. Taylor: „*The Spiritual in Art* stond bovenaan ons lijstje”.

Voor Overduin, Haak en List was de tijd tussen de toezeg-

ging van de KLM en de onverwachte wending in de opstelling van de Amro-bank maanden later, een periode van onzekerheid. „Er was een andere potentiële hoofdsponsor, die ons ruim een half jaar aan het lijntje gehouden heeft,” zegt Overduin. De museumdirecteur voerde zeker veertig gesprekken met mogelijke sponsors.

Zo moet een cultureel functionaris tegenwoordig ook entrepreneur zijn. „De directe contacten met sponsors zijn heel belangrijk,” weet Overduin. Zo hield hij onlangs een causerie voor een gezelschap topfunctionarissen van de AMRO-bank over het bijeenbrengen van de Haagse Mondriaan-collectie;

bij het gesprek na afloop kwam de verzekering van al die werken aan de orde. Speciaal de komende weken zijn voor hem vol van representatieve verplichtingen. „Ik ben op alle ontvangsten van de hoofdsponsors in het museum, als gastheer, maar ook met het oog op de toekomst. Op zulke partijen lopen een heleboel mensen rond die straks misschien voor een andere tentoonstelling met de vraag voor sponsoring benaderd kunnen worden.” Zijn zakelijk directeur List beveelt aan: „Voor oktober '88 staat bij ons *Holland, a Painters' Dream* op het programma, ook een tentoonstelling met veel lijnen naar het buitenland. Zeer geschikt voor de KLM om aan

mee te doen.”

„Er is naar goed gebruik met de KLM besproken of men bezwaar zou hebben tegen een mede-sponsorship van de AMRO-bank,” weet bank-employé Taylor. „De afspraak is, dat wij meedoen voor hetzelfde bedrag als de KLM. Dat lijkt mij ook normaal, bij twee hoofdsponsors.” De public-relations-afdelingen van de bedrijven staan in nauw contact met elkaar over wat Taylor de 'inhaalmoegelijkheden' noemt. In dat kader hebben Taylor en Wunderrink samen ook de gastenlijsten voor de diverse ontvangsten doorgenomen. „Wat wij abso-

luut niet willen,” betuigt Taylor, „is de heer Orlandini voor de voeten lopen. Want als wij avonden willen organiseren voor een aantal toppers in Nederland, ligt het voor de hand dat een deel van hen ook wordt gevraagd voor Orlandini's receptie.”

Naast het gebouw verruizen twee grote tenten voor de driehonderd genodigden, die afgescheid komen nemen van de topman van de luchtvaartmaatschappij. Op maandag 31 augustus krijgen zij ter receptie al een *preview* van de tentoonstelling. De volgende dag wordt *The Spiritual in Art* officieel geopend.

Ned. Staatscourant 2 oktober 1987

Minister Brinkman kondigt in Rijksmuseum 'indemnity-regeling' aan

Regering staat garant voor schadevergoeding van kunstvoorwerpen uit bruikleen

WVC - Bij de tentoonstelling 'Onze meesters van het landschap' bood de samenwerking met Amerikaanse musea het voordeel dat de in de V.S. van kracht zijnde 'indemnity' zich ook uitstrekt tot het Rijksmuseum. Het doet mij bijzonder veel genoegen ook voor Nederland een indemniteitsregeling te kunnen aankondigen. Met de minister van Financiën is hierover in principe overeenstemming bereikt. Naar verwachting zal vanaf begin 1988 de Nederlandse regering garant staan voor vergoeding van eventuele schade aan kunstobjecten die in bruikleen zijn gegeven. Aldus minister Brinkman 1 oktober in het Rijksmuseum Amsterdam, waar H.K.H. Prinses Margriet de opening verrichtte van een tentoonstelling gewijd aan het werk van beroemde landschapsschilders. Onderstaand volgt de inleiding van de bewindsman.

Koninklijke Hoogheid, geachte aanwezigen! - Ruim twee jaar geleden, op 24 september 1985, stond ik op deze zelfde plaats om het 100-jarig bestaan van het Rijksmuseumgebouw te herdenken. Ik heb toen o.a. aangegeven, welke rol de rijksoverheid sedert 1885 heeft gespeeld op het gebied van cultuurbewoud en -bescherming. Aan het slot van mijn betoog heb ik er ook op gewezen, dat het Rijksmuseum, als belangrijke representant van het Nederlandse museumbestel, een actieve rol heeft gespeeld bij de vorming van nieuwe ideeën op dat gebied; deze rol van het museum heb ik cultuurschepend genoemd.

Nu zijn wij hier bijeen voor de opening van een belangrijke tentoonstelling 'Onze meesters van het Landschap'. Op het gebied van tentoonstellingen is het Rijksmuseum ook als cultuurschepend, of, zo u wilt, trendsetter te beschouwen. En dat behoort, meen ik, ook tot de taak van 's lands grootste museum. Sedert de tweede helft van de jaren zeventig, te beginnen met de tentoonstelling 'Tot Lering en Vermaak', zijn wetenschappelijk onderbouwde, thematische tentoonstellingen steeds belangrijker geworden. Esthetische en inhoudelijke aspecten komen gelijkelijk aan bod. Een tentoonstelling in het Rijksmuseum strekt altijd tot lering en vermaak.

Nadat in 1981 de historieschilderkunst werd belicht in de tentoonstelling 'God en de goden', is nu de Nederlandse landschapsschilderkunst uit de 17de eeuw aan de beurt. Deze tentoonstelling werd, evenals 'God en de Goden', gemaakt in samenwerking met twee Amerikaanse musea.

De tentoonstelling toont welke stilistische ontwikkeling de landschapsschilderkunst heeft doorgemaakt. Bovendien wordt een nieuwe weg aangegeven op het punt van de interpretatie van het landschapsschilderij en de rol die het in de 17de eeuw speelde.

Buitengewoon kostbare zaak

Internationale samenwerking heeft bij het Rijksmuseum altijd hoog in het vaandel gestaan. Het organiseren van tentoonstellingen van dit kaliber is echter een buitengewoon kostbare zaak geworden. Intercontinentale transporten en immense verzekeringswaarden drukken zwaar op het budget. Gelukkig krijgen wij meer en meer de aanvullende steun van het Nederlands bedrijfsleven. Deze tentoonstelling had niet gehouden kunnen worden zonder een aanzienlijke bijdrage van de KLM, een van de trouwe steunpilaren van het Rijksmuseum.

Samenwerking met Amerikaanse musea biedt ook het niet te verwaarlozen voordeel, dat gebruik gemaakt kan worden van de in de Verenigde Staten van kracht zijnde 'Indemnity'. In dit systeem - dat in verschillende verschijningsvormen ook in enkele Europese landen en in Canada en Australië gehanteerd wordt - staat de regering garant voor vergoeding van eventuele schade aan de bruikleengevers. De musea kunnen daardoor op de kosten van verzekering flinke besparingen realiseren.

Het doet mij bijzonder veel genoegen u ook voor Nederland een indemniteitsregeling in het vooruitzicht te kunnen stellen. Met mijn collega van Financiën, de heer Ruding, heb ik hierover kort geleden in principe overeenstemming bereikt. Ik zal trachten de regeling zo snel als mogelijk is in werking te laten treden: naar verwachting zal dat begin 1988 gebeuren.

Budgettaire verlichting

De indemniteitsregeling kan een belangrijke budgettaire verlichting voor de musea betekenen. Het betekent dat op het budget van een aantal grote tentoonstellingen, en ik bedoel dan tentoonstellingen van nationale of internationale allure, nauwelijks een verzekeringspremie meer drukt. Daardoor zal het mogelijk worden om exposities, die nauwelijks in ons land

meer konden plaatsvinden omdat de kosten te hoog waren, wederom in Nederlandse musea te organiseren. Kortom een steun in de rug voor de publieksfunctie van de Nederlandse musea. Ik ben blij dat mijn collega van Financiën het belang hiervan inmiddels inziet. Ere wie ere toekomt!

Met mijn collega van Financiën heb ik een tweede afspraak kunnen maken, die ook de publieksfunctie van de musea ten goede komt. Deze afspraak betreft de inkomsten uit de entreegelden van de rijksmusea. Tot nog toe vloeien deze gelden direct naar de Schatkist. In deze systematiek bestaat er geen prikkel om tot een beleid te komen dat meer mensen binnen de deuren van een museum haalt. De heer Levi zal het in zijn budget niet merken of de tentoonstelling die u straks zult zien, een publiekstrekker zal worden, of niet. Ik ben van mening - en in de overtuiging dat dit elke museumdirecteur zal aanspreken - dat een succesvolle presentatie van een museum best gehonoreerd mag worden. Welnu, de nieuwe regel zal luiden dat een deel van de extra opbrengsten uit hoofde van entreegelden, behouden kan worden door het museum. De DGCZ zal in overleg met de museumdirecties een en ander verder uitwerken.

Dames en heren, in de nota museumbeleid van 1985 heb ik gesteld dat naast de publieksfunctie van musea de functie van behoud en beheer van grote waarde is. Het doet mij veel genoegen dat ik op deze dag ook op het terrein van het behoud en beheer mededelingen van positieve aard kan doen. Deze dagen zend ik een beleidsbrief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waarin ik toelicht, dat ik in de ontwerp-begroting 1988 van mijn departement prioriteit heb geschonken aan een versterking van het beleid op terrein van de musea, de monumenten, de archeologie en de archieven. Speciaal ten behoeve van het beleid met betrekking tot het behoud en beheer van cultuurgooierden is een extra bedrag gereserveerd van f8 miljoen per jaar, waarbij ik mijn prioriteit gelegd heb bij de museale sector.

Nota Museumbeleid

In de Nota Museumbeleid is een beleid uitgezet dat is gericht op een zo goed mogelijk consolidatie van bestaande rijksinstellingen en initiatieven en dat tevens, zij het op beperkte schaal, ruimte bood voor vernieuwingen. Van die beoogde consolidatie is vooralsnog te weinig sprake geweest. In dit verband noem ik twee saillante

voorbeelden. In de eerste plaats heeft het museale areaal de laatste jaren een grote uitbreiding ondergaan. Ik breng in dit verband in herinnering de opening van het Paleis 't Loo, het Zuiderzee Museum, het Catharijnenconvent, het Scheepvaart Museum, het Museum van Oudheden, Mauritshuis, Teylers Museum, Joods Historisch Museum, Rijksmuseum Boerhaave, het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden... Ik stop, anders vrees ik dadelijk alle Rijksmusea genoemd te hebben, maar u weet, dat ook dit Rijksmuseum in dit rijtje thuishoort, gezien de belangrijke verbeteringen die in het gebouw aangebracht zijn en zullen worden.

De in vele gevallen stijgende exploitatiekosten kunnen als gevolg van deze uitbreidingen, verhuizingen en verbouwingen naar mijn overtuiging binnen de huidige begroting niet langer worden opgevangen.

Ik noem in de tweede plaats het feit, dat de inventarisatie, de registratie en de documentatie binnen de musea reeds te lang te weinig aandacht hebben gekregen. Aan een optimale programmatuur voor collectie-ontsluiting zal nog veel aandacht moeten worden geschonken.

Ik acht het van groot belang dat dit proces slaagt, niet alleen voor de beheersfunctie op zichzelf, maar ook voor de publieksfunctie van musea. Dames en heren, in dit kader beperk ik mij tot deze voorbeelden. Het geheel van deze problematiek heb ik in de aan de Tweede Kamer gerichte Beleidsbrief

uiteengezet. Ik zeg er direct bij, dat ik aan een aantal noden op het onderhavige beleidsterrein, bij voorbeeld betreffende het beperkte beschikbare aankoopbudget en tentoonstellingsbudget niet ben toegekomen aangezien de middelen mij daarvoor thans ontbreken.

Toch heb ik er alle vertrouwen in dat op basis van de thans voorgestelde extra toedeling van middelen een effectieve aanpak mogelijk is van de problemen op het gebied van het behoud en het beheer van ons culturele erfgoed, terwijl tegelijkertijd door de beide regelingen met betrekking tot de musea, waarvan ik hiervoor melding heb gemaakt, de mogelijkheid en een extra prikkel wordt geboden ter versterking van de publieksfunctie. Naar ik hoop, heb ik u inmiddels in een zodanige stemming gebracht, dat u zodadelijk met intens plezier de tentoonstelling 'Onze meesters van het landschap' gaat bezichtigen.

Gaarne wil ik het Rijksmuseum complimenteren met de totstandkoming van deze belangrijke tentoonstelling, en niet te vergeten de tentoonstelling van de mooiste Hollandse 17de eeuwse landschapstekeningen uit de eigen collectie in het Rijksprentenkabinet. Hiermee verklaar ik de tentoonstelling voor geopend.

Algemeen Dagblad

2 oktober 1987

Staat stelt zich garant als geleende kunst wordt vernield

Van onze kunstredactie
AMSTERDAM — Neder-
landse musea kunnen, als zij

een kostbare internationale tentoonstelling willen organiseren, vanaf volgend jaar een beroep doen op een indemniteitsregeling. Dat betekent dat de staat garant staat voor de kosten, als een uit het buitenland geleend kunstwerk in ons land beschadigd wordt. Musea besparen met deze regeling de vaak enorme premies, die zij aan commerciële verzekeraars moeten betalen.

De indemniteitsregeling, die in onder meer Amerika, Engeland, Frankrijk, Canada en Australië al jaren bestaat,

wordt door de museumwereld in ons land met gejuich begroet. „Het scheelt een behoorlijk bedrag op ons tentoonstellingsbudget”, aldus Simon Levie, hoofddirecteur van het Rijksmuseum.

Ronald de Leeuw, directeur van het Van Goghmuseum: „De regeling betekent niet dat we nu moeiteloos een groot overzicht van het werk van Cézanne kunnen opzetten, maar Nederlandse musea worden voor buitenlandse musea en verzamelaars wel een veel aantrekkelijker partner.”

Elsevier 30 mei 1987

'GEEN CENT MINDER'

Elco Brinkman, een minister van cultuur in de jaren tachtig

— JAN PAUL BRESSER —

Hij wil zeker nog vier jaar op zijn plek blijven zitten en is niet van plan ook maar een cent te bezuinigen. Hij vindt wel dat het kunstbedrijf het subsidiegeld beter moet beheren en gaat er dan ook van uit dat de Nederlandse Opera het tekort van zes miljoen zelf ergens moet vinden. Een herstructurering van het orkestbestel is hard nodig en de musea moeten hun slecht geconserveerde verzamelingen uit de mufte kelders halen om ze te laten zien. *Mr. drs. L. C. Brinkman heeft wel degelijk een eigen mening over kunst. Een portret van een minister van cultuur in de jaren tachtig.*

In zijn lichte werkkamer in het WVC-ministrie in Rijswijk vallen meteen drie grote schilderijen op: van Co Westerik, Constant en Kees van Bohemen. Ze geven de ruime smaak.

Een keuze van minister Brinkman zelf?

„Natuurlijk. Het schilderij van Kees van Bohemen hing in het departement van volksgezondheid. Mijn collega daar zag er niet zo veel in. Ik vind het prachtig, dus heb ik het kunnen lenen. De twee andere schilderijen waren bestemd voor circulatie in het buitenland. Voor de duur van mijn ambtsperiode mag ik ze hier houden.”

Ze verraden uw smaak als het om beeldende kunst gaat?

„Ja. Ik heb een voorkeur voor expressivisme, voor de expressieve kracht van schilderijen. Ik houd van kleurrijk. Hoewel, Westerik heeft niet zo veel kleur en is veel figuratiever, maar het is kunstig geschilderd. Het heeft een mooie sfeer. En Constant is expressief en tegelijk figural. Die combinatie boeit me ook.”

U ziet veel beeldende kunst?

„Zeker de laatste tijd. Ik bezoek veel musea en galeries. Je leert beter onderscheiden en natuurlijk ontwikkelt er zich wel iets in je persoonlijke smaak. De atmosfeer in de beeldende kunst is ook prettig. Al merk ik wel dat mensen erover vallen als je zegt: ik vind dit wel mooi en dat niet. Met het uitspreken van een persoonlijke voorkeur ontkenen je snel allerlei discussies. In de zin van: hij geeft wel subsidie aan X, maar niet aan Y. Daar zit vaak iets van kinnestime in. De minister vindt Jansen wel mooi en Pietersen niet. U begrijpt, zo werkt het niet in mijn beleid. En mag ik trouwens niet een pure privé-smaak hebben?”

Bepaalt die groeiende culturele belangstelling uw politieke ambities?

„Mijn ambitie is inderdaad de culturele portefeuille te behouden. Het is een dank-

bare portefeuille. Je moet natuurlijk oppassen dat een minister niet tot het vaste meubilair van het ministerie wordt. Maar ik hoop vurig dat ik hier acht jaar als minister mag blijven zitten.”

Kunt u aangeven waarom die voorkeur zo gericht is?

„Kunst en cultuur is een sector die je voortdurend stimuleert tot inhoudelijke discussie, tot nadenken, tot onophoudelijk kritisch moeten zijn. En dan altijd met een onderton van jovialiteit, van rivaliteit in een plezierige sfeer. Ik wil daarmee niet zeggen dat het in de bejaardenwereld of in de ziekenhuiswereld minder plezierig is, maar daar is het gesprek hier aan tafel veelal zakelijker ondanks de menselijke kant van die sector. Kunst is directer. Je wordt onmiddellijk doorgeprikt als je in gemeenplaatsen spreekt. Men kan geweldig kwaad worden als je iets zegt, wat ze niet zint. Maar de borrel blijft op tafel, het blijft altijd plezierig. Dus vind ik de kunstsector een stimulerend gezelschap. Dat meen ik oprecht. Daarnaast is het een dankbare afwisseling bij alle zware dingen van de dag, bij alle ellende die hier over tafel komt.”

Besteedt u binnen uw werk meer aandacht aan kunst?

„Natuurlijk doe ik moeite om op de hoogte te blijven en probeer ik overal in het land wat mee te pikken. Maar als het op inhoudelijke beslissingen aankomt, besteed ik toch niet meer dan vijf à tien procent aan cultuur. En als u mij om mijn ambities vraagt, dan gaat het er in de eerste plaats natuurlijk om mijn werk goed te doen, binnen de politiek. Ik wil er hard aan mee helpen en aan meewerken om vandaag te voorkomen dat er een sfeertje groeit van: het zit ze niet mee, dit kabinet, er is een dreigende stagnatie in de economische groei, en dat zou aan dit kabinet liggen. Dat komt op. En ik ben buitengewoon gemotiveerd om duidelijk te maken dat we op de lijn zitten.”

Waar is dat aan te zien?

„Dat is overal aan te zien. We hebben ons veel moeite getroost om tot financiële beperkingen te komen. Het roer moet dan ook beslist niet om, in die zin dat we nu ineens extra geld uitgeven. Het zou in de psychologische beleving van mensen heel naar overkomen. En waar ik alleen zelf al aan bezig ben, dat is héél veel, al zie je dat niet meteen af aan tientallen wetontwerpen.”

Geeft u eens een voorbeeld.

„Bij voorbeeld heel direct als de vraag komt: overheid doe iets aan de situatie in de thuiszorg, creëer banen voor verpleegsters, maak het voor de marktsector aantrekkelijk om wat maatschappelijke dienstverlening te doen. Dat is een sector waar heel veel in ontwikkeling is.”

U doet dat niet onmiddellijk in de kunst. Er zijn overal signalen dat we geen culturele hoogtijdagen beleven. En dat met name uw ministere het hakmes slijpt voor bezuinigingen.

„Ik heb een volstrekt andere waarneming. Volgens mij gaat het heel goed in de kunst. Los van wat de overheid bijdraagt, zie ik nieuwe initiatieven, een groeiende belangstelling van publiek en steeds meer kwaliteit. En er wordt ook niet bezuinigd. Ik stel dat heel nadrukkelijk. Afgezien van de orkestoperatie, maar die dateert van de periode Van der Louw, en afgezien van de beeldende kunstenaarsregeling die primair bij sociale zaken lag, is er vijf jaar door de centrale overheid niet bezuinigd op kunst.”

Komen er zolang u er zit, geen bezuinigingen?

„Ik neem niet waar dat er de komende vier jaar van overheidswege in de kunst zwaar het mes wordt gezet. En er is helemaal geen sprake van dat ik de hakbijl zou zetten aan de wortels van de almaar groeiende kunstboom. Niemand kan dat ook aantonen. Ik bezuinig niet, ik heb alleen maar geld verschoven.”

Wat bedoelt u daarmee, geld verschoven?

„Als ik al denk dat het op de ene plaats wat minder kan, zorg ik ervoor dat het er elders in de kunst bijkomt. Ik geloof dat het in het belang van de kunst is dat je creativiteit stimuleert door te zeggen: ja vrienden, nu moet een ander ook eens de kans krijgen. Een billijke verdeling, bedoel ik.”

Geld weg bij de grote instellingen ten behoeve van de ontwikkeling in de kunst?

„Dat zeg ik niet meteen. Maar de bomen groeien niet tot de hemel. En daar moeten vooral de grote kunstbedrijven wat meer op letten. Ik signaleer hier en daar beheersproblemen. Ik zie dat instituten op een gegeven moment zo groot worden dat het geld ze door de vingers dreigt te lopen.”

Geld over de balk?

„Het relatief gemak waarmee geld wordt uitgegeven zonder dat men het gewicht van elke volgende miljoen nog weegt. Je kunt je ook afvragen: wat voegt die volgende miljoen nog toe aan het produkt

zoals het er ligt. En ik ben natuurlijk voor eerlijke verdeling. Letteren, film, amateuristische kunstbeoefening, dat bestaat dus ook en heeft recht op steun van de overheid.”

U stelt grenzen aan de financiële groei van bijvoorbeeld de opera?

„Als je in Nederland enkele tientallen miljoenen uitgeeft aan opera kun je natuurlijk zeggen: dat is nog lang niet genoeg in vergelijking met Brussel en New York. Maar dat zeg ik: in Nederlandse verhoudingen is het een gigantisch produkt. Het is bovendien geen dorpsopera. Er wordt een heel fatsoenlijke kwaliteit geleverd, in mijn ogen. En dan kan je wel blijven bena-

drukken, dat relatief kleine en verwende publiek heeft recht op meer, want Nederland moet nou eenmaal een keer de blitz maken — dan zeg ik ho.”

Ho?

„Misschien hoort het bij opera dat alles uit de kast moet maar ik vraag me dan af: die tien man meer, dat decor van een paar ton, een regisseur die dagen langer heen en weer moet vliegen, dat zie ik er niet meer aan af. En zelfs al zou ik het er aan af zien, dan is het zo'n klein deel van het totale publiek, dat ik het onbillijk zou vinden tegenover pop of barokmuziek of film om daar zo veel geld aan uit te geven. Ik moet die onderlinge wegen maken.”

U blijft de tekorten van de Nederlandse Opera of van Forum dus niet altijd dekken?

„Vergeet niet dat er zowel bij de Opera als bij Forum nogal wat is bijgedaan de afgelopen tijd. Als dan prompt blijkt dat ondanks die extra bedragen men ook nog de budgetten fors overschrijdt, dan is er fundamenteel iets mis in het beheer en de opzet van de opera. Dan lijkt het een motto te worden: een overschrijding meer, dat geeft niet, dat lossen we later wel op. Bij mij houdt het een keer op. Dat heeft met onderlinge afspraken te maken. Een man een man, een woord een woord. Nee, u hoeft niet meteen in de richting van Jan van Vlijmen te denken of van zijn bestuur. Maar gewoon in het algemeen: als je afspraken maakt met iemand, dan is het niet goed dat men zich er niet aan houdt.”

Dus de opera moet zelf een oplossing voor het tekort van zes miljoen vinden?

„Natuurlijk mag er 'ns een keer een ongelukje zijn, daar zal ik niemand over lastig vallen. Maar inderdaad, voor die zes miljoen tekort bij de opera, daar moet de opera zelf een oplossing voor vinden. Ik heb daar een aantal handreikingen voor gedaan. Een concrete is het uitspielen over lange termijn van een voorstelling, ook buiten Amsterdam. Ik weet wel, het kost enige moeite om die beroemde regisseurs langer te contracteren en dat schijnt ook altijd meer te kosten. Maar daar ben ik zeer koppig in: je hoeft niet altijd maar te blijven betalen wat een gek er voor vraagt. Zo maakt het internationale kunstwereldje zichzelf gek. En moet Nederland het hier altijd maar weer weten?”

Is dat een kernpunt van uw cultuurbeleid?

„Ik volg — nogmaals — de stelling dat we niet hoeven te blijven betalen wat een gek er voor vraagt. Als het publiek tweehonderd gulden voor Horowitz wil betalen — die ik fantastisch vind — oké. Baal hem. Maar bij de opera is het zo dat het publiek tien procent van de totale uitgave zelf bekostigt. De rest komt uit subsidie. Dan vind ik het rechtvaardig om als subsidiegever te zeggen: of het publiek gaat meer betalen, maar dan ook fors meer, of je speelt meer, of de voorstelling moet je iets minder duur opzetten. Ik vraag me ook wel eens af of het publiek het er allemaal aan afziet: die hoeveelheid pracht en praal, al die mensen op het toneel. Als ik dat zeg schijnt ik me met het artistieke beleid te bemoeien. En dat is iets dat je in een tweede ambtsperiode ook wat meer durft dan in de eerste.”

Dat is ook een zichtbaar verschil met een paar jaar terug: u bemoeit u meer direct met kunst.

„Ja, maar ik houd er ook van veel te delegeren. In alle sectoren van mijn beleid. Ook binnen de kunst laat ik de mensen ruimte voor hun eigen verantwoordelijkheid. Maar als je constateert dat mensen dat te ruim invullen en de grenzen alsmat verschuiven, dan moet je een keer zeggen: de grenzen zijn bereikt.”

U vraagt in uw kunstenaarsbrieven direct aan de kunstinstellingen of ze zelf voorzetten geven voor een betere structuur, voor een beter beheer. Binnen de orkesten zijn signalen van veranderingen die men zelf wil voorstellen. Hoe komen die signalen over?

„Ik geloof dat er binnen de orkesten hoog nodig iets moet veranderen. Het woord bezuinigen zet ons misschien op het verkeerde been. Het totaalbedrag voor de muziek hoeft niet onmiddellijk te wijzigen. Het gaat om de verdeling over de verschil-

lende muzieksoorten. En daarnaast om de spreiding van de verschillende voorzieningen over het hele land. Je kunt wel blijven roepen: we blijven zitten waar we zitten en lopen weer naar de Raad van State en roepen. Brinkman is zeer onredelijk en daarmee is de discussie gesloten. Maar dan blijft het probleem dat in de muziekzaal in Alkmaar of Amersfoort onvoldoende mensen in de zaal zitten en elders te weinig goed aanbod is en dan kan ik ook Middelburg noemen of Maastricht. Dat is een gezamenlijk probleem. En de orkestenwereld heeft er zelf belang bij om niet af te wachten of de minister weer eens wat roept, maar ook zelf met voorstellen te komen.

Voor samenvoeging?

'Laat ik nou niet weer Rotterdam en Den Haag noemen — dat is sommigen in het verkeerde keelgat geschoten — maar je kunt denken — ik noem een ander theoretisch voorbeeld — aan samenvoeging van het Limburgs en het Brabantse Orkest of het Gelders Orkest en Forum. Hoe je dat ook verder duidt, het orkestenbestel heeft er zelf alle belang bij dat men — om de kwaliteit te handhaven — voldoende publiek moet trekken en differentiatie in het aanbod te bereiken. Men is daar ook mee bezig en ik begrijp best dat men niet een briefje schrijft met: beste minister u moest het Limburgs Orkest of het Frysk Orkest of het Residentie-orkest maar opheffen en het arbeidspotentieel voegen bij opera Forum en het Gelders Orkest. Want zo werkt het niet. De minister moet als Kop van Jut durven fungeren. En dat wil hij ook best. Maar hij moet dan wel het gevoel hebben dat er sprake is van wezenlijke verbetering van een infrastructuur. En niet dat het bedje anders gespreid wordt. Daar moet men gelooft ik nog wat aan wennen.'

Zou het niet van moed getuigen als een minister van cultuur juist vandaan zou vechten voor uitbreiding van het kunstenbudget. Mensen hebben steeds meer vrije tijd, bezielende kunstenaars zitten — na afschaffing van de bkr — vaak in de kou, vernieuwingen in de kunst vragen steun.

Het is voor mij geen kwestie van er is geen ruimte meer, of de mogelijkheden. Nee. Ook niet: ik mag niet van het kabinet. Het is een kwestie van inschatting of je dat inderdaad zou moeten doen. In mijn beleid probeer ik mogelijkheden te vergroten, met uit eigen portemonnee, maar bijvoorbeeld via sponsoring. Als men uit sponsoring of bijzondere activiteiten extra geld krijgt — of dat nou een museum is of een orkest — dan zouden we toch met de minister van financiën tot een afspraak moeten kunnen komen, dat men dat geld mag houden. Nu is het zo dat het terugvloeit naar de staat.

U denkt dat dat structureel kan worden?

'Ik heb de waarneming dat mijn collega van financiën gevoel heeft voor deze redering. In de begroting voor 1988 denken we daarover. Dan kun je wel zeggen: ja, je hebt gemakkelijk praten, want het is geld

van derden. Maar dat vloeit dan niet meer terug naar hier. En dat is wel degelijk stimulerend beleid.'

'In de tweede plaats wil ik tegelijkertijd ook wel wat remmen. Uit oogpunt van redelijkheid. Want in vergelijking met allerlei andere sectoren in de samenleving — niet alleen in mijn departement met ziekenhuizen en bejaardenoordelen, maar in het algemeen — heeft het kabinet in vijf jaar nogal wat gedaan voor kunst. Dus moet je voorzichtig zijn met te blijven zeggen: er kan nog wel een beetje bij. Op een gegeven ogenblik breekt de lijn en dan roept de samenleving, meneer, u bent dol geworden, u bent aan het bezuinigen op bejaarden en bibliotheken, waarom moeten die kunstenaars nou plotseling allemaal wat extra?'

U denkt dat de samenleving zo reageert?

'Het is toch zo dat over het algemeen naast defensie het eerste op kunst bezuinigd moet worden. Ik verdedig de kunst tegen de traditionele geluiden. Door te stellen: u mag — ondanks bezuinigingen elders in mijn vakgebied — uw geld behouden. En daarbij we moeten oppassen met als het ware onder het mom van cultuur en educatie de mensen altijd maar aan te praten dat het niks hoeft te kosten. Voor niks gaat de zon op. En dat geldt ook voor de cultuursector.'

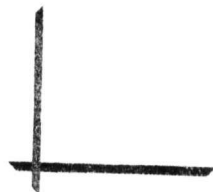
Dus als ik het goed begrip moet de consumptie straks meer betalen.

'U moet het zo zien: Het Mauritshuis in Den Haag is gerestaureerd en daar zijn gigantische bedragen in geïnvesteerd om de topkwaliteit te handhaven. Het is duidelijk dat je daar niet voor een dubbeltje op de eerste rang kunt blijven zitten. Er is in Nederland een onbedwingbare behoefte om steeds weer nieuwe musea of muziekzalen of noem maar op te creëren. Ik zeg al jarenlang, die vorm van spreiding is niet bevorderlijk voor kwaliteit. Kwaliteit is alleen te bereiken als je een concentratie creëert, waardoor er competitie en concurrentie is. Want men kan niet allemaal in die grote zaal spelen of in dat museum tentoonstellen. Men moet in de rij staan en alleen als men niveau heeft mag men binnen. Er is een neiging in dit land dat elke hoek moet kunnen expanderen. Ik denk dat dat uiteindelijk nivellerend werkt voor kwaliteit.'

Concentratie van orkesten, concentratie van musea, gaan we daar naar toe?

'Ik blijf erbij dat concentratie van musea beter is dan almaar nieuwe musea. Hoe moer het ook is, allerlei verzamelingen in een nieuw eigen gebouwtje, maar het kost

een hoeveelheid. En dan de exploitatie.

Het plan is nog steeds niet van de baan: Hilversum zou een Mondriaan in eigen bezit willen verkopen. Op de vraag of zo'n verkoop geen precedent zou kunnen scheppen voor andere gemeenten om ook kunst in de handel te brengen, heeft minister Brinkman een resoluut antwoord: 'De juridische mogelijkheden tot bescherming zijn gelukkig aanmerkelijk strenger dan eren werd verondersteld. Ik ben zeer beducht voor het precedent. Ik zal dan ook met alle macht proberen te voorkomen dat kunst in die zin een hulpmiddel wordt. En als u vraagt: kunt u het verbieden? Dan zeg ik ja, ik kan het verbieden. Dat betekent dan dat ik strikt formeel een voorstel moet doen bij de Kroon tot schorsing en vernietiging. En in de tweede plaats is er een wet behoud cultuurbezit die stelt dat dit niet in de lijn met die wet is. Het is van groot belang dat binnen het verkeer tussen de overheden in Nederland vanaf het begin het idee wordt weggenomen dat dit soort kunstverkoop mogelijk zou zijn.'

Dat houdt je in de loop der jaren niet vol. Dan gaat de verzameling achteruit.'

Hoezo de verzameling achteruit?

'Als ik de nouwe hier zie van mijn directeur-generaal over de staat van onderhoud van ons kunstbezit, dan is dat zeer alarmierend. Als ik al een miljoen extra had, dan moet dat eerst naar het onderhoud en de conservering van kunst in die kelders, waar het publiek helemaal niks van ziet. Er is ongelooflijk veel verzameld in de loop der jaren en het en der opgeslagen. En het is toch zonde dat dat in die mufte kelders blijft. Musea moeten daar veel meer mee kunnen doen.'

Heeft u een voorstel?

'Bij voorbeeld het zojuist heropende Bonnetantenmuseum in Maastricht, daar worden nu Italiaanse meesters uit het bezit van elders in Nederland gericht gepresenteerd. Daar heb ik achterheen gezeten. Ik

vind ook dat musea onderling veel meer mogelijkheden zouden moeten hebben voor ruil of verkoop aan elkaar. Uit oogpunt van spreiding moet die kunst de kelders uit voor tentoonstellingen overal. Als we alleen maar blijven hamsteren voor betere tijden, vraag ik me af: wanneer zijn die er, betere tijden?'

Dus geen mooi nieuw museum, bij voorbeeld voor figuratieve kunst?

'Ik zou het fantastisch vinden om in Almere ergens aan het water een opdracht te geven voor een museum, bij voorbeeld voor figuratieve kunst. En ik zou het ook nog zelf willen ontwerpen en inrichten. Dat is een jongensdroom. Maar er is geen geld dus moeten we ook geen valse hoop wekken. Het zou trouwens een idee zijn dat onmiddellijk zou worden afgeschoten omdat het van mij is — sprak de minister met een glimlach op zijn gelaat.'

En als zich een sponsor zou aandienen voor zo'n plan?

'Ja, als dat zou gebeuren. Ik merk overigens een groeiende belangstelling in het bedrijfsleven. Martijn Sanders van het Concertgebouw meldde me dat het hem geen enkele moeite gekost heeft om Horowitz bij een bedrijf onder te brengen. En het is beslist niet zo dat Horowitz dan van dat bedrijf een speciaal nummertje zou moeten spelen. Ik vind dat flink overdreven: het bedrijfsleven dat dreigt zich met kunst te bemoeien. Zo werkt het niet in de praktijk. En natuurlijk is het een bedrijf niet alleen om kunstzinnige redenen te doen. Wat doet dat er ook toe. Als een bedrijf contacten zoekt, ook in de kunst, dan is het toch niet zo gek dat dat bedrijf daar meer omzet mee wil halen. Als twee doelen tegelijk gediend worden, waarom niet?'

Ik kan me voorstellen dat er mensen in de kunst bang worden als 'Van der Valk Restaurants' het beheer van de schouwburg van Almelo overneemt en zich met kwaliteit zou kunnen gaan bemoeien.

'Die angst is begrijpelijk, maar ik vind hem tegelijkertijd getuigen van een zekere bekrompenheid. Ik zag onlangs in het Muziektheater een voorstelling van The Royal Ballet, gesponsord door Barclay. Dat bedrijf heeft niet één vinger in de pap gehad, maar legt wel gigantische bedragen bij. Ik Amerika en Engeland is dat normaal. Daar is dit land misschien te kleinschalig voor. Het zal bij ons wel altijd een mengvorm blijven tussen overheid en bedrijf. Ik ben er niet bang voor dat de kunst daardoor haar karakter, haar identiteit verliest. We moeten er mee leren leven.'

De Waarheid
18 februari 1987

Holland op z'n smalst

Afgelopen vrijdag kwamen de directieuren van de Nederlandse musea in Amsterdam bij elkaar. Onder meer kwam het afbraakbeleid van minister Brinkman van WVC aan de orde. Henk Overduin, voorzitter van de Nederlandse Museumvereniging, hield een rede. Daaruit publiceren wij de belangrijkste passages.

Al geruime tijd slaat de Nederlandse museumwereld het gebrek aan culturele bevoegdheid van minister Brinkman met grote argwaan gade. Eerst werd de P.C. Hooft-prijs

niet uitgereikt, soms kon een orkest of een theater-groep opstappen, toen verdween de BKR-regeling zonder een inspirerend alternatief en nu dan lijken de musea aan de beurt. In zes, zeven weken tijd staat het Centraal Laboratorium dat museale voorwerpen uit heel Nederland restaureert, voor een ondoenlijke personeelskorting, dreigt de Aziatische afdeling van het Rijksmuseum te worden gesloten, moet het volkenkundig museum in Breda maar dicht en mag ook de Rijksdienst Kastelenbeheer flink wat mensen inleveren. Alsof dat nog niet genoeg was, moest het Openluchtmuseum in Arnhem maar de poorten sluiten en zo niet, dan maar fiks geprivatiseerd en omgetoverd worden in een pretpark.

Nog geen jaar na de aanvaarding van de nota „museumbeleid“ door de Tweede Kamer blijkt er een diepgaande vertrouwenscrisis te zijn ontstaan tussen de minister van cultuur en de museumwereld. Ik moet met woede en verbijstering constateren dat een minister van WVC zijn eigen, kakelverse nota niet eens naleeft, dat hij ingrijpende beslissingen over het museumbestel neemt zonder dat de

Tweede Kamer over te raadplegen.

Toch wil ik proberen nuchter te analyseren waar de minister van cultuur in gebreke blijft. Mijn eerste kritiekpunt betreft de volstrekte wilkeur in het rijksbeleid ten aanzien van de musea. In april 1986 aanvaardde de Tweede Kamer Brinkmans museumnota. Eén van de belangrijkste uitspraken in dat werkstuk betrof de erkenning van een zogeheten generaal verantwoordelijkheid van de minister voor het landelijk museumbestel. Simpelweg gezegd: de minister behoort ook iets te doen voor niet-rijksmusea. Zo bepaalde hij dat bijvoorbeeld het Centraal Laboratorium restauratiewerkzaamheden voor alle musea in het land zou kunnen uitvoeren. Negen maanden later al blijkt zo'n uitspraak van nul en generlei waarde. Het Centraal Laboratorium zou 18 van de 28 arbeidsplaatsen moeten inleveren.

Het volkenkundig museum „Justinus van Nassau“ te Breda verging het nog erger. Enkele jaren eerder had zich een discussie afgespeeld over mogelijke financiële steun aan

een soortgelijk museum in het naastgelegen Tilburg. Nee, zei de minister, ik kies voor Breda, daar maak ik mijn volkenkundige „steunpunt“ van in de museale regio zuid. Zoals u weet, wordt dit museum thans met sluiting bedreigd. Van een beleid is allang geen sprake meer.

Mijn volgende punt van kritiek betreft het zwakke management van de minister en zijn departement. Van een flexibel personeelsbeleid heeft men op WVC nog nimmer gehoord. Trouwens, over bureaucratie gesproken: de rijksmusea en para-museale rijksdiensten moeten met elkaar over vier jaar een efficiency- en bureaucratie-korting opbrengen van maar liefst 230 man, naar het schijnt bovenop de 8 procent die de afgelopen jaren al was ingeleverd. Waaruit bestaat die bureaucratie bij de rijksmusea? Ik weet het niet.

De meeste rijksmusea hebben een personeelsbestand dat tussen drie en 35 mensen telt, enkele circuleren rond de honderd, het Rijksmuseum vormt met zo'n 400 personeelsleden de absolute top. Iedere eerstejaars Nijenroodiaan weet dat bureaucratie-

sche ruis in kleine organisaties als deze nauwelijks voorkomt. Desondanks gebruikt de minister het als argument om te bezuinigen. Hoe zit dat? Diverse museumsectoren krijgen wel de overgeschoten ambtenaren van de voormalige afdeling Musea, Monumenten en Archieven cadeau. Hoe cynisch dat de minister eerst zijn eigen apparaat afslankt door ambtenaren door te schuiven naar de musea om vervolgens van deze instellingen een bureaucratiekorting te vergen.

Het ministerie van WVC reorganiseert zelf intern overigens hevig. Wie het waar over te zeggen krijgt, is mij althans niet geheel duidelijk. Zeker is wel dat de rijksmusea voortaan gegroepeerd worden in drie sectoren: de kunstmusea, de Leidse musea en de cultuurhistorische musea. Iedere sector krijgt een hoofd, een directeur van een rijksmuseum, die onder andere subsidies aan niet-rijksmusea mag gaan beoordelen. Museumland zal voortaan verdeeld zijn in gewone mensen en super-collega's.

De nota „Museumbeleid” vond dat f 3,3 miljoen voor niet-rijksmusea nodig was, de minister had maar f 1,8 miljoen, de Tweede Kamer vulde dat in een motie aan. Ik vraag me wel eens af of die laatste anderhalf

miljoen wel bestaat. Daarnaast ben ik van mening dat subsidieaanvragen aan de hand van duidelijke criteria bijvoorbeeld door de Rijkscommissie voor de musea zouden kunnen worden beoordeeld. Maar daar hoor ik weinig meer van, ik heb het zware vermoeden dat Brinkman zijn eigen adviesorgaan alvast stevig uitholt terwijl de toekomstige adviesstructuur allerminst duidelijk is.

Impliciet wijst de omslachtige en onzorgvuldige wijze waarop het departement tegenwoordig met zijn musea pleegt om te gaan op een ouderwets en achterhaald museumbeleid. Toegegeven, de minister houdt de schijn van modern denken wel op, zijn oprispingen over sponsoring, budgetfinanciering en privatisering lijken daarvan te getuigen. Er schijnt recent nu een schimmige notitie in de gangen van het Bogaard Centre te Rijswijk te circuleren, maar formeel heeft de minister nimmer een diepe gedachte over nieuwe wijze van financiering ontwikkeld.

Sterker nog, in zijn jongste museumnota komen deze woorden niet voor. Ik heb deze er voor u op nagelezen. Brinkmans opmerkingen over sponsoring hebben nooit geleid tot concrete maatregelen, geen enkel

rijksmuseum heeft er ooit een personeelslid bij of zelfs opgedrongen gekregen om de specialistische taak van sponsoring vorm te geven.

Zijn geroep om privatisering is even modieus, maar gevaarlijker. Er wordt rustig met pretpark-exploitanten overlegd zonder enige dialoog met de betrokken musea zelf.

Als de museumwereld zelf met initiatieven komt, geeft het Ministerie niet dan met moeite thuis. Ik klap maar uit de school. Vorig jaar groeide het plan om samen met het Nederlands Bureau voor toerisme en de stichting Museumjaarkaart in 1988 alle toeristische promotie voor binnen- en buitenland te richten op de musea. Mede dankzij het ministerie van economische zaken lag er al snel ruim één miljoen op tafel voor „Nederland-Museumland”. Voorwaarde van alle participanten was dat het ministerie van WVC ook een — bescheiden — bijdrage zou leveren. „Geen geld voor leuke dingen”, kapt het ministerie de discussie al meteen af. Tweede Kamerlid Reinema (CDA) die kort daarvoor een motie had ingediend over de toeristische promotie van musea, moest eraan toe pas komen om dit rechtstreeks met de Minister te regelen.

Het museum vermag de een ouder-

wets tot lering te strekken en biedt de ander het superbe vermaak waar Umberto Eco op doelt. Musea pakten de welzijnsideologie van een decennium of wat geleden vlijtig op, maar doorstonden in onze dagen een verhuizing naar de harde sector met het nodige esprit. Een minister van cultuur zou met zo'n florerend instituut goede sier kunnen maken.

Er is veel wat ik minister Brinkman bestuurlijk kwalijk neem. Maar het ergste vind ik dat in vijf jaar ministerschap nog nooit een perspectief is geboden op de ideale kwaliteit van de musea, op de cultuurscheppende taak van onze instituten.

Toen enkele jaren geleden de wet Cultuurbehoud werd aanvaard, achtte niemand het noodzakelijk de eigendommen van de overheid, van onze musea, op de lijst van beschermde objecten te zetten. Maar alle beroering rondom het Openluchtmuseum, het gehannes met een Mondriaan leert ons wel beter: de overheid tast onze instituten van binnenuit aan. En dat, dames en heren, lijkt als twee druppels water op de toestand die Victor de Stuers anno 1873 in „Holland op zijn smalst” beschreef.

N.R.C.-Handelsblad 20 januari 1987

Heeft WVC ooit gehoord van budgetfinanciering?

MUSEUMNOTA IN DE PRULLENBAK

Door Henk Overduin

Op de laatste werkdag van het afgelopen jaar werd aan de Leidse universiteit de eerste postacademische cursus Museologie hier te lande afgesloten met een forum, samengesteld uit — in alfabetische volgorde — dr. S.H. Levie, hoofd-directeur Rijksmuseum, drs. J. Riezenkamp, directeur-generaal cultuur van het ministerie van WVC, dus des ministers museale rechterhand, drs. A.J. van der Staaij, directeur Sociaal en Cultureel Planbureau, prof. dr. A.C. Zijderveld, hoogleraar cultuursociologie en uw scribent.

De openingszet was aan Riezenkamp. De lobby van de musea naar pers en politiek zou volgens hem in vergelijking met bij voorbeeld de podiumkunsten te zachtzinnig en te ineffectief zijn. „Ach”, antwoordde de heer Levie, „ik dacht dat u onze belangen in de politiek behartigde. En weet u niet dat het rijksmuseum onder het kabinet - Van Agt verboden werd met de pers over de relatie met de rijksoverheid te spreken?”

Een andere museale insider zag de effectiviteit van de lobby stijgen met de kwaliteit van het bestuur. Na zo'n drie kwartier verbaal pingpongen tussen de aanwezigen en Brinkmans hoogste museale ambtenaar, riep Zijderveld uit: „Hebben de musea een luisterrijke culturele taak of niet? Als ik dat zo hoor, moeten ze zich volgens het ministerie vooral in het lobby-circuit druk maken. Waar zijn ze eigenlijk voor? Om politieke macht te organiseren of om een culturele betekenis te verdiepen?”

De ochtend voorafgaande aan het forum vond een bijeenkomst plaats van alle directeuren van de rijksmusea en enkele door het rijk betaalde paramuseale instellingen zoals het Centraal Laboratorium. Op het Slot Zeist decreteerde J. Jessurun, de man die in museale hiërarchie bij het ministerie op Riezenkamp volgt (maar zijn functie gisteren ter beschikking heeft gesteld, in afwachting van een departementale reorgani-

satie), de aanwezigen welke plannen zeer binnenkort ter goedkeuring aan Brinkman zouden worden voorgelegd.

De aanwezigen wisten al dat de komende vier jaar als gevolg van de zogeheten „efficiency en bureaucratiseringskorting” van minister Van Dijk 230 arbeidsplaatsen op hun personeelsbestand ingeleverd moesten worden, nog eens 13 procent dus op de 8 procent die de afgelopen jaren al was gekort. Voor 1987 leek het ministerie zelf alvast het een en ander te hebben ingevuld. Het Rijksmuseum zou door sluiting van de afdeling Aziatische kunst zo'n kleine tien formatieplaatsen moeten opbrengen, bijna evenveel als het personeels saldo van de uitverkoop van het volkenkundig museum Justinus van Nassau te Breda. Hun collecties zouden dan, naar het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden verhuizen, vermoedelijk naar de depots omdat deze gastheer met een interne reorganisatie bezig is. Met de collecties gaan overigens drie arbeidsplaatsen mee.

De nog maar kort geleden benoemde directrice van het Centraal Laboratorium te Amsterdam (een instelling die vorig jaar in de ministeriële nota „museumbeleid” werd uitgeroepen tot hét instituut voor restauratie van museale voorwerpen, werd ter plekke geconfronteerd met een bezuiniging van 18 medewerkers. Zij zal er dan nog 10 overhouden. Ook de Rijksdienst Kastelenbeheer diende in te leveren: zeven formatieplaatsen op een totaal van 22. Bovendien moest deze instelling maar eens diep nadenken over privatisering.

Geen perspectief

Berusten deze jongste WVC-ideeën misschien op eerder gevoerd beleid? We gaan terug naar de zojuist genoemde museumnota van Brinkman die medio 1986 door de Tweede Kamer werd aanvaard. Laten we nog eens vaststellen dat deze nota geen enkel perspectief bood op ideale ontwikkelingen binnen de

museumwereld. Ze ging niet in op de cultuurscheppende taak

van de musea, maar regelde een bestuurlijke hervervorming en erkende een zogeheten generale verantwoordelijkheid van de minister voor het landelijk museumbestel, lees voor de niet-rijksmusea. Onder dat laatste viel bij voorbeeld een gemeenschappelijke voorziening als het Centraal Laboratorium dat restauratiewerkzaamheden voor alle musea zou kunnen uitvoeren. Maakte de minister zich los van 44 musea door de aan hem verstrekte subsidies voortaan over de provincies te verdelen, enkele andere musea zoals het Afrika-museum of het Joods Historisch Museum nam hij des te steviger onder zijn hoede. Sommige musea bedacht hij zelfs een specifieke taak toe, zo zou Justinus van Nassau te Breda het volkenkundig „steunpunt” moeten worden van de museale regio zuid, reden waarom hij kort daarvoor een soortgelijk museum in het naastgelegen Tilburg financiële steun anthield. Onder druk van de Tweede Kamer werd er zo nog het een ander beloofd, bij voor-

beeld overleg tussen de ministeries van WVC en sociale zaken over de positie van mensen die via de WSW-regeling in musea werken. Dat personeel was immers onontbeerlijk geworden in tal van Nederlandse musea.

Vrijblijvend

Is de Museumnota tekenend voor het beleid van deze minister? Ja, vanwege de vrijblijvende manier waarop met het museum wordt omgesprongen, management en bestuurlijk gemak worden gesteld boven enig idee over de verrijkende functie van de musea voor u en mij. Neen, omdat binnenskamers heel wat „beleid” wordt gemaakt dat haaks op de Museumnota staat.

Zo baseert de Museumnota zich op de in de jaren zeventig ontstane decentralisatiegedachte, terwijl er in delen van museumland druk wordt gecentraliseerd, bij voorbeeld in de sektor beel-

dende kunst, waarin de gelijknamige Rijksdienst, c.q. afdeling van WVC, een prominente rol speelt. De musea van moderne kunst en design moeten regelmatig aan de rijksdeuren kloppen om aankoopsubsidies, bruiklenen of projectaanvragen. Zouden die musea dan niet zelfstandig iets kunnen aankopen? Natuurlijk wel, hun vaak illustere verzameling geschiedenis wijst dat wel uit. Al gebiedt de eerlijkheid mij wel te zeggen dat van enige coordinatie tussen de musea onderling in ons kleine landje op dit punt nimmer sprake was.

Het ministerie decentraliseert zijn afdeling Musea, Monumenten en Archieven die ambtelijk de musea onder haar hoede had, overigens wel. Achter de schermen vindt een fikse reorganisatie plaats. MMA wordt verkleind tot een afdeling Cultuurbeheer, de overgeschoten ambtenaren worden op dit moment ten dele doorgeschoven naar de rijksmusea die de komende vier jaar van de WVC-minister een bureaucratiseringskorting nog op hun bordje krijgen. Hoe cynisch.

Gevolg van deze opmerkelijke intra-ministeriële hervervorming is dat het museale veld voortaan opgedeeld zal worden in drie sectoren: kunstmusea, de rijksmusea en de cultuur-historische musea. Een soort restpost. Iedere sector krijgt een voorzitter, twee van de drie zijn op dit moment ad interim, geen al te sterk staaltje van management, de overgeblevene is de hoofd-directeur van het rijksmuseum. Zij mogen onder meer gaan oordelen over subsidie-aanvragen bij het rijk voor niet-rijksmusea. Voortaan zal museumland dus verdeeld zijn in gewone mensen en supercollega's.

De hoofd-directeur van het Rijksmuseum zal daarnaast de vaderlandse museumwereld in binnen- en buitenland moeten representeren. Een mooie taak, daar niet van, al lijkt deze wat lastig te combineren met een inspirerende leiding van 's lands grootste museum. Overigens holt die sektorale indeling de werk-

zaamheden van de rijkscommissie voor de musea, Brinkmans eigen adviesorgaan, stevig uit. Kortom, er is wel een nieuwe structuur, maar waar deze toe leidt, blijft gissen. „The proof of the pudding is in the eating”, zegt Jessurun daarover in het blad Museumvisie. We worden er moedeloos van.

Beleid

Wat zou de museumwereld eigenlijk van de minister van cultuur mogen verwachten? In ieder geval geen serie ad hoc beslissingen, een Museumnota die tot incident wordt gereduceerd, maar een in alle openbaarheid geformuleerd, consistent beleid.

— De zogeheten bureaucratiseringskorting van Van Dijk is hier een slag in de lucht. De meeste museale organisaties zijn zo klein dat bureaucratische effecten uitgesloten zijn. Teruglopend personeel zal met name de dienstverlening aantasten, openingsuren zullen verminderen, educatieve diensten worden ontvolkt, restauraties niet meer uitgevoerd. Holland wordt weer op zijn smalst.

— Waarom wordt er zo in het wildeweg iets over privatisering geroepen? Laten we gedegen zoeken naar nieuwe wegen van museale financiering. Heeft men op WVC wel eens gehoord van budgetfinanciering? Waarom wordt er eigenlijk geen professioneel personeel aangetrokken om de sponsoring te regelen? Wat kan in musea worden gepri-vatiseerd? Van een minister met zo'n rijk museumbestand mag wel een diepere gedachte worden verwacht dan een oprisping op de laatste werkdag van het jaar. Weet de minister dan niet dat musea hun identiteit geheel aan de commercie kunnen verliezen, zoals ook musea in Japan en de Verenigde Staten demonstrenen.

— En tenslotte: waar blijft het bewustzijn dat een samenleving niet kan zonder die prachtige, lastige, traditionele, innovatieve, beschouwelijke, maar ook zo tere instituten als musea? Een nota ligt in de prullenbak, het woord is opnieuw aan de Tweede Kamer.

De auteur is directeur van het Haags Gemeentemuseum

Omdat Brinkman zo nodig moet bezuinigen zullen delen van rijksmusea (langer) dichtgaan

'Ik wil u er met nadruk op wijzen dat dit geen scheren maar snijden is'

Minister Brinkman doet in zijn bezuinigingsronde nu een aanval op de musea. Die lijken het nogal gelaten over zich te laten komen. De directies denken dat ze kunnen kiezen tussen nog een dag in de week dichtgaan, of een afdeling sluiten. Slechts een enkeling ziet in dat het gevolg veel ingrijpender zal zijn: 'Drie suppoosten is één stafid en we hebben te weinig stafleden, dus...'

Tessel Pollmann

Het is zover. Het Rijksmuseum moet de afdeling Aziatische Kunst sluiten. Het Mulderslot zijn personeel ontslaan. Slot Loevestein zal geprivatiseerd worden. De Gevangenpoort gaat naar een stichting. Het Zuiderzeemuseum verwacht de afsluiting van enkele historische pandjes in het Buitenmuseum, het Catharijneconvent kan straks kiezen: alles van vóór 1700 of alles van na 1700 afsluiten voor publiek. Het Volkenkundig Museum Justinus van Nassau wordt opgeheven. Het Centraal Laboratorium voor het onderzoek naar voorwerpen van kunst en wetenschap wordt gehalveerd. Minister van Dijk slaat met zijn afslanking toe in de museumwereld.

In de maand december 1986 formuleerde plaatsvervangend directeur-generaal Culturele Zaken van WVC, Jan Jessurun, zijn voorstel aan minister Brinkman, die het zijne moet bijdragen aan de bezuinigingen op het ambtenarenapparaat. In totaal moeten er uit rijksarchief, rijksmusea en rijksmonumentenorg 230 mensen verdwijnen. De eerste 42 voor 1987 zijn in dienst van Rijksmuseum Amsterdam, Rijksdienst Kastelenbeheer, het Centraal Laboratorium met de lange naam dat kunstwerken restaureert, en Justinus van Nassau, volkenkundig museum te Breda, dat op moet gaan in zijn grote broer het Volkenkundig Museum te Leiden. In 1988 zullen nieuwe bezuinigingen volgen: de directies van bijvoorbeeld Catharijneconvent te Utrecht, Zuiderzeemuseum te Enkhuisen en Oudheidkundig Museum in Leiden weten dat ze niet gespaard zullen blijven. Ze kunnen kiezen — denken ze: een afdeling sluiten of nog een dag in de week dicht.

Het directieurenconvent van hoofden van dienst van rijksmusea heeft zijn positie bepaald, in een brief aan de minister, en met de illusie dat het iets te kiezen heeft: voorzitter dr. S. Levie (directeur Rijksmuseum Amsterdam) stelt de minister voor om de rijksmusea niet alleen maandag, maar ook dinsdag te sluiten, 'in de hoop het publiek wakker te schudden,' zoals een zijner collega's, drs. H.L.M. Defoer, directeur van het Utrechtse Catharijneconvent, ons zegt. Maar Jan Jessurun ontkent dat er iets te kiezen valt. De minister zal aanwijzen, en heel precies, hoe er bezuinigd moet worden. En dat is niet met extra sluitingsdagen: 'Er zal deze keer gesneden en niet gescheren moeten worden; er moeten maar heel rigoureuze maatregelen genomen worden, zoals het sluiten van een afdeling, een paar kamers in een vleugel of een heel museum.'

Hij wil niet zeggen waar de voorlopige

keuze van de departementale staf op is gevallen, maar een telefonische ronde onder de Rijksmusea maakt al spoedig duidelijk welk ongelukkig viertal in 1987 het slachtoffer is. Toevallig, of niet toevallig, zijn daar geen instellingen bij waar afsluiten van een afdeling helemaal niet mogelijk is. Want die musea bestaan: in het Catharijneconvent lopen vele ruimten in elkaar over, in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden ook, en in Paleis Het Loo begin je je wandeling bij William en Mary om te eindigen in de werkkamer van Willemien. De oost- en westvleugel van Het Loo zijn in de winter al dicht — de nog overblijvende route langs de Oranjes Inkomsten tot de stadhoudersloze tijdperk is wellicht een idee, maar veel geld levert dat niet op. Voor musea die gebouwd zijn als een reeks in elkaar overlopende vertrekken zal na 1987 dus wel degelijk het perspectief van de tweedaagse sluiting opdoemen. Een adembenemende tocht langs een reeks van gesloten musea dan wel afdelingen van musea zal niet langer tot de onmogelijkheden horen — in iedere regio is binnenkort op ieder uur van de dag wel een bestemming te vinden die niet toegankelijk is.

Het toeristenbedrijf, toch al behoorlijk in de war van de maandagse sluitingen die in 1983 in het museumwezen ingingen, zal nog verder van slag raken. De chaos op het gebied van openingen- en sluitingstijden, nu al aanzienlijk, neemt toe. En, zegt een functionaris van een groot rijksmuseum die zijn naam niet genoemd wil zien: 'Er zal op allerlei slinkse manieren worden gehandeld om onder de maatregelen uit te komen. Zo kun je als rijksdienst de ene dag suppoosten ontslaan en de volgende dag via een uitsendbureau vijftigstijf plussers aannemen. Daarmee bezet je officieel geen formatieplaats. Daar zegt de Rijksaccountantsdienst niets van.' Ook het werken met steunstichtingen in de rijksmusea zal toenemen: het Zuiderzeemuseum bijvoorbeeld heeft nu al een BV (voor de boekwinkel van het museum), een stichting Ontsluiting (die een deel krijgt van het extra verhoogd entreegeld) en een stichting Vrienden van het Zuiderzeemuseum waarin gelden uit de BV of de stichting Ontsluiting weer naar toe gesluisd worden. 'Zo ontstaat er in de musea een geldcircuit dat heel vruchtbaar wordt aangewend, en dat op zich zelf een uiting is van een gezond gevoel voor marketing en commercieel denken dat ook in het museumbedrijf nodig is. Maar al die stichtinkjes en BV'tjes kunnen makkelijk leiden tot frauduleuze handelingen, dat wel,' zegt plaatsvervangend directeur-generaal Jan Jessurun. Hij benadrukt hoe deze bezuiniging op het ambtenarenapparaat te vroeg komt, gezien de strategie die hij zelf voert: de staat gedraagt zich met deze bezuiniging als de absolute heer en meester over de musea, terwijl over enige tijd er zoveel beweging in de comptabiliteitswet ('Dat monster, die mammoet, die in beweging komen moet') zou moeten zitten dat musea tenminste met een eigen budget een eigen beleid voeren kunnen, 'en niet voor iedere schrijfmachine zeventien formulieren bij het rijk meer hoeven in te dienen.'

Dan ook pas kan een museum zelf houden en investeren wat het zelf aan extra winst maakt, zonder obscure BV'tjes. Nu moet geld dat wordt 'overgehouden' op de begroting officieel ingeleverd worden bij het ministerie van Financiën. Het aantal suppoosten is vanzelfsprekend ook precies vanuit Rijswijk geregeld. Zo is er in Breda in het Volkenkundig Museum Justinus van Breda (20.000 bezoekers per jaar) plaats voor 10 punt 3 mens. Daarvan mag 3 mens blijven en 7 punt 3 mens wordt ontslagen. De ontslagenen zijn meest suppoosten, die niet veel verdienen, en naar Sociale Zaken moeten. Vestzak-broekzak dus, en wie naar het museum wil is de dupe.

De ontslagen in de museumsector zullen vooral onder de suppoosten (officieel: het bewakingspersoneel) vallen.

Waarom? Omdat het directieurenconvent van de Rijksmusea het met WVC op een punt roerend eens is: behoud gaat voor publiek. Dat betekent dat het bewaren belangrijker is dan het laten zien. Zo'n stellingname is in de museumwereld nauwelijks een keuze, het is een vanzelfsprekendheid. 'Laat ons eerlijk zijn,' zegt het hoofd Algemeen Zaken van het Zuiderzeemuseum, 'toen het entree in de musea nog gratis was, was er in een museum eigenlijk niemand erg geïnteresseerd in bezoekersaantallen. Pas sinds bezoekers geld in het laatje brengen en dat geld gewicht in de schaal legt in het overleg met WVC wordt de museumwereld meer publieksgericht.' Maar voorlopig worden de suppoosten nog als vanzelfsprekend het eerst ontslagen. 'Drie suppoosten is één stafid,' zegt een directeur me, 'en we hebben te weinig stafleden, dus u kunt wel nagaan.'

Conservatief

Behouden, conserveren is de musea op het lijf geschreven. Conservatief is in die kringen geen scheldwoord, en conservatief-ambtenaarij is ook vaak de houding ten opzichte van Rijswijk (spreek uit: Den Haag). Dr. S. Levie, directeur van het Rijksmuseum, bijvoorbeeld 'heeft niet als gewoonte met de pers te spreken als de onderhandelingen tussen ons en WVC nog gaande zijn,' aldus hijzelf. Hij heeft collega's die de krant nog veel gevaarlijker vinden, maar er zijn gelukkig ook anderen, jongeren meestal, die eerst wel plichtmatig verwijzen naar dr. S. Levie als hun voorzitter van het directieurenconvent om daarna vrijelijk de eigen gal te spuwen. Zolang ze maar niet tegen Levie worden uitgespeeld, mogen hun woorden ook geciteerd worden. Maar erg ondernemend als actie-groep is het directie wezen van onze rijksmusea niet. 'Men wil eerst de beslissing van de minister afwachten, maar ja, of dat nou verstandig is,' betwijfelt er een. En een ander: 'Het zijn en blijven ambtenaren die het beleid van een minister willen uitvoeren.' Zodat de departementale aanval op hun eigen musea met een opmerkelijk incasseringvermogen en lankmoedigheid wordt gedragen. Geen krant wordt gewaarschuwd.

De tronie van het lot wil intussen dat 29 januari in 'Justinus van Nassau' (Breda) de directeur van de Nederlandsche Bank, Dulsenberg, het jubeljaar van ook dat museum opent met een veelbelovende tentoonstelling, Goud uit de Verloren Stad, over het goud van een verborgen stad in Columbia. In Leiden, waar Justinus van Nassau onder ressoortert maar het Volkenkundig Museum (een van de oudste ter wereld) zich op voor haar 150-jarig bestaan. Twee onwelkome presentjes krijgt de jubilaris: de collectie uit Breda en ook nog, als hij niet oppast, de inventaris van de Aziatische afdeling van het Rijksmuseum. 'Maar ze willen het niet hebben,' zegt een laconiek wachhopige functionaris van het Rijksmuseum. 'Ze hebben er geen plaats voor, dus waar moet het dan wel naar toe? Wij weten het niet. Wij weten alleen dat die afdeling dicht moet als de onderhandelingen met WVC niets nieuws opleveren.' De heer G. Heuff van de Rijksdienst Kastelenbeheer is niet door de algemene malaise bevangen. Heel stiekem heeft hij er eigenlijk geen bezwaar tegen als zijn dienst wordt geprivatiseerd tot bij voorkeur een stichting. Logisch, dan kan hij veel meer zijn eigen gang gaan dan als ambtenaar. Maar hij voorziet ook dat die door de overheid te subsidiëren stichting te weinig geld zal krijgen: 'En als Slot Loevestein bijvoorbeeld dan maar beperkt open kan, gaan we naar de kapitaalsvernietiging van de miljoenen en miljoenen die er gestoken zijn in de restauraties.' Hij weet al welk effect geldgebrek heeft op kastelen: om bij te verdienen, verhuurt het Mulderslot via een van die gezellige steunstichtingen zijn ruimte aan welgestelden die er parties geven. 'Maar in 1985 hadden we

zoveel van die parties in de avond, terwijl het personeel de morgen daarop weer ten dienste moet staan van het gewone publiek, dat iedereen, personeel en bezoekers, daaronder geleden heeft.'

Bedroevend

Het Centraal Laboratorium voor het Onderzoek naar Voorwerpen van Kunst en Wetenschap, waar van de 28 mensen er 10 moeten verdwijnen — is daar het afgelopen jaar zo geluierd en gelapzwand dat er zoveel mensen af kunnen? En is er op het terrein van conserveren en restaureren in Nederland niets meer te doen? De uitgebrachte Museumnota in 1985 door WVC leert ons wel anders: 'Onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de condities waaronder voorwerpen in de Nederlandse musea worden bewaard vaak bedroevend zijn. Ook blijkt er een grote achterstand in conserverende behandelingen en restauraties te bestaan. Binnen mijn departement,' schrijft Brinkman, 'wordt met voorrang gewerkt aan een beleidsplan op basis waarvan in deze situatie verbetering gebracht kan worden. Op bovenbedoeld gebied is het Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap de centrale ondersteunende instelling.' Het Centraal Laboratorium, dat in juni 1985 nog de centrale ondersteunende instelling voor restauratie en conservering en het onderzoek naar de beste restauratie- en conserveringsmethoden was, kan nu opeens met tien m/v worden gekort. Hoe is dat mogelijk? Was er sprake van grof mismanagement bij het Centraal Laboratorium, en geldt dat mutatis mutandis ook voor de andere getroffen en nog te treffen instellingen?

Nee, Jan Jessurun schetst de voorstellen die hij aan zijn minister over het Centraal Laboratorium doet dan ook met één woord: afgeslacht. Het letterlijke citaat uit zijn brief d.d. 22 december 1986: 'Vanuit de gedachte dat de restauratie-advies-afdeling werkzaamheden door andere instituten overgenomen kunnen worden, wordt het Centraal Laboratorium afgeslacht tot een kernfunctie: n.l. die van 'conservator-science'. In een andere passage van de brief wijst Jessurun de minister erop dat de bezuinigingen door de sluiting van het museum Justinus van Nassau 'overigens in strijd is met de Nota Museumbeleid, waarin de volkenkundige steunpunten worden vastgelegd.' Ook memoreert hij de sluiting van de rume van Brederode en die van Teylingen, zonder de hoop uit te spreken dat die sluiting iets anders inhoudt dan vernieling door vandalen. Jessurun heeft, met andere woorden, voor zijn eigen beleid geen goed woord over, en ook dat schrijft hij aan de minister: de personeelsreductie kan vanwege onbetamelijke haast niet als beleidskwestie van de lange termijn bekeken worden, en dus ontstaat er nu 'een onverantwoord pragmatisme,' in tegenstelling tot een 'gedegen, integrale benadering,' en hij vervolgt zijn brief met: 'Ik wil u er met nadruk op wijzen dat dit geen scheren maar snijden is, hetgeen naar mijn taxatie gedwongen ontslagen onvermijdelijk maakt.'

Flagrant

Protesten binnenskamers van de directieuren van de rijksmusea geeft hij dan ook trouwhartig door, waarbij geconstateerd wordt dat 'de recente en aanstaande kortingen op het personeelsbestand in de sector cultuurbewoud naar de 25% toe gaan en dat dit in flagrante strijd is met de — vele malen herhaalde — uitspraak dat op cultuur niet wordt bezuinigd.' Streng wordt eraan toegevoegd dat de minister, als hij niet akkoord gaat met de 'onverantwoord pragmatisme' voorstellen van Jessurun, zelf maar 42 plaatsen moet zien weg te bezuinigen uit Rijksmuseum Paleis Het Loo, de Rijksdienst Monumentenzorg en/of het NOM ('Het Nederlands Openlucht museum'). Jessurun: 'Als ik zou zeggen: zeker, er

zijn honderden miljoenen te verdienen in de rijksdiensten Monumentenzorg, Musea en Archiefwezen die ik in mijn portefeuille heb, zou ik uitgaan van een godsgruwelijke rotzooi bij al deze instellingen. Maar ik loop nu tien jaar

De Volkskrant

10 oktober 1987

Duurder kaartje geen soelaas voor de minima

Van onze verslaggeefster
DEN HAAG — Verhoging van de entreprijzen, zoals VVD-fractievoorzitter Voorhoeve deze week voorstelde, levert te weinig op om als bron te dienen voor een

De Volkskrant 27 oktober 1987

mee bij deze tak van de overheid, en ik weet wel dat het hier en daar wat efficiënter kan, maar echt, veel geld is er niet meer te halen. Er is op al die diensten al zo veel beknipt en bezuinigd, je kan het management van al die

instellingen niet verder belasten. Dus als de politiek deze bezuinigingsronde voortbrengt (en ik begrijp ook als burger best dat men bezuinigingen wil op de centrale overheid), dan moet de minister maar heel concreet stellen wat

er dan moet gebeuren. Op behoud kan werkelijk niets meer bezuinigd worden; daar is de grens allang bereikt. Het enige dat de politiek nog doen kan is musea sluiten. Gedeeltelijk. Of helemaal. TESSEL POLLMANN

extraatje voor de minima. Dat zegt de directeur Kunsten van WVC, S. van Heusden.

In het kunstenplan, dat uit de pen van Van Heusden komt en gisteren aan de Kamer is verzonden, wordt niet gepraat over entreprijzen, die eventuele financiële noden kunnen lenigen. Voorhoeve pleitte er voor om de toegangskaartjes voor de musea en de podiumkunsten met f 3,42 te verhogen. Dan

zouden bezuinigingen in gezinszorg en herstellingssoorten niet nodig zijn.

Van Heusden: „Prijselasticiteit is eindig. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft berekend dat een prijsverhoging van tien procent ertoe leidt dat het bezoekersaantal met vijf procent terugloopt. De rekensom van Voorhoeve klopt niet. Wij weten wat wij als WVC stoppen in de musea en de podiumkunsten,

namelijk 330 miljoen. De eigen inkomsten van die sectoren bedragen ongeveer 33 miljoen. Dat zijn niet alleen de kaartjes, maar daar hoort ook het kopje koffie bij, een programmaboekje, reproducties.”

„Als je de entreprijzen met tien procent verhoogt en je houdt rekening met een daardoor dalend aantal bezoekers, is de opbrengst 2,7 miljoen. Als je, zoals Voorhoeve, uit die prijsverhoging 22 miljoen

wilt halen, moet je de prijs van het kaartje verdubbelen. Hoe erg is dat? Je moet het niet doen. Je stimuleert de kunstbedrijven niet om zelf inkomsten te verwerven. En door terugloop van het aantal bezoekers krijg je een krachtige sanering van het kunstenaarsaanbod. Dan draaien de kleinere instellingen de gort in. Hoe zei Lucebert dat ook weer: alles van waarde is weerloos.”

Redden van kunst kost slechts vijftig miljoen

In het onlangs gepubliceerde

Kunstenplan 1988-1992 is

sprake van een totale

herschikking van kunsten en

geld. Hetzelfde geld moet

anders worden verdeeld. Dat

betekent dat orkesten en

repertoire-toneel een veer

moeten laten ten gunste van

dans, film en literatuur. Frans

de Ruiter, directeur van het

Koninklijk Conservatorium

Den Haag, is verbijsterd. Zijn

pen jeukt om eens een echt plan

voor de kunsten op te stellen.

In de tijd waarin in Nederland voor alles meer werd uitgegeven, zijn de uitgaven in de kunstsector achtergebleven. Toen de natie in de problemen kwam en er bezuinigd ging worden, begon de sector kunst vanuit een achterstand.

Hoewel de rijksoverheid nominaal, behalve via de Beeldende Kunst Regeling (BKR) operatie, niet op de kunsten heeft bezuinigd, kan het bezuinigingscircuit niet worden beschouwd zonder er de geldstromen van provinciale en gemeentelijke overheden bij te betrekken. Daar zijn vele tientallen miljoenen uit de kunstsector verdwenen.

Bij gebrek aan een effectieve samenhang tussen de uitgaven van rijk, provincies en gemeenten (ook) op dit terrein is er over het geheel sprake van een sterke afname van de financiële middelen.

Voeg daarbij een explosieve groei van vraag en aanbod — nieuwe ensembles, nieuwe accommodaties — waardoor de geringe middelen weer over meer activiteiten verdeeld moesten worden en ziedaar: het probleem.

Uitgangspunt

In de Kunstenbrief van 26 maart constateert minister Brinkman niet slechts deze verbreding van vraag en aanbod met de opvatting dat er iets moet gebeuren, maar stelt tevens als voorwaarde „de budgettaire neutraliteit”, lees: geen cent meer.

Ik ben het ermee eens dat regelmatig bezien wordt of bepaalde voorzieningen nog wel functioneren, of kwaliteit en uitstraling voldoende zijn, maar dat moet ook in een tijd van groei gebeuren.

Nu is de redenering: er zijn gerechtvaardigde wensen voor meer elders, dat moet dan ten koste van het bestaande, dat daarom maar eens kritisch op „een billijke verdeling, de relatie van aanbod en participatie, alsmede de spreiding” moet worden bekeken.

Mijn visie zou zijn: wel kritisch kijken en waar nodig bijstellen, maar (deels) nieuwe geldstromen creëren voor sectoren die een gerechtvaardigd beroep op overheidsmiddelen doen. In de nabezuinigingstijd, met miljarden belastingverlagingen, moet het toch politiek

haalbaar zijn 40 à 50 miljoen meer voor de kunsten eruit te slepen.

Wat doet de Raad voor de Kunst op 12

juni 1987? Hij weet dat de minister zijn adviezen naar eigen bevinden volgt of naast zich neerlegt. En dus volgt hij de minister. Geen klemmend pleidooi met overtuigende argumenten voor meer geld voor de kunsten, gekoppeld aan voorstellen waar dat geld op de rijks- of WVC-begroting gevonden kan worden. Neen, een zwak verweer: „Meer geld voor de kunsten op de rijksbegroting zou wat de raad betreft een te verantwoord maatschappelijk standpunt zijn geweest.”

Slappere thee werd zelden geschonken. Voor de zoveelste keer maakt de raad zich belachelijk en bewijst de kunsten, waarvoor hij in het leven is geroepen, een slechte dienst. Ik heb het al eerder betoogd: de kosten van de Raad voor de Kunst zijn voor Brinkman het eerste terugverdiend en kunnen onmiddellijk in nooddrufte groeisectoren worden geïnvesteerd.

Maar wat zegt de raad: „De kunstwereld (...) is zonder meer gedwongen in eigen vlees te snijden.” Bah! Wanneer neemt Brinkman deze Raad tegen de Kunst nu eens definitief tegen zichzelf in bescherming?

Het is de eerste taak van bewindslieden, ambtenaren en adviseurs die toch al zwakke kunstsector meer ruimte te geven. Ons lichamelijk en geestelijk welbevinden kan echt niet alleen worden bevorderd door uitsluitend prioriteit te geven aan stadsvernieuwing, landsverdediging, drugs- en criminaliteitsbestrijding. Het vervelende met kunst is bovendien dat je die niet kunt overlaten aan de zegenrijke werking van de zorgzame samenleving.

En zie wat gebeurt: als de raad spreekt met La Voix de son Maître, dan neemt de minister het „advies” over. Dat doet hij niet als de commissie-Reehorst van de raad pleit voor tientallen miljoenen meer voor de dans.

Het werd de minister dus gemakkelijker gemaakt.

Het Plan

Thans enkele feiten, constatering, conclusies en gevolgen die niet in Het Plan staan. Zoals bekend, is het bij dergelijke stukken de kunst uit hetgeen er gedrukt staat te lezen wat er niet staat, wat weggelaten is en wat zonder het te zeggen bedoeld is.

Ik zou er een nota over kunnen schrijven. Daarvoor biedt deze korte impressie geen plaats, vandaar de stellingsgewijze formulering.

Het Kunstenplan doet onder meer de volgende uitspraken:

„Er is op de kunsten door gemeenten en provincies en door het opheffen van de BKR de laatste jaren enorm bezuinigd, maar het is — zonder enige schroom — niet te verantwoorden de sector kunsten extra financiële impulsen te geven.

• Vergroting van vraag en aanbod zal niet leiden tot uitbreiding van middelen maar moet worden betaald uit herrangschikking.

• Op de Nederlandse Filmdagen wordt bezuinigd ten gunste van het Film Festival Rotterdam.

• De afnemende belangstelling voor en kennis van onze taal en literatuur, die onder andere het gevolg is van ingrijpende bezuinigingen van mijn collega Deetman, zal worden gecompenseerd door een project Leesbevordering a zeven ton.

• Aan de grote noden van de musea wordt niets gedaan. De personeelsinkrimping wordt voortgezet. Het is verantwoord bepaalde gedeelten van musea gesloten te houden en grote delen van collecties niet te tonen.

• De voor de opheffing van de BKR verantwoordelijke ambtenaar krijgt in haar nieuwe functie als directeur van het Filmmuseum — met dank — 2,4 miljoen gulden extra.

• De drie grote orkesten in de Randstad behouden onvoldoende middelen voor het in stand houden van een voldoende bezetting voor het uitvoeren van het grote symfonische repertoire en blijven derhalve afhankelijk van het met andere middelen financieren van boventallige musici.

• De drie overblijvende provinciale orkesten krijgen onvoldoende middelen voor het uitvoeren van een belangrijk deel van het symfonisch repertoire, namelijk vanaf de introductie van het „viervoudig hout” en alle gevolgen van dien.

• Het Limburgs Symfonie Orkest wordt opgeheven en bestaat net als het Randstedelijk Begeleidingsorkest voortaan als freelance, parttime kaartenbak-begeleidingsorkest, aangezien de symfonische taak in Limburg wordt overgenomen door het Brabants Orkest en Opera Forum Zuid te Venlo niet van de grond zal komen.

• Het symfonische aanbod van het Noordhollands Philharmonisch Orkest zal worden beëindigd aangezien de toegestane formatie is afgestemd op ballet-begeleidingen.

• Balletvoorstellingen met levende muziek zullen uitsluitend voorbehouden zijn aan Het Nationale Ballet en het Nederlands Danstheater.

• De subsidie van het Fonds voor de Scheppende Toonkunst wordt niet verhoogd.

• In de groeisector muziek, waar Nederland in potentie een toonaangevende rol speelt en waarin tientallen waardevolle initiatieven ter uitvoering gereed liggen, wordt 9,8 miljoen gulden bezuinigd. Slechts 4,5 miljoen blijft in deze sector. De gelden voor muziek nemen derhalve af met 5,3 miljoen.

• De subsidie voor De Nederlandse Opera wordt niet gebracht op het bij zijn aantreden met de intendant overeengekomen bedrag en evenmin op de door de commissie-Batenburg gewenst geachte hoogte.

• Het presenteren van twintig opera-voorstellingen in Rotterdam en Den Haag zal om budgettaire redenen onmogelijk blijken te zijn, op grond waarvan de subsidie van De Nederlandse Opera verder zal worden vermindert.

• Het realiseren van vijftig voorstellingen door Opera Forum Zuid te Venlo voor 2,8 miljoen, zijnde ongeveer 55 duizend gulden per voorstelling, zal onmogelijk blijken.

• In de groeisector dans, waarvoor ook geldt dat Nederland in potentie een toonaangevende rol speelt en waarin vele waardevolle initiatieven ter uitvoe-

ring gereed liggen, wordt 1,5 miljoen gulden bezuinigd.

• Er zal een keuze worden gemaakt tussen de opheffing van het Scapino Ballet (indien de gemeente Rotterdam niet meewerkt aan het plan Scapino Ballet Rotterdam) of die van het Werkcentrum Dans, indien Rotterdam hieraan wel meewerkt.

• Het advies van de commissie Reehorst, dat pleit voor een verregaande vernieuwing van de middelen in de danssector, wordt niet opgevolgd.

• De subsidie aan het Holland Festival wordt niet structureel verhoogd, waardoor of blijvend met tekorten zal moeten worden gewerkt of door het in steeds meerdere mate afhankelijk zijn van commerciële sponsoring de programmering zich meer en meer zal concentreren op gangbaar en geliefd repertoire.

• De werkgelegenheid voor kunstenaars en jonge afgestudeerden in de kunstsector zal in aanzienlijke mate afnemen.

• De financiële middelen voor de Internationale Culturele Betrekkingen en met name die voor de export van Nederlandse kunst en cultuur naar het buitenland worden niet uitgebreid.

Hoewel uitbreiding voor de beeldvorming over Nederland en voor de werkgelegenheid onder kunstenaars van groot belang zou zijn (vanwege het aanboren van markten die later kostendekkend kunnen opereren) wordt voor deze sector bewust en zonder schroom een aantoonbaar te laag bedrag ter beschikking gesteld.

• De Raad voor de Kunst wordt bedankt voor zijn volgzaam opstelling, gaat door naar af en ontvangt hiervoor 90 duizend gulden structurele subsidieverhoging.

Echte argumenten

Ik begrijp dat de opstellers van het Kunstenplan ongaarne van bovenstaande conclusies kennis zullen nemen. Zij hebben ze echter zelf opgeroepen. Mijn pen jeukt echter om eens een echt plan voor de kunsten op te stellen.

Ik ben niet tegen het stopzetten van geldstromen naar activiteiten die uit de tijd zijn geraakt of naar matig functionerende instellingen; ik ben evenmin tegen het verleggen van geldstromen.

Er zal evenwel op grond van echte argumenten, liefde voor de kunst, begrip voor haar kwetsbaarheid, respect voor de geschiedenis en de literatuur, waardering voor die vele duizenden die zich voor deze sector de benen uit de schoenen lopen en nog veel meer eindelijk eens een beweging op gang moeten komen die de kunsten geeft waarop zij recht hebben.

Als Brinkman nu eens gewoon 40 à 50 miljoen meer voorstelt dan valt er eindelijk eens een kabinet. De parlementaire geschiedenis leert dat onderwerpen waarover kabinetten vallen zoveel belangstelling krijgen dat ze er uiteindelijk beter van worden.

FRANS DE RUITER